



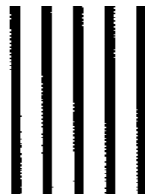
שמעתתא

עמיקתא



הלכות מצויות

לחג הפסח







שמעתתא

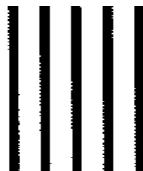
עמיקתא



בעזרת החונן לאדם דעת

יוחנן דניאל בן אמור'ר זאב ישראל מרדכי שליט"א בורגר

– ניסן תשע"ה –



יוצא לאור לע"נ

ר' מנחם מנדל בן זאב זצ"ל  
ר' דוד זלמן בן שמעון אלטר זצ"ל  
ר' מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב זצ"ל

על ידי מערכת

# שמעתתא עמיקתא

ירושלים תובב"א – ישראל

©

כל הזכויות שמורות

הערות למערכת בטל. 571-3932 (02)

או בדואר אלקטרוני:

AMIKTA571@GMAIL.COM

- מכתב על ספר מילי דטהרה -

**Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG**  
Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"  
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג  
ראש ישיבת "תורה אור"  
ומורה הוראה דקרית מטסרדורף

בס"ד

כ"ז מר חשון תשע"ב  
פניה"ק ירושלים עיה"ק תובב"א

### מכתב תהלה

הובא לפני תכריך כתבים חיבור חשוב ונכבד העוסק בעניני שו"ע יו"ד הל' נדה שנתהבר ע"י הרה"ג ר' יוחנן דניאל בורגר שליט"א מחשובי הלומדים בישיבתנו הק' ושנלמד בדיבוק חברים מופלגים, וכשמעיינים בספר רואים כמה יגיעה ועמלה עצומה השקיע הרב הנ"ל בעומק הסוגיות בגמ' ובשו"ע ובגדולי הפוסקים עד גדולי אחרוני זמננו. והדברים שמחים ומאירים ונפלאים עד מאד, ובודאי שכל מעיין בספר ימצא תועלת גדולה, ותן להכם ויחכם עוד. ותיכף לת"ח ברכה שכה יוסיף תמיד להרבות חיילים לתורה מתוך הבריאות השלימה ורוב נחת ויתבדרון שמעתתיה בביא מדרשא להגדיל תורה ולהאדירה.

הכו"ח לכבוד התורה וחכמיה  
המצפה לישועת ד' במהרה

רחוב פנים מאירות 2, ירושלים, ת.ד. 6979, טל. 02) 537-1513, ישראל  
2 Panim Meirot St., Jerusalem, P.O.B. 6979, Tel. (02) 537-1513, Israel

- מכתב על קונטרס הלכות מצויות לימים נוראים -

אשר זעליג וייס

כגן 8

פעה"ק ירושלם ת"ו

ת"י זעליג ז"ל

כ"ג

בן היותי אהרן קונטרס פסקי הלכות לימי החג קריב ויזיו נאמי חזרה חזרה מוכרח  
 ומרגל משה הוי"ו וזר באגוד משה דמקונטרס הקל יומן קונוי לעט"ו. זכרתי אהרן  
 ג' הלכות נהיית נהיה אומן הלכה לרוב וזכרתי נאמי וזכרתי נאמי וזכרתי נאמי וזכרתי נאמי.  
 ככה יצונו בגין לעט"ו קלמה למה האם כהן לעולם לכו יעל קדמך גאלי וזכרתי  
 אהרן כולל משה פ'סוקיה כהן אהרן זעליג.

כרינת בנה

אשר זעליג



הן ראיתי את קונטרס פסקי הלכות לימי החג שערך ידיד נפשי  
 ויקר לבבי מורה הוראה מובהק ומרביץ תורה המזכה את הרבים  
 בתורתו המבורכת הרה"ג ר' יוחנן בורגר שליט"א.  
 עברתי על רוב ההלכות וראיתי מעשה אומן הלכה ברורה וערוכה  
 בטוב טעם ודעת זקנים מלוקט מדברי גדולי הפוסקים.  
 ברכתי לידי"ן הרה"ג שליט"א שיזכה להורות הלכה ברורה  
 ולעולם לא יכשל בדבר הלכה ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה  
 ברוב נחת ושלחה.

בברכת כוח"ט

אשר וייס

**תוכן הענינים**

11..... דיני בדיקת חמץ.....

12 ..... עשיית מלאכה ואכילה לפני הבדיקה בדיקת חמץ.....

13..... דיני הברכה על הבדיקה.....

13..... אופן הבדיקה.....

14..... מקומות החייבים בבדיקה.....

16..... חמץ שאין צריך לבדוק אחריו.....

17..... חולה ואונן האם חייבים לבדוק.....

17..... דינים השייכים לאחר הבדיקה.....

18..... היוצא מביתו לימי הפסח.....

19..... ביטול חמץ וביעור חמץ.....

23..... מכירת חמץ.....

21..... מילוי השטר.....

23..... לסמוך לכתילה על מכירת חמץ.....

23..... רשימת מוצרים.....

26..... דינים הנוגעים לחמץ הנמכר לנכרי בימי הפסח.....

26..... דין החמץ במוצאי החג.....

27..... כשרות המוצרים לפסח.....

28 ..... תרופות וויטמינים.....

- 31.....הכשר כלים.
- 31.....הכשרת כלים חדשים.
- 32.....הכשרת כלים מבשר להלב.
- 32.....חובת הכשרת כלים לפני הטבלתם.
- 32.....חובת הכשרת כלים.
- 33.....הגעלה.
- 35.....ליבון קל.
- 35.....ליבון חמור.
- 37.....כלי שרוב תשמושו מחייב הכשר קל.
- 38.....כשהכלי עלול להתקלקל על ידי ההכשר.
- 38.....חומרי הכלים המועיל להם הכשר.
- 41.....תערוכת כלים.
- 42.....זמן הגעלת כלים.
- 42.....הכשר כלים בפסח.
- 42.....כשרת המטבח.
- 49.....טבילת כלים.
- 49.....כלים החייבים טבילה.
- 49.....השתמשות בכלי שאיננו טבול.



- 50.....בעלות הכלים.
- 51.....חומרי כלים המחויבים טבילה.
- 53.....סוגי הכלים החייבים טבילה.
- 56.....צורת הטבילה ודיני הציצה.
- 58.....טבילת כלים על ידי קטן.
- 59.....דיני קטניות.
- 61.....מה בכלל קטניות.
- 62.....מצה עשירה.
- 62.....להחמיר על הכלים.
- 62.....שרויה.
- 63.....תענית בכורות.
- 65.....אכילת מצה ערב פסח.
- 65.....איסור מלאכה ערב פסח.
- 67.....דיני הסיכה.
- 68.....דיני ד' הכוסות.
- 69.....הפדר.
- 73.....דיני אכילת מצה וד' כוסות (דינם של חולה ומצטער בו).
- 81.....דיני השיעורים.
- 85.....לקיחת תרופות לצורך חולים וקטנים.

- 87.....המוין בפסח.....
- 88.....דיון המוין שהתערב בתבשיל.....
- 89.....השתמש בכלי המוין בפסח.....
- 90.....טיפול בבעלי חיים.....
- 91.....שביעי של פסח שחל בערב שבת.....
- 92.....המוין שעבר עליו הפסח או שנמכר לעכו"ם.....

[פרק א']

## בדיקת חמץ

### זמן הבדיקה

#### א. הובת בדיקת חמץ בלילה י"ד

תקנו חז"ל שבתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ. [שר"ע (סי' תלא סע' א)].

#### ב. זמן הבדיקה

בתחלת ליל י"ד בניסן תיכף אחר צאת הכוכבים שיש עדיין קצת מאור היום ראוי להתחיל לבדוק כדי שלא יתרשל או שלא ישכח. ואם לא בדק בצאת הכוכבים הולך ובודק כל הלילה. [שר"ע (סי' תלא סע' א) ומ"ב (ס"ק א)]. ועי' עוד במ"ב (סי' תלב ס"ק יא) שכתב בדעת הרמ"א שצריך לבדוק מיד, כי עיקר המצוה להתחלה קבעו חכמים בתחלת הלילה].

#### ג. לא בדק בלילה

אם לא בדק בלילה בודק ביום י"ד בברכה. ואם לא בדק ביום י"ד בודק בתוך הפסח בברכה. [שר"ע (סי' תלה סע' א) ומ"ב (ס"ק ה)]. ואם לא בדק אף תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח ללא ברכה. [שר"ע (שם) ומ"ב (ס"ק)].

#### ד. בדיקה לפני י"ד

אם בא להקדים לבדוק ב"יום" שלשה עשר לאור

הנר אינו רשאי, וצריך לחזור ולבדוק. [טש"ע (סי' תלג)].

ואם בדק ב"לילה" י"ג, יש אומרים שלא יצא יד חובתו. [ב"ח (שם), ט"ז (ס"ק א) ועי"ש בפמ"ג]. ויש אומרים שיצא. [חק יעקב (סי' תלג), פ"ח (שם ס"ק יא) וגר"א (שם)]. ולהלכה יצא, אלא שיש להמנע מלעשות כן כי לא יכול לברך על בדיקה זו ונמצא מקיים מצוה ללא ברכה. [חק יוסף (שם ס"ק כו) הובא במ"ב (סי' תלג ס"ק א ושעה"צ אות ה) וסיים דמ"מ הרוצה להחמיר ע"ע לחזור ולבדוק ע"פ לא יברך א"ל]. ואם משאיר חדר אחד ללא בדיקה מותר לעשות כן לכתחלה, שהרי יברך על בדיקת אותו חדר. [חק יוסף (שם המובא במ"ב (שם) וגר"ז (אות ז)]. ועיין לקמן הדינים השייכים למי שעוזב ביתו לפני זמן הבדיקה.

## מנהג להניח פתיתים

#### א. מנהג הנחת פתיתים לפני הבדיקה

נוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ומיהו אם לא הניח, רשאי לברך על הבדיקה אף אם יש חשש שלא ימצא שום חמץ, כי עיקר החיוב הוא לבדוק אחר חמץ, כדי שאם ימצא יבערנו. [רמ"א (סי' תלב סע' ב)]. ודעת הגריש"א זצ"ל (הלכות חג בחג פ"ב הגה 7 שבות יצחק פ"ו) שבזמנינו שנוהגים לנקות כל הבית לפני זמן הבדיקה הנחת הפתיתים היא חיוב מדינא. ועי' בשעה"צ (סי' תלב אות יב)].

**ב. כמות הפתיתים**

השו"ע (סי' תלא סע' ב) שאין צריך להפסיק. אולם דעת הרמ"א (שם) שצריך להפסיק. [שו"ע (סי' תלא סע' ב)].

לפי האר"י ז"ל יש להניח עשרה פתיתים. [מ"ב ס"ק (ג)].

**ג. כשלומד בבית הכנסת**

אף להאוסרין ללמוד חצי שעה לפני הבדיקה אינו אלא בלומד בביתו אבל הלומדין שיעור בביהמ"ד אחר התפלה מותר דהלא היא מוכרח בודאי לבא לביתו ומ"מ אף זה אינו מותר אלא הלומד בלא פלפול אבל בפלפול חוששים בכל אופן דלמא אתי לאמשוכי. [מ"ב ס"ק ז]. וכן הדין ללומדים בבית המדרש (כגון בין מנחה למעריב) שבודאי יפסקו לתפילת ערבית.

**ד. אכילה לפני הבדיקה**

יזהר שלא יאכל, עד שיבדוק. [שו"ע (סי' תלא סע' ב)]. וטעימה בעלמא מותרת והיינו פת כביצה ולא יותר או פירות אפילו הרבה. [מ"ב ס"ק ו]. וכן מותר לשתות משקה (שאינו משכר) אפילו הרבה. [מ"ב ס"י רלב ס"ק ה]. ומכל מקום פירות הרבה ושתיה הרבה אינם מותרים רק בחצי שעה שקודם הבדיקה אבל משהגיע זמן הבדיקה גם על ידי פירות אין נכון לשהות הרבה. [מ"ב (סי' תלא ס"ק ו)].

**ה. כשלא בדק בלילה**

מי ששכח לבדוק בלילה, אסור ביום בכל הדברים עד שיבדוק. [מ"ב ס"ק ה].

**ו. מעריב לפני בדיקת המין**

אותן המתפללים מעריב בזמנו בצבור יתפללו מקודם דטורח לקבצן אחרכך. והמתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל שעל ידי זה יקיים שניהם בזמנם ואי ליכא אחר יתפלל תחלה. אכן

**ג. גודל הפתיתים**

יש להזהר הרבה שלא יאבד אחד מן הפתיתים. [מ"ב ס"ק (ג)]. ועל כן נכון לדקדק שיהיו קטנים מכזית שאם יאבד א' לא יצטרך לחזור ולבדוק את הבית. [שע"ת (אות ז) וצ"ח לדבריו המ"ב (שם)]. אלא דעי' לקמן שיש סוברים שיש חיוב לבדוק אפילו על פחות מכזית. ועדיף שהמניח אותם ירשום לעצמו מקומות ששם שלא ישכח.

**עשיית מלאכה ואכילה לפני הבדיקה****א. עשיית מלאכה לפני הבדיקה**

יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה, עד שיבדוק. [שו"ע (סי' תלא סע' ב)]. ויזהר אפילו בחצי שעה שלפני זמן הבדיקה. [מ"ב ס"ק ה]. ואם התחיל במלאכה מבעוד יום, דעת השו"ע שאין צריך להפסיק. אולם דעת הרמ"א שצריך להפסיק. [מ"ב ס"ק ט].

**ב. ללמוד לפני הבדיקה**

אפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד, לא ילמד עד שיבדוק. [שו"ע (סי' תלא סע' ב)]. ויש אוסרין ללמוד אף בחצי שעה שלפני זמן הבדיקה אם לא שביקש מאחר שיזכירונו כשיבוא הזמן. ויש מתירין לענין לימוד אף בחצי שעה שקודם זמן הבדיקה. ורק בהגיע זמן הבדיקה דהיינו צאת הכוכבים אוסרים. [מ"ב ס"ק ז].

ואם כבר התחיל ללמוד מבעוד יום בהיתר, דעת

**ג. כשאחרים עוזרים לו לבדוק**

אם בעל הבית רוצה שיעזרו לו אחרים לבדוק, יכול להעמידם אצלו בשעה שהוא מברך כדי שיצאו בברכתו ויענו אמן על ברכתו, ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שברך בעל הבית. [שר"ע (סי' תלב סע' ב) ומ"ב (ס"ק ז וס"ק ט)]. ואם לא שמעו ברכתו, לכתחלה אין לשלחם לבדוק ומ"מ אם קשה לו לגמור הבדיקה בעצמו יכול לבקש לאחר שסייענו, ואותו אחר אין צריך לברך שכל הבדיקה מצוה אחת היא וכבר בירך הבעה"ב עליה. [מ"ב (ס"ק יא)].

**ד. כשממנה שליח**

אם בעל הבית אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק בשליחותו, אותו אחר מברך דהוי כשלוחו גם לענין הברכה. [מ"ב (ס"ק ז)]. ומכל מקום משום מצווה בו יותר מבשלוחו על כל פנים על הבעל הבית לסייע קצת בבדיקה (ובאופן זה יברך הבעל הבית). [מ"ב (ס"ק ח)].

**ה. דיבור בשעת הבדיקה**

יזהר שלא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה. [שר"ע (סי' תלב סע' א) ומ"ב (ס"ק ה)]. ומכל מקום רשאי לברך ברכת "אשר יצר" ולענות אמן וברוך הוא ברוך שמו על ברכות של אחרים. וכן יכול לברך על רעמים וברקים. [הגר"ש ואזנר (מבית לוי ח"א עמ' כב)].

**אופן הבדיקה****א. בדיקת חמץ בחורים וסדקים**

אור ל"ד ניסן בודקים את החמץ, בחורין

אם הוא רגיל להתפלל לעולם ביחידי יבדוק תחלה דכיון שרגיל בכך לא חוששים כל כל שאולי ישכח. ויש אומרים שלעולם יתפלל תחלה דתדיר ושיאינו תדיר תדיר קודם. [מ"ב (ס"ק ח)].

**ז. כשדרכו להתפלל מעריב מאוחר**

אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, לכולי עלמא אין צריך להתפלל בצאת הכוכבים לפני בדיקת חמץ (אם בידו להתפלל בצבור לאחר מכן). [הגרש"א (שלמי מועד). ותשר"ה (ח"ה סי' רטז). ועיי' מש"כ בזה בש. עמיקתא גליון ל"ח].

**ח. נטילת ידיים לפני הבדיקה**

יש אומרים שטוב שיטול ידיו קודם הבדיקה, והוא רק משום נקיות. [מ"ב (ס"ק ב). ועיי' בפמ"ג (א"א ס"ק א) ובגר"ז (אות יב) מש"כ לתת טעם לנט"י זז]. ויש אומרים שאם נטל ידיים קודם תפלת ערבית אינו צריך לחזור וליטול. [ערוה"ש (אות א). ודעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ה אות כט) שבבדיקה שאין מברכים עליה א"צ ליטול].

**דיני הברכה על הבדיקה****א. ברכה על בדיקת חמץ**

קודם שיתחיל לבדוק יברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ". [שר"ע (סי' תלב סע' א)]. ואם התחיל לבדוק בלא ברכה, יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו. [רמ"א (שם)]. ואם לא בירך עד שסיים בדיקתו אם רצונו לברך בשעת שריפת חמץ אין מוחזין בידו. [מ"ב (ס"ק ד)].

**ב. הבודק כמה בתים**

בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. (כגון ביתו, משרדו, רכבו וכו'). [שר"ע (סי' תלב סע' ב) ומ"ב (ס"ק ז)]. ויזהר שלא להפסיק בדבור כמבואר לקמן.

ובסדקין. [שר'ע (רס"י תלא)]. ועי' לקמן לענין מקומות החייבים בדיקה.

**ג. ארונות בגדים של תינוקות**  
ארונות בגדים של תינוקות נחשבים מקום שמכניסים בו חמץ, כיון שהדרך שגם באמצע הסעודה מחליפים בגדי התינוקות כשיש צורך בכך. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיז אות ד)]. והכל לפי הענין.

### ב. בדיקה לאור הנר

בודקים את החמץ לאור הנר. [שם].

### ג. כשאור החשמל דולק

**ד. פירוק מכשירים**  
אין חיוב לפרק מכשירים כגון מקרר, תנור, מיקסר וכדומה כדי לברר אם יש חמץ. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שטז אות ג)]. ואף אם ידוע שיש שם חמץ, אם אין יכול להגיע אליו רק על ידי פירוק הכלי, מספיק לבטלו ואין צריך להוציאו. [עי' שר'ע (ס'י תלג סע' ח) ומ"ב (ס"ק כט)].

אם אור החשמל דולק בבית בשעת הבדיקה אין צריך לכבותו. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ה הגה יט) ואור לציון (ח"ב פ"ז אות ז)]. ומכל מקום המנהג לבדוק לאור הנר ולא להדליק את אור החשמל, ואם יש צורך ידליקנו. [מבית לוי (ח"א עמ' כא)].

### ד. בדיקה עם פנס

כשאי אפשר לבדוק בנר יבדוק על ידי פנס חשמלי. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ה אות א ואות יב). והאור לציון (ח"ב פ"ז אות ח) כתב דאם אין לו נר ישתמש בפנס ולא יברך על הבדיקה].

**ה. מחסן**  
מחסן שלפעמים מכניסים לתוכו חמץ, חייב בבדיקה, אפילו אם אינו יודע אם יש בו עתה חמץ. [מ"ב (ס'י תלו ס"ק יא)]. ואף אם אין רגילים להשתמש בו בחמץ אלא שפעמים נכנס לתוכו באמצע סעודתו כדי לקחת דבר מה, חייב בבדיקה. [שר'ע (ס'י תלג סע' ג) ומ"ב (ס"ק יד וטו)].

## מקומות החייבים בדיקה

### א. מקומות החייבים בדיקה

כל מקום שמכניסים בו חמץ חייב בבדיקה. ואף מקומות שאין רגילים להכניס בהם חמץ אלא שיש לחוש שמא הכניס לשם חמץ באקראי, צריכים בדיקה. [שר'ע (ס'י תלג סע' ג) ומ"ב (ס"ק יג) וכה"ח (ס'י תלא אות י)].

### ב. ארונות בגדים

**ו. בדיקת כיסי הבגדים**  
כיסי הבגדים שלפעמים נותנים בהם חמץ (או שפעמים נופל בהם חמץ כגון כיס של החולצה וכדומה), צריכים בדיקה. [רמ"א (ס'י תלג סע' יא) ומ"ב (ס"ק מח)]. ואם אין לו בית אצל'פ שחייב לבדוק בכיסיים מ"מ אינו מברך על בדיקה זו כמבואר בחק יעקב (ס'י תלו ס"ק יז) וכן פסק הכה"ח (ס'י תלג אות צא)]. ומכל מקום די לבדוקם על ידי מישוש. [הגריש"א זצ"ל (ספר הערות פסחים ח:)] ושבת הלוי (ח"א ס'י קלו)].  
ואם כבסו את הבגדים עם חומרים שפוגמים את החמץ מאכילת כלב, אינם צריכים בדיקה. [הגר"ק

ארונות בגדים שמכניסים לשם רק בגדים מכובסים מחמץ אינם צריכים בדיקה, שאין הדרך להתלבש באמצע סעודה. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיז אות ד)].

**י. משרדים ומקומות עבודה**

משרדים ומקומות עבודה, יש להזהר לבדוקם בלילה לאור הנר, כדין בדיקת הבית. אלא אם כן כוללם במכירה לנכרי. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ד)].  
ואם המשרד הוא מקום משותף חל על כולם לבדוק כמבואר במסוך. ועל כן יש לדאוג שעל כל פנים אחד יבדוק עבור כולם.

**יא. מקום משותף**

רשות המשותפת לכמה אנשים (כגון חדרי מדרגות, מקלטים וכו'), נחשבת כרשות של כל אחד ואחד מן השותפים, ועל כל אחד מוטלת חובת הבדיקה. [ט"ז (סי' תמה ס"ק ה) ומ"ב (סי' תלג ס"ק כח)].

**יב. חיוב בחורי ישיבה בבדיקת הדרם**

בחורים הדרים בישיבה חייבים בבדיקת חדרם, ואם בודקים אור ל"ד יברכו על הבדיקה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות יז)]. ואם אינם נמצאים שם בלילה זה, יבדקו בלילה האחרון טרם שובם לבתיהם לקראת חג הפסח ללא ברכה. [שם (הגה כט)]. ואם שוהה תוך העיר (שנמצא בה הישיבה) לכתחלה צריך לבדוק בליל י"ד ניסן לאור הנר בברכה (ולא לפני כן ללא ברכה). ומ"מ אם מוכר את חמצו במכירת חמץ אינו חייב לבדוק (ועי' התנאים בזה לקמן). ובאופן זה עדיף להתחייב בבדיקה במקום אחר (כגון ביתו)].

**יג. בתי כנסיות**

בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מפני שמכניסים בהם חמץ. [ש"ע (סי' תלג סע' ז) ומ"ב (סי' תלג ס"ק כח)]. ומברכים על בדיקה זו. אלא שמחמת שיש חולקים בזה, הממונה לבדוק שם יכוון לכתחלה כשבודק ביתו לפטור גם בדיקה זו. [עי' במ"ב (סי' תלב ס"ק ז). וכן נקטו הדעת תורה (סי' תלג ססע' י) והאור לציון (ח"ג פ"ז

שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיז אות ז)]. והכל לפי הענין שהרי פעמים על ידי כביסה רגילה אין החמץ נפגם.

**ז. הצר פתוחה**

מקום שמסופק אם יש בו חמץ, אם מצויים במקום זה צפורים או שאר בעלי חיים שאוכלים חמץ, כגון בחצרות פתוחות, אינו צריך לבדוק, כי תולים שאכלוהו. אולם במקום שיודע בוודאי שהיה בו חמץ, אף אם מצויים שם בעלי חיים חייב לבדוק, שבוודאי חמץ לא סומכים על אכילת בעלי החיים לפי שאין ספק מוציא מידי ודאי. [ש"ע (סי' תלג סע' ו) ומ"ב (ס"ק כו). ועי' בכה"ח (אות ג) שאם כבדו אותו במקום הוי ס"ס, ספק אכלוהו ספק הלך ע"י כיבוד וא"צ בבדיקה].

ויש אומרים שאם בתוך ל' יום קודם החג ודאי היה שם חמץ, אף שעתה הוא ספק הרי הוא חייב בבדיקה. [מ"ב (ס"ק כז) בשם המ"א]. ויש אומרים שדוקא אם יודע שהיה שם חמץ בליל י"ד, אז אינו יכול לסמוך על אכילת בעלי החיים, אולם מה שוודאי לו שהיה שם חמץ קודם לכן לא נחשב לוודאי, ואין צריך לבדוק. [מ"ב (ס"ק כז) בשם מקור חיים].

**ח. מרפסת שאינה מקורה**

דין מרפסת שאינה מקורה כדין חצר הנ"ל. [הגרש"א זצ"ל (הליכות והנהגות על הלכות פסח)].

**ט. מכוניות**

מכונית, לכתחלה יבדקנה אור ל"ד על ידי פנס. (ויכוון לפטור בדיקתה בברכת הבדיקה שבבית) ובדיעבד נבדקת ביום י"ד לאור היום. ומספק אין מברכים על בדיקתה כדין בדיקת כיסים הנ"ל. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ה)].

ס"ק ד וס"י תמב ס"ק ז-ח). וכן מבואר במ"א (ס"י תס ס"ק ב וס"י תמד ס"ק ו וס"ק יח). ויש מחמירים בזה. [החיי"א (כלל קיט אות ו), מחנה ישראל (פ"ד אות ה) והחז"א (ס"י קטז ס"ק יח)]. ולפי דעה זו יש לבדוק הספרים משום חשש פירורין.

והעיקר כדעה הראשונה. [כן נראה מהמ"ב (ס"י תלג שעה"צ לג). וכן דקדק מדבריו הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה הגה י) ועי' לקמן לענין ביעור פירורי חמץ שגם מוכח כן. ועי' עוד באור לציון (ח"א ס"י לב) שהמנהג דלא כחזו"א. והארכנו בזה בש. עמיקתא גליון רט"ז].

### ב. פירורים הנמצאים בסדקי הרצפה (למחמירים לעיל)

אף לדעת המחמירים שיש חובת בדיקה על פירורים פחות מכזית, מכל מקום אם יש פירורין בסדקי הרצפה כל שאין בחמץ כזית שלם אינו חייב לבערם, דהרי עשויים להדרס. [חזו"א (ס"י קכב ס"ק ח)].

### ג. חמץ של עכו"ם הנמצא ברשות הישראל

חמץ שאינו ידוע השייך לגוי אין צריך לבדוק אחריו. [א"א מבוטשטאט (ס"י תמ) שכתב דאין חובת מחיצה על חמץ שאינו ידוע. וכן נראה דעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה הגה 31)]. ויש מי שמחמיר שצריך לבדוק אחריו כדי לסלקו או לעשות לפניו מחיצה. [חזו"א (שם)].

### ד. מכר חמצו לעכו"ם

אף על פי שמובאר לעיל שחמץ של עכו"ם אינו מחייב בדיקה, מ"מ המוכר ביתו וחמצו לעכו"ם בין אם מכר ב"ג ניסן ובין מכר ב"ד מברך על הבדיקה. [תשובות והנהגות (ח"ב ס"י רכ). וא"ל הגר"א ישראלון שליט"א בשם הגרש"א זצ"ל דהיינו טעמא כי אמרין דסתם דעת של בנ"א שלא למכור עשרה הפתיתים שדעתם לשורפם, ועל כן לא נפטר לגמרי מהבדיקה].

אות יד) שיש לכוון לכתחלה]. ויזהר שלא להפסיק בדבור כמבואר לעיל.

### יד. מקומות שניקו לצורך פסח

מקומות החייבים בדיקה שניקום היטב לפני זמן בדיקת חמץ, מנהג העולם לבדוקם בשעת הבדיקה דרך העברה בלי חיפוש. [מח"ב (שם אות ו) הובא בשערי תשובה (שם) והמ"ב הזכיר סברא זו בס"י תל"ב (שעה"צ אות יב) בשם הפת"ש בשם עמק הלכה (להג"ר זאב וואלף אב"ד זעטל או"ח ס"י קכח)].

ובזמנינו דלא שכיחי חורים וסדקים ניתן לסמוך על מנהג זה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ה אות א ואות יב), והגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (חוקת הפסח אות א בהגה ע"ג). וכן דעת הגרש"א זצ"ל (הלכות חג בחג פ"ב הגה 7 שבות יצחק פ"ו) וע"כ נקט דהנחת הפתיתים הוי חיוב מדינא. ובאור לציון (ח"ב פ"ז אות טו) מחמיר בזה. והארכנו בזה בגליון רט"ז].

### טו. כשגר עם שכנים העלולים לזרוק חמץ במקומות המשותפים

הדר בבנין שיש בו שכנים העלולים לזרוק חמץ במקומות המשותפים (חדר מדרגות, חצר וכדו') לכתחלה ימכור זכותו במקומות אלו לעכו"ם (אם אין דרכו להשתמש בהם או יתנה במכירה). [וכמו כן ניתן להפיקר מקומות אלו לפני ג' כמ"ש בתשובות והנהגות (ח"א ס"י רפט וח"ב ס"י ריא אות יא)].

### חמץ שאין צריך לבדוק אחריו

### א. פירורים שאין בהם כזית (בדיקת ספרים)

יש אומרים שאין חובת הבדיקה אלא לחפש פירורים שיש בהם כזית, אבל פירורים שאין בהם כזית אינם חשובים וממילא בטלים. [פ"ח (ס"י תמד



**חולה ואונן האם הייבים לברדוק****א. חולה שאינו יכול לברדוק**

חולה שאינו יכול לברדוק בעצמו, צריך לשלוח אחרים לברדוק עבורו, אפילו בשכר. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ח)].

**ב. שוהה בבית חולים**

חולה או יולדת הנמצאים בבית חולים אור לי"ד בניסן יבדקו ללא ברכה את החמץ בארון ושליד מטתם שבו נמצאים חפציהם. [תורת היולדת (פמ"ג אות א)]. ואם אינם יכולים לעשות זאת בעצמם יבקשו מאחרים.

**ג. אונן**

אונן, אף על פי שפטור מלברדוק בעצמו, עליו לבקש מאחרים שיבדקו עבורו את ביתו. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ט)].

**דינים השייכים לאחר הבדיקה****א. מצא חמץ לאחר הבדיקה**

מצא חמץ בביתו לאחר הבדיקה, אף על פי שיועד בבירור שלא היה חמץ זה בביתו בשעת הבדיקה, אינו חייב לברדוק שנית את כל הבית ואין לחוש שמא נכנס חמץ נוסף. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות כב)].

**ב. תינוק שנכנס עם חמץ במקום ברדוק**

תינוק שנכנס לבית ברדוק וכבר בידו, ומצא אחריו רק פירורים, אינו צריך לחזור ולברדוק, שחזקתו שאכלו, ואלו פירורים שנפלו ממנו בשעת אכילה.

[שר"ע (סי' תלח סע' א) ומ"ב (ס"ק יא)]. ודוקא אם מצא פירורים אינו צריך לחזור ולברדוק, אבל אם לא מצא פירורים צריך לחזור ולברדוק, שאין הספק שאפשר שאכלו מוציא מחובת ודאי בדיקה. [מ"ב (ס"ק ז)].

**ג. כשנכנס בלחם פחות מכזית**

לדעת הסוברים שאין חובת בדיקה על פחות מכזית (ועי' לעיל שכן דעת רוב הפוסקים), הוא הדין בזה שאם ראה את התינוק נכנס עם לחם פחות מכזית אינו צריך לחזור ולברדוק בכל אופן.

**ד. כשלא ראה שהתינוק נכנס עם החמץ**

אם לא ראה שהתינוק נכנס עם חמץ, אין צריך לחשוש התינוק נכנס עם החמץ. [עי' בשו"ע שם ובנ"כ].

**ה. ילד שנכנס עם חמץ במקום ברדוק**

דין הנ"ל הוא דוקא בתינוק שאין בו דעת אבל אם יש בו דעת, נאמן לומר שאכלו כולו ואין צריך לחזור ולברדוק. [מ"ב (ס"ק ז)]. ותינוק שיש בו דעת הוא כבן תשע שנים, ואם הוא חריף אפילו הוא בן שש. [עי' בתורת חטאת (כלל פא אות ח), בש"ך (סי' קטו ס"ק יב) ובח"א (כלל סז אות ז)]. והכל לפי חריפותו של הקטן.

**ו. לא מצא כל החמץ ששמר בצד**

הניח תשע חתיכות לחם ומצא שמונה וכדומה, אינו צריך לחזור ולברדוק (אלא אם כן היו קשורים יחד), ובתנאי שביטל או יבטל את החמץ. [מ"ב (סי' תלט ס"ק טז - יז)].

## היוצא מביתו לימי הפסח

(ובשעת הדחק יכול לסמוך על בדיקת נשים וקטנים). [מ"ב (ס"ו תלו ס"ק א)].

### ה. כשהבית שייך לעכו"ם

ישראל היוצא מבית השייך לעכו"ם תוך ל' יום, דעת השו"ע (ס"ו תלו ס"ק א) שצריך לבדוק אחר חמצו כדי לבערו. ואף על פי שעתיד להכנס עכו"ם במקומו מכל מקום הדין כן, כי חלה המצוה עליו לבער חמצו. אלא שאם עתיד להכנס הישראל בבית אחר בודק שם, ואין צריך לבדוק במקום הראשון (וכן אם עתיד ישראל אחר להכנס במקומו החיוב חל על השני). אמנם דעת הרמ"א (שם) להקל שכל שעתיד להכנס שם עכו"ם אין צריך לבדוק. ודעת החק יעקב (שם) להקל אפילו אם עדיין העכו"ם לא נכנס בבית כיון שהישראל הפקיר חמצו. ומסקנת המ"ב (ס"ק לב) שאם נכנס בו הנכרי יש להקל.

### ו. המשכיר ביתו לעכו"ם (מכירת חמץ)

המשכיר ביתו לעכו"ם ומוכר לו גם חמצו לימי הפסח תוך ל' יום לפסח, לדעת הרמ"א נפטר מבדיקת חמץ. [וכ"כ החת"ס (א"ח ס"ו קלא)]. ולדעת השו"ע עליו לבדוק אלא אם כן מתחייב בבדיקה במקום אחר. ולענין אם צריך למוכרו או להשכירו בליל י"ג או י"ד ע"י לקמן.

### ז. המתארח בבית של אחרים ויחדו לו חדר

המתארח עם משפחתו בבית הוריו וכדומה לקראת ימי החג, ויחדו לו חדר מיוחד שהוא דר בו עם משפחתו (אפילו ללא קבלת קנין), בודקו אור ל"ד בברכה. [הגרשז"א זצ"ל (הלי"ש פ"ה אות יח)].

### א. היוצא מביתו מעל שלשים יום לפני הפסח

העוזב ביתו יותר מל' יום קודם הפסח למקום רחוק אינו צריך לבדוק את הבית שיוצא ממנו, ובערב פסח יבטל את החמץ. [שו"ע (ס"ו תלו ס"ק א) ומ"ב (ס"ק ה). ומש"כ למקום רחוק, כ"כ במ"ב (ס"ק ט), וע"י האור לציון (ח"ג פ"ז אות יח) שבוז"ז דוקא אם יוצא לחו"ל חשיב רחוק. וע"י עוד במ"ב (ס"ק ה) שבאופן שידוע שבדאי יש לו חמץ י"א שצריך לבערו ויש מקילים].

### ב. כשרעתו לחזור

אם דעתו לחזור לביתו קודם או תוך ימי הפסח צריך לבדוק את החמץ לפני שעוזב. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ח)].

### ג. היוצא מביתו תוך ל' יום לפני הפסח

העוזב ביתו קודם ליל י"ד ניסן תוך ל' יום קודם הפסח, אף אם אין דעתו לחזור לביתו עד לאחר הפסח חלה עליו חובת בדיקת חמץ. ועליו לבדוק בלילה לפני יציאתו לאור הנר, או קודם לכן אם אי אפשר בלילה שלפני יציאתו, ללא ברכה. [שו"ע (ס"ו תלו ס"ק א) וכה"ח (אות ו). וע"י באב"ז (ס"ו שכב) שפירש דהיינו ל' יום קודם ליל י"ד ניסן שהוא זמן בדיקת חמץ. וע"י בביאור הלכה (שם ד"ה ולא) שהביא מח' לענין הברכה. וע"י בכה"ח (אות לט) שכתב דספק ברכות להקל. וכן נראה מהשבט הלוי (ח"ט ס"ו קיח)]. וע"י בסמוך לענין היוצא לפני פסח ומשכיר את ביתו לעכו"ם.

### ד. למנות שליח

היוצא לפני פסח יכול למנות שליח שיבדוק ויבטל החמץ במקומו בליל י"ד ניסן. וכן בני ביתו הגדולים יכולים לעשות כן עבורו

**ה. המשכיר בית לחבירו**

ועל כן יבדוק אחד מהם והשני ימנהו להיות שליח שלו. [מ"ב (ס' תלז ס"ק ב) ולענין מכירה עיי"ש במ"ב (ס"ק ג)].

**ט. נוסע לפסח לבית הארחה**

הנוסע לפסח להתארח למקום שידוע שלא בדקו שם את החמץ כדין, חייב מן הדין לבדוק שם את החמץ, ולכן הנוסע לבתי מלון ובתי ארחה וכדומה, וידוע לו שלא בדקו שם החמץ, צריך לבדוק שם החמץ. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיז אות ט)].

המשכיר בית לחבירו לפני י"ד ניסן לצורך יום י"ד ואילך, וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנת בו (בכסף, בשטר, בחזקה או בקנין סודר), אם מסר לו המפתח לפני יום י"ד על השוכר לבדוק, ואם לא מסר לו המפתח עד ליל י"ד על המשכיר לבדוק. [ש"ע (סי' תלז סע' א)]. ויש סוברים דבמסירת מפתח לבד קודם התחלת י"ד חל חובת הבדיקה על השוכר (משום דאין המשכיר יכול להכנס בו שאין המפתח בידו) ונכון להחמיר כשני השיטות

[פרק ב]

**ביטול חמץ וביעור חמץ**

בלשון שמבין. [רמ"א (סי' תלד סע' ב)].

**א. הובה לבטל את החמץ**

אף על פי שבדק אחר החמץ שברשותו וביערו, מכל מקום חייבו חכמים לבטל החמץ. [מ"ב (סי' תלד ס"ק ג)].

**ד. אמרו בלשון שאינו מבין**  
בדיעבד אם אמר נוסח הביטול בלשון שאינו מבין, אם יודע לפחות ענין הביטול שידוע שמפקיר חמצו, יצא. אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחינה, לא יצא אפילו בדיעבד. [מ"ב (ס"ק ט)].

**ב. זמן הביטול**

יש לבטל החמץ מיד אחר הבדיקת חמץ. [ש"ע (סי' תלד סע' ב)]. אלא שבביטול זה מבטל כל החמץ חוץ מהחמץ שמשירר למחר. [ש"ע (שם) ומ"ב (שם ס"ק ז)].  
ויש לחזור ולבטל כל החמץ לאחר שריפת החמץ (לפני שעה הששית שהוא סוף זמן שריפת החמץ). [שם. ומ"ב (סי' תלד ס"ק יא)].

**ביעור חמץ****א. מצות ביעור חמץ**

נצטוונו בתורה לבער או לאבד החמץ מרשותנו. [ש"ע (סי' תמג) ומ"ב (ס"ק א)]. וניתן לאבדו על ידי שריפה או על ידי שמפורר החמץ לפירורים דקים וזורה אותם לרוח, או זורקו לים או לנהר. ומכל מקום המנהג לשורפו. [ש"ע ורמ"א (סי' תמה סע' א) ומ"ב (שם)].

**ג. לשון הביטול**

נוסח הביטול נתקן לכתחלה בלשון ארמי. [עי' בבאר היטב (סי' תלד ס"ק ה) הטעם בזה. ועי' עוד בגר"ז (סי' תלד ק"א אות ד). וכת' הכה"ח (אות לו) שאם מבין הלשון לכתחלה יאמר בלשון זה].  
ומכל מקום מי שאינו מבין לשון זה עליו לאומרו

**ב. זמן ביעור חמץ**

(פסחים יד. ברי"ף) ובמהר"ם חלאוה (פסחים ו). וכן פסק הפ"ח (סי' תמד ס"ק ד וסי' תמב ס"ק ז-ח). וכן מבואר במ"א (סי' תס ס"ק ב וסי' תמד ס"ק ו וסי' יח).  
**ויש אומרים שחייב לבער פירורים פחות מכזית.**  
 [חיי"א (כלל קיט אות ו). וחז"א (סי' קטז ס"ק יח)].

ולמעשה אם מצא פירורי לחם טוב לבערם (ואם הם קצת מטונפים לא צריכים ביעור). אולם אם מצא פירורי בצק צריך להחמיר לבערם. [עי' במ"ב (סי' תמב ס"ק לג) לענין חובת ביעור שמצדד להחמיר דחייבים לבער פירורים (שאינם מטונפים כלל) אפי' הם פחות מכזית (אא"כ הם תוך כלי שבכ"ג ודאי מצטרפים אא"כ הם דבוקים אליו כדי לחזקו). ועיי"ש (סי' תס ס"ק ט) שזה בפירורי בצק שעלי' כיבוד הבית יתקבצו יחד לכשיעור כזית, אבל פרורי לחם דכל פירור הוא בפ"ע, מתבטלים מאליהם. אלא דעי' עוד שם (סי' תמד ס"ק טו) דמ"מ טוב לבער גם פירורי לחם].

**ה. שריפת חמץ שיש בו קדושת שביעית**

חמץ גמור שיש בו קדושת שביעית או טעם פירות שביעית מותר לשורפו בשריפת חמץ. [הגר"ק שליט"א (עמודי ארץ פט"ו אות ד)]. ועדיף לשורפו מאשר למוכרו לעכו"ם. [חשו"ק חמד (פסחים עמ' שיט) ושיעורי שביעית (עמ' קטו). ועי' בספר מכרת חמץ כהלכתו (שטרן פ"ד הגה ח)].

[פרק ג]

**מכירת חמץ****א. מכירת חמץ**

**ב. מכירת חמץ על מנת להפטר מהבדיקה**  
 במקום שיש טרחא מרובה מחמת הבדיקה יש להקל למכור או להשכיר מקום מהמקומות

מן התורה חיוב ביעור חמץ אינו אלא מתחלת שעה שביעית [חצות] של יום י"ד ניסן. אלא שחכמים חייבו לבער החמץ שעה זמנית קודם לכן והיינו בתחילת שעה ששית. [עי' בש"ס פסחים (יא)].  
 וכיון שיש לבטל החמץ לאחר ביעורו, יש לשרוף את החמץ קודם סוף שעה הששית ואחר כך יבטלנו. [מ"ב (סי' תלד ס"ק יב)].

**ג. להשאיר כזית חמץ על מנת לקיים מצות ביעור**

נכון שלא למכור לעכו"ם כל החמץ הנשאר ברשותו על מנת לקיים מצות השבתה בשעה ששית בחמץ שלו. ולכל הפחות ישאיר כזית חמץ. [מ"ב (סי' תמה ס"ק י וססי' תלו)]. ומכל מקום בתי דינים מהכשרים המהודרים המוכרים החמץ לעכו"ם מתנים עם עכו"ם שיקנה את החמץ בסוף השעה הששית על מנת שיוכלו בעליהם לקיים מצות שריפה בחמץ שלהם.

**ד. פירורים שאין בהם כזית**

יש אומרים שאין חובה לבער פירורים שאין בהם כזית משום שממילא בטלים. [עי' ברי"א"ז הובא בשל"ג

[סי' תמח ס"ע א].

### ב. האם מוכר או משכיר המקומות שרוצה להפטר בהם מבידיקה

בארץ ישראל יש איסור מכירת קרקע לעכו"ם ועל כן אין למכור את המקומות שרוצה להפטר מבידיקה, אלא יש להשכירם. [משיב דבר (להנצ"ב ס' נו ד"ה ראיתי לגא') ועוד. ועי' מש"כ בזה בשמעתתא עמיקתא גליון נ"ד].  
וכן הוא בשטרות המצויים בזמנינו.

### ג. מכירת י"ג או י"ד

מי שמחמת טרחה צריך להפטר מבידיקת חמץ בחלק מהחדרים וכדומה על ידי השכרת המקום ומכירת החמץ לעכו"ם, יש אומרים שצריך לעשות כן בליל י"ג ניסן. [חיי"א (כלל קיט אות יח) ומקור חיים (סי' תלז ס"ק ד)]. ויש חולקים וסוברים שאף אם מוכר החמץ ביום י"ד בניסן נפטר מהבידיקה. [בנין עולם (סי' כ)].  
ואין למחות ביד המקילים, ומכל מקום המוכר ביום י"ג שפיר עדיף טפי. [מ"ב (סי' תלו ס"ק לב)].  
והמנהג להקל. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה הגה ו). וכן פסקו החז"רא (חוט שני פסח עמ' קז) והאור לציון (ח"ג פ"ז אות יט)].

### ד. איזה חנוך נמכר במכירת י"ג (למחמורים לעיל)

במכירת יום י"ג משכירים לעכו"ם את המקומות שרוצים להפטר מלבדוק. גם מוכרים החמץ שאינו ידוע המונח בהם. אבל שאר החמץ שבבית שיתכן שירצה עדיין לאוכלו מוכרים לנכרי רק ביום י"ד. [הגר"ק שליט"א (חוט שני פסח עמ' רנג)].

### ה. השכרת קרקע טפה על טפה לצורך קנין אגב

לצורך המכירה של יום י"ד משכירים לנכרי קרקע לצורך קנין אגב (שהוא אחד מהקנינים שעושים עם עכו"ם להקנות לו את החמץ). [עי' במ"ב (סי' תמח

החייבים בבדיקה עם החמץ שיש שם, על מנת להפטר מהבידיקה. [מ"ב בסי' תל"ג (ס"ק כג). ועיי"ש בסי' תל"ו (ס"ק לב)]. ועיי' לקמן בדיני מילוי השטרות ג', האם יש להשכיר - למכור במכירת י"ג או במכירת י"ד.

### ג. מכירת בהמה לנכרי על מנת שיאכילנה חנוך בפסח

עי' לקמן לענין טיפול בבעלי חיים בפסח.

### ד. בעלי מניות

בעלי מניות בחברות שברשותם חמץ, עליהם להחמיר ולמכור לנכרי המניות קודם פסח. [מנח"י (ח"ג סי' א אות כו), הגריש"א זצ"ל (נתיבות שלום סי' קעג סע' ט אות לג) והגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי ניסן עמ' כו)]. ועיי' עוד בחשב האפוד (ח"א סי' פב) שמיקל בזה].

### ה. חברות ביטוח

בעל חברת ביטוח המקבל אחריות על נכסים וביניהם חמץ, אינו צריך למכור חמץ זה לעכו"ם. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ו אות א) כיון שאינו מקבל עליו שמירת החמץ בפועל אלא לשלם על הפסד].

## מילוי השטר

### א. מכירה על ידי שטר הרשאה

בזמנינו נהגו למכור את החמץ על ידי שליח, והיינו שהרב נותן שטר הרשאה למוכרי החמץ שעל ידו הם מאשרים למכרו עבורם על ידי בית הדין. ומוכרי החמץ ממנים את הרב שליח למוסרו לבית הדין ובית הדין מוכר את החמץ לעכו"ם.

**ח. לציין מקומות המכורים לעכ"ם**

יש לציין מקומות שמונחים בהם החמץ הנמכר לעכ"ם. וכמו כן יש לסגור במפתח את כלי החמץ. ומקומות שאין בידו לנעול אותם ידיק עליהם נייר שרשום עליהם נמכר לעכ"ם וכדומה, ויש לעשות כן אף כשהמקומות הם גבוהים. ועי' בשו"ע (סי' תנא סע' א ותמ סע' א), משנה הלכות (ח"ח סי' קפט) וסידור פסח כהלכתו (פ"א אות יז).

**ט. קנין סודר**

לכתחלה מוכר החמץ יעשה קנין סודר על ההרשאה כדי לחזק גמירות דעתו של המוכר שבאמת רצונו למוכרו. [מהרש"ם (אה"ע סי' רס). ועי' ברמב"ם (מכירה פ"ה ה"א - י)].

**י. מכירה על ידי שליח או ע"י הטלפון**

מי שאין בידו למכור החמץ בעצמו, יכול למנות שליח שילך למכור במקומו. וכן ניתן למכור החמץ על ידי שיטלפן לרב שימכור בעדו. [הגר"ש"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פ"א אות ד)].

**יא. מכירה על ידי קטן**

אם אינו יכול ללכת בעצמו למכור החמץ, יכול לשלוח קטן שילך לרב ויאמר לו שאביו (או אחר) ממנה אותו שליח למכור חמצו. ועי' ט"ז (י"ד סי' שה ס"ק יא). וכ"כ בסדור פסח כהלכתו (פ"א הגה 23).

**יב. מכירת חמץ של חבירו שלא בדיעתו**

דעת הרבה פוסקים שהמוכר חמץ של חבירו בלי ידיעתו מועיל להפקיע האיסור ממנו. ועל כן אם ידוע לו שהלה אינו מוכר חמצו, יש למכרו עבורו כדי להצילו מהאיסור. [עי' בשו"ח (מע' ח"מ סי' ט אות ב),

ס"ק יט)]. ולכתחילה רצוי להשכיר לכל הפחות שטח בגודל טפח על טפח. וכמו כן יהיה מקום שלא משתמשים בו בזמן הקנין [כגון אחורי המקרר שבמטבח, מאחורי תנור האפיה שבמטבח, וכדו']. ואם אין מספיק שטח פנוי בגודל כזה, ישכיר מקום או פינה. [כגון אחורי המקרר, הפינה הצפונית של הסלון וכדו']. [ועי' בחוט שני (פסח פ"ח ס"ק ב עמ' קו) ובבבדל החכמה (ח"ו סי' לד) לענין ארונות שיש בהם חמץ ושאר מקומות שבעיני קנין אגב קרקע].

**ג. הדר בדירה שכורה**

הדר בדירה שכורה רשאי להשכירה לעכ"ם על ידי המכירה המקובלת, על מנת להפטר מבידיקת חמץ. [עי' במ"ב (סי' תמח ס"ק יט) בדברי מלכיאל (ח"ד סי' כב), בצל החכמה (ח"ו סי' לה) ותשובות והנהגות (ח"ב סי' ריט) ואכמ"ל].

**ד. פריטים שיש למלאות בשטר**

יש לכתוב תאריך. [דברי מלכיאל (ח"ד סי' כב)]. ויש אומרים שהמנהג שדי לכתוב החדש והשנה. [עי' סידור פסח כהלכתו (פ"א הגה 8)].

לכתחלה יש לכתוב הכתובת המפורטת של המקום שהחמץ נמצא שם. [אג"מ (א"ח ח"א סי' קג). ועי' בשו"ח (שם סי' ט אות א) שצריך לכתחלה לכתוב בכתב קריא].

ונוהגים לפרט המקומות שנמצא החמץ הנמכר. [דברי מלכיאל (ח"ד סי' כב)]. וניתן לכתוב שמוכר החמץ הנמצא במקומות המסומנים בביתו (ואף אם בטעות ימצא חמץ שלא במקום המפורט או המסומן מכל מקום אינו נאסר שגם עליו חלה המכירה).

לכתחלה על המוכר לחתום על כתב ההרשאה. [ספר ראשית בכורים (סי' ה) ושו"ח (ח"מ סי' ט אות ו)]. וכן עליו לחתום בעט שהכתב מתקיים. [אבנ"ז (סי' שלט אות ד)].

### יז. שימוש במקומות שנמכרו במכירת י"ג

המוכר חמצו במכירת י"ג ומשכיר גם מקומות להפטר מבדיקה, אינו רשאי להשתמש במקומות אלו רק בצורה עראית, כמבואר לקמן לענין השתמשות בפסח במקומות שהושכרו לעכו"ם. ועל כן מקומות הצריכים להשתמש בהם, ישכירם במכירת י"ד, או יתנה שיהיה לו רשות להכנס שם עד פסח.

### יז. מכירת חמץ שיש בו קדושת שביעית

מותר למכור לעכו"ם במכירת חמץ, חמץ שיש בו קדושת שביעית. [להורות נתן (ח"ב ס"ו כו). ועי' עוד בספר פירות שביעית (פ"ב ס"ק קכג)].

### יח. להשתמש בכלי חמץ בשבת שחל מוצאי שביעית של פסח

עי' מש"כ בזה לקמן בפרק י"ז בדיני שביעית של פסח שחל בערב שבת.

### לפנוך לכתילה על מכירת חמץ

יש מדקדקים לא למכור חמץ ידוע לנכרי אלא מבערים אותו לפני הפסח. ועי' הפרטים בזה וטעם הדבר לקמן בפרק י"ח בהלכות חמץ שעבר עליו הפסח.

### רשימת מוצרים

מוצרים שאין בהם חמץ מותר להשותם בפסח אבל אין לאכול אותם אם אין להם הכשר מיוחד לפסח

נביא רשימת מוצרי מזון בסיסים שיש בהם חמץ כדי שידע הקורא באיזה מוצרים אין צורך

דבברי מלכיאל (ח"ד סי' יח), במקראי קדש (פסח ח"א סי' עא) ועוד].

### יג. כשהחמץ נמצא בארץ אחת והבעלים בארץ אחרת

כשהחמץ נמצא במקום אחד והבעלים במקום אחר, ובמקום הבעלים נמצאים הוא עדיין קודם התחלת שש והחמץ מונח במקום אשר לפי ערך שעות היום הוא אחר שש שעות או לפני וכדומה יש אומרים שהולכים לפי המקום שהחמץ מונח שם. [עונג י"ט (סי' לו) וכה"ח (סי' תמג אות יז)]. ודעת רוב הפוסקים שהולכים לפי המקום בו בעלי החמץ נמצאים. [לבושי מרדכי (תנ" ס"ו מז) וארץ צבי (ח"א סי' פג)]. ומכל מקום לכתחלה יש להחמיר ולחוש לדעה ראשונה. ועל כן ימכור את החמץ לפני שיגיע שעות האיסור במקום שהחמץ שם. [אג"מ (ח"ד ססי' צה) ומנחת יצחק (ח"ז סי' כה ד"ה ומה"מ למעשה)].

### יד. למכור אצל כמה רבנים

אם מינה שני רבנים למכור חמצו, בין אם הם מוכרים על ידי אותו בית דין בין אם כל אחד מוכר על ידי בית דין אחר, אין בכך שום חשש, כי חל המכר שנעשה ראשון. [מנחת יצחק (ח"ו סי' לח)]. ומכל מקום אין לעשות כן לכתחלה כדי שתהיה מכירתו מבוררת. [עי' דבברי מלכיאל (ח"ד סי' כב אות כג)]. ואם עושה מכירת י"ג אצל אחד ומכירת י"ד אצל אחר אין בזה חשש שהרי במכירת י"ד מוכר חמץ שלא מכר במכירת י"ג.

### טו. נתינת מעות לרב המוכר

יש נוהגים לתת מעות לרב המוכר. [תשובות והנהגות (ח"ב סי' ריח). ועיי"ש הטעם לזה].

להחמיר לשורפם וניתן לסמוך על המכירה אף לתתלה לכולי עלמא. הרשימה היא בעיקר על מוצרים שמיוצרים בארץ ישראל.

### ויסקי

ויסקי הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 131)].

### חיטה תפוחה – שלזה

חיטה תפוחה המיוצרת במפעל "אשכול" אינה עוברת רחיצה במים, ואינה חמץ. ומשאר המפעלים הם חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 131)].

### כוסמת

הכוסמת המוכרת היא קטניות, ואין זה "כוסמין" מחמשת מיני הדגן. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 131)]. ועי' לקמן בהלכות קטניות שאין איסור להשהותם בפסח.

### ליקר

ליקר מכיל בדרך כלל גם תמצית שבהם קיים חשש אלכוהול חמץ ועוד חששות. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 131)].

### לתת

לתת הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 132)].

### מאלט

מאלט הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 132)].

### קמח

קמח המצוי בזמנינו (בין קמח רגיל בין קמח מלא) אינו חמץ, ועל כן אם עבר עליו הפסח מותר באכילה (ומכל מקום אין להשתמש בו בפסח). [עי' במ"ב (סי' תנג ס"ק כז). וכן פסקו החזו"א, הגרי"ק זצ"ל (א"ר פסח אות יט) והגריש"א זצ"ל (גלאט תשנ"ט עמ' 87). ושמענו ממומחי כשרות שבלתייה שעובר הקמח בזמנינו אין חשש חימוץ. וכן הביא הגר"מ ויא שליט"א (גלאט עמ' 73) בשם הבד"ץ העדה חרדית].

### בורגול

בורגול הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 130)].

### בירה

בירה הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 131)].

### גריסים

גריסים הם מיני דגן ועלולים להיות במגע במים ועל ידי זה להגיע לידי חימוץ. ומכל מקום גריסים בהכשר הבד"ץ העדה חרדית אין עוברים רחיצה במים. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 130)].

### גרנולה

גרנולה הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 130)].

### וודקה

וודקה יש בו חשש חמץ (אלו שבהשגחת הבד"ץ



**מלבין קפה**

גב האריזה שיש בו "עמילן" ולא כתוב שיש בו גלוטן אינו חמץ (אלא הוא עמילן תירס).

מלבין קפה מעובד עם חומרים שונים, ובמקרים רבים הם חמץ גמור. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 132)].

**נבט חיטה**

חומר הגלוקוז יש שמיוצר מקטניות, ויש שמיוצר מחיטה. משמשת מרכיב חשוב בהרבה מוצרי מזון, וכל מוצר שיש בו מרכיב זה יש להזהר מחשש חמץ. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 130)].

נבט חיטה יש בו חשש חמץ. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 132)].

**קווקאר****המזין שמותר להשהות בפסח**

[א'] חמץ גמור שעל ידי שנתערב אינו ראוי למאכל אדם (אבל ראוי לאכילת כלב), מותר לקיימו ולהנות ממנו כיון שאינו ראוי לאכילה, אבל אסור לאוכלו. [שר"ע (סי' תמב סע' ד) ומ"ב (שם). ולדעת השר"ע דין זה הוא אף כשנתערב לפני פסח. וביאר המ"ב (סי' תמב ס"ק כב) דבהנאה מותר כשנעשה התערובות קודם פסח. ועי' ברמ"א (שם) וסי' תמז סע' ד, במ"ב (סי' תמב ס"ק כג) ובחז"א (א"ח סי' קיז ס"ק ה ד"ה ואמנם)].

קווקאר הוא חמץ. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 133)].

**קורנפלור**

קורנפלור הוא קטניות. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 133)]. ועי' לקמן בהלכות קטניות שאין איסור להשהותם בפסח.

**שיפון**

[ב'] חמץ שנפסל מאכילת כלב מותר לקיימו בפסח. [שר"ע (סי' תמב סע' ט)]. והוא הדין שמותר בהנאה, אבל באכילה אסור מדרבנן עד אחר הפסח. [מ"ב (ס"ק מג). ועי' בש"ת לבושי מרדכי (א"ח סי' פו) לענין גדר אינו ראוי לכלב].

מזין דגן (עלול להיות במגע במים). [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 133)].

**שמרים**

השמרים הלחים-טריים המיוצרים בארץ ישראל אין בהם חשש חמץ, השמרים היבשים מחו"ל קיים חשש תערובת חמץ. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמ' 134)].

**עמילן****תרופות**

מעיקר הדין אין חובה למכור תרופות הנמצאות ברשותו. ומכל מקום המנהג להחמיר למוכרם במכירת החמץ, ובית הדין המוכר החמץ לעכו"ם מתנה עם העכו"ם שאם יהיה צורך לקחת מהם שלא יקפיד על כך. [הטעם שאין חובה למוכרם כי בדרך כלל אפילו תרופה שיש בה חמץ החמץ נפסל, ובכה"ג אין משום בל יראה ובל ימצא כמבואר במ"ב (סי' שמב ס"ק מד). ועוד שאף אם יש בהם חמץ מ"מ אין בהם אלא פחות מכשיעור, ודעת החכם צבי (ססי' פו),

עמילן חיטה - גלוטן, הוא חמץ גמור. על פי החוק (על כל פנים בארץ ישראל) אם יש במוצר קמח חיטה, עמילן חיטה או חלבון חיטה היצרן חייב לציין שהמוצר מכיל גלוטן. ועל כן אם כתוב על

ואם אינו יכול לעשות מחיצה ורוצה להוליקו למקום שהחמץ של הגוי נמצא שם יעשה כן על ידי עכו"ם, ואם אין עכו"ם יכול לסלקו בעצמו ויגלה דעתו במפורש (בפה מלא) שלא רוצה לזכות בו. [שבט הלוי (ח"ו סי' נג)].

## דין החמץ במוצאי החג

**א. לחזור לקנות החמץ מהגוי במוצאי החג**

כיון שמכירת החמץ לעכו"ם צריכה להיות מכירה גמורה בלי הערמה, אחר הפסח כשיחזיר הנכרי החמץ לישראל צריך לקנותו באחד מדרכי הקנאה ולא לקבל ממנו בחזרה סתם. [ביאור הלכה (סי' תמח סע' ג ד"ה מכירה גמורה), ועיי"ש אופן ההקנאה]. ומכל מקום הרבה נוהגים להנות מהחמץ במוצאי החג אף על פי שעדיין הבית דין לא קנה החמץ בחזרה מהעכו"ם, כי העכו"ם אינו מקפיד בכך. ועוד שיש כותבים בשטר שהעכו"ם נותן רשות להשתמש. [עי' במנח"י (ח"ו סי' מה ד"ה הנה גס)].

**ב. חמוץ השייך לבני חו"ל (שאצלם הוא יו"ט שני)**

במוצאי החג חוזרים וקונים החמץ בחזרה מעכו"ם, אף על פי שיש אנשים מחו"ל שאצלם עדיין יו"ט, מכל מקום אין עליהם לחוש שיקנו החמץ בפסח, דכיון שאין רצונם לקנותו עכשיו כלל אינם קונים בעל כרחם (ולרווחא דמילתא יש בתי דינים שמתנים עם העכו"ם שחמץ של בני חו"ל קנויים לו עד אחר יו"ט שני). [מנח"י (ח"ו סי' מה) כי למאן דלא ניחא ליה בודאי לא יוכל להקנות להם בע"כ דידהו, ולא קנו החמץ בהקנאה דידיה. ועי' במקראי קדש (ח"א סי' עו) ובספר יו"ט שני כהלכתו (פ"ז הגה ה)].

הדגמ"ר (סי' תמב על המ"א ס"ק ז) ועוד, דליכא איסור חצי שיעור מה"ת בב"י וב"י. ויש בזה עוד טעמים, עי' לקמן מש"כ לענין לקיחת תרופות בפסח].

## דינים הנוגעים לחמוץ הנמכר לנכרי בימי הפסח

**א. להכנס בחדר הנמכר לעכו"ם בימי הפסח**

אין להכנס לחדר המושכר לעכו"ם. אולם אם שכח משהו הנצרך לפסח מותר להכנס בו (אף בפסח). [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיח). והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ו אות ח) נקט להקל במקום צורך גדול].

**ב. שימוש בתרופות שנמכרו במכירת חמוץ**

אף על פי שנוהגים לכלול התרופות במכירת חמץ משום חשש תערובת חמץ. מכל מקום לצורך חולה וכדומה מותר להשתמש בהם, כי בית הדין מתנה מראש עם הנכרי שירשה לישראל המוכר להשתמש בהם במידת הצורך. [כן נוכחנו במכירת חמץ מהכשרים מהודרים]. ועיין בסמוך לענין לקיחת תרופות בפסח.

**ג. מצא חמוץ בביתו בימי הפסח**

אם מצא חמץ בפסח חייב להוציאו מרשותו ולבערו. [ש"ע (סי' תמו סע' א) ומ"ב (שם)]. ואם מצאו בשבת או יו"ט שאסור ליטלו משום מוקצה וכמו כן אסור לשורפו, עליו לכסותו בכלי, ובמוצאי שבת או מוצאי יו"ט יבערנו. [ש"ע (שם) ובמ"ב (שם)]. ובזמנינו שמוכרים החמץ לעכו"ם אם מצא חמץ אפילו מהחמץ שלא פירט בשטר מכירה אינו חייב לשורפו, ויעשה מחיצה. [שבט הלוי (ח"ט סי' שח אות ב)].

[פרק ד']

## כשרות המוצרים לפסח (ולשאר ימות השנה)

### מוצרי מזון

#### ד. מוצרים שיש בהם עמילן

ע"י מה שכתבנו בזה לעיל בהלכות מכירת חמץ.

#### ה. מוצרים שיש בהם גלוקוז

ע"י מה שכתבנו לעיל בפרק ג' - הלכות מכירת חמץ.

#### ו. ערד מאכלים שיש בהם חשש חמץ

ע"י מה שכתבנו לעיל בפרק ג' - הלכות מכירת חמץ.

#### ז. מאכלי תינוקות

מאכלי תינוקות יש לחוש להם משום חמץ ומשום קטניות ואם הרופא מורה שצריך לקחת יעשה על פי הדינים המבוארים לקמן לענין האכלת תינוק חמץ בפסח. [ע"פ מומחי כשרות].

#### ח. חלב מפרה שאכלה חמץ בערב פסח

מעיקר הדין אין איסור בשתיית חלב מפרה שאכלה חמץ תוך מעת לעת קודם הפסח. והחוששים בזה אין נוהגים כן אלא משום חומרא. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ו אות יד)]. ובארץ ישראל המחלבות למהדרין לא מאכלים את הבהמות חמץ, חודש לפני פסח.

#### ט. חלב מפרה שאכלה חמץ בפסח

חלב של בהמה שאוכלת חמץ אפילו היא של נכרי

#### א. עוף שאין לו כשרות מיוחדת לפסח

עופות טריים ללא כשרות לפסח מותרים באכילה אף בפסח אף על פי שבעבר מצאו בזפק העופות חיטה גם לאחר שהעופות עברו שטיפה. כיום ההוראה למגדלי העופות היא שחודש לפני פסח מאכלים אותם בתערובת שאין בה חמץ. [ע"פ מומחי כשרות].

#### ב. אלכוהול

האלכוהול שמוצאו מגרעיני דגנים הינו חמץ גמור. ומכל מקום האלכוהול המשווק בעיקר בארץ ישראל אינו חמץ. [ע"פ מומחי כשרות. וע"י בא"מ (א"ח ח"ג סי' סב ד"ה אבל) שכתב דאלכוהול עצמו כשהוא בעין לא נחשב נפסל מאכילה שיש מנכרים שותין אותו ע"י תערובות ותיקון קצת].

#### ג. ביצים

הביצים עלול להיות דבוק עליהן חשש חמץ, שלפעמים המקום שמטילות הביצים אינו נקי, ולכן נהגו המדקדקים לשטוף הביצים מערב פסח ולזרוק התבניות מחשש פירורים.

כמו כן יש חשש תערובת חמץ בחותמות של הביצים ועל כן ראוי לקנות עם כשרות מיוחדת

לפסח. [מדריך הכשרות לבר"ץ העדה חרדית (שנת עמ' 163)].

וכן פסק הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי חודש ניסן עמ' ח' וחודש ניסן, אייר, סיון עמ' כז אות א) אלא הדוסיף דכדאי לערבם עם דברים מותרים כדי שיהיה ודאי ששים. ועי' בנשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמ' רסה ד"ה ובזמנינו) שרוב הטבילות עשויות עם עמילן הנעשה מקטניות, ואפי' המיעוט שמעורב בהם חמץ חמץ נפסל מאכילת כלב לפני הפסח, ובודאי יש להיתר לחולה שאין בו סכנה לקחתם בפסח. והיכן דאיכא ספק יש לדון מדין ספק דרבנן לקולא דכיון דמיעוט המצוי שאין בהם חמץ ממש, ע"כ. ועי' לעיל דבעמילן קטניות אין חשש במקום חולי. ועי' בכל זה בש. עמיקתא גליון ק"פ.

### ג. ויטמנים

ויטמנים עלולים להכיל מיני דגן וקטניות. [עי' פ' מומחי כשרות. ועי' באור לציון (ח"ג פ"ח אות ג בהגה ד"ה ויש להזהר) שכתב דבויטמנים שמצוי בהם חמץ כגון ויטמין C, אם הם ראויים לאכילה אסורים אף לחולים שאין בהם סכנה, ע"כ. ועי' רשימה שעל ידי מומחי כשרות: ויטמין B2 וויטמין C – יש בהם חשש חמץ (אלא שהינם חומרים מרים). ולויטמין B2 צבע צהוב. ויש סוגים מאושרים לפסח. ובמדריך הכשרות של העדה חרדית (שנת עמ' 99) הובא שויטמין C מיוצר מחומר גלם שהוא מחיטה ובינו חמץ גמור. והדבר גורם לבעיות מרובות בתעשייה. ועל כן יש להשיג עם הכשר לפסח].

### ד. ויטמנים למעוברות

לדעת הרופאים גם מעוברות הנוטלות פרנטל, ברזל ותחליפי ברזל, מסיבת חוסר דם, יכולות בפסח לדלג על תוספי הברזל, משום שבחג מרובות הסעודות הברשיות והעשירות ולא ייגרם נזק, אם בימות הפסח לא ייקחו ויטמינים וברזל. אלא שיש יוצאים מן הכלל בהם הרופא מחייב לקחת. ויש להתייעץ עם הרופא בטרם מועד.

### ה. דין תרופות שאינן דרך הפה

משאפים, טיפות עינים ואזניים, פתילות, זריקות ומשחות רפואיות לשימוש חיצוני, על העור מותר

יש אומרים שדוקא החלב שחלבו אחר מעת לעת מותר. ויש מקילין אפילו בו ביום אם אוכלת שחרית וערבית מדברים המותרים. [מ"ב ס"ו] תמח ס"ק (לג). ובארץ ישראל המחלבות למהדרין לא מאכילים את הבהמות חמץ, חודש לפני פסח.

### י. מינקת שאכלה חמץ מערב פסח

אשה שמניקה את בנה אין להחמיר לה שלא תאכל חמץ בערב פסח קודם זמן איסורו [כדי שתוכל להניק את בנה] משום שלתינוק בן יומו לא החמירו שלא לשתות מחלב זה. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ו אות יד)].

## תרופות וויטמינים

### א. לקיחת תרופות שאינן מופיעים במדריכי הכשרות

תרופות שאינן מופיעות במדריכי הכשרות, אם יש צורך בלקיחתם (ואין תחליף להם) מותר לקחתם, דכיון דרוב התרופות אף כשמעורב בהם חמץ אינו ראוי לאכילת כלב, סמכינן להקל במקום הצורך. [הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי חודש ניסן עמ' ח' וחודש ניסן, אייר, סיון עמ' כז אות א). ועי' בנשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמ' רסה ד"ה ובזמנינו). וכן שמענו מגדולי המורים וממומחי כשרות. ועי' בכל זה בשמעתתא עמיקתא גליון ק"פ].

### ב. לקיחת תרופות שיש בהם טעם ערב

במקום הדוחק (כגון במקום חולי ואין תחליף לתרופה על פי הוראת רופא), תרופות שאינן מופיעות במדריכי הכשרות, ויש בהם טעם, מותר לקחתם דאף בגוונא שיש בהם חמץ ברוב הפעמים החמץ שבהם פסול מאכילה והטעם הערב אינו מהחמץ. [עי' פ' מומחי כשרות מהכשרים המהודרים.

שעות משעה שנבלע הוא נותן טעם לפגם. ועל כן בדיעבד אם השתמש בהם עם אוכל חם לדעת השו"ע (הובא לעיל בהלכות הכשר כלים) הסובר דנותן טעם לפגם מותר (בדיעבד) אף בפסח המאכל אינו נאסר. אולם לפי הרמ"א החולק על השו"ע אין לאכול המאכל. אלא שבאופן שאין ידוע שיש בו עמילן אין לאסור המאכל לכולי עלמא כי אין כאן רק חשש בעלמא, והוא רק נותן טעם לפגם.

### נייר אלומיניום

נייר אלומיניום יש לקחת לכתחלה עם אישור לפסח. [ע"פ מומחי כשרות].

### כלים חד – פעמי העשויים ממומר קלקר (פולי סטירין)

ראוי לקנות עם אישור. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 34)].

### כפפות ניילון, לטקס

רובם עם עמילן ויש לחשוש על עמילן שאינו כשר לפסח. אם רואים בבירור שאין בהם עמילן אין חשש להשתמש בפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 34)].

### כפפות רב פעמיות

כפפות רב פעמיות ללא ציפוי פנימי (אלווריה וכדומה) ניתן לשתוף את הצד הפנימי ולהשתמש ללא חשש. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### מוצרי נייר

קיים חשש עמילן חמץ בייצור, ועל כן צריכים

להשתמש בהם בפסח ובכל השנה בכל אופן. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח שנת עמ' 125). ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון ק"פ].

### ז. מכירת התרופות במכירת חמץ עי' לקמן במכירת חמץ.

## שאר מוצרים

### אוכל לבעלי חיים

עיין בזה לקמן לענין טיפול בעלי חיים בפסח.

### חשש עמילן במוצרים שאינם מאכל

מוצרים שאינם מאכל אם רשום שיש בהם עמילן יש לחוש שיש בהם גלוטן כי אין חובה על פי חוק לרשום באופן זה שהוא מעמילן חיטה.

### כלי פלסטיק חד פעמיים (כגון סכו"ם שקיות אוכל, מפות שולחן ודומה)

כלי פלסטיק חד פעמיים אין בהם חמץ או איסור אחר. ועל כן אין צריכים אישור מיוחד. [ע"פ מומחי כשרות. וכ"כ הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח שנת עמ' 34)].

### מוצרי קרטון ונייר (כגון כוסות, תבניות לאפייה עם ציפוי פנימי)

מוצרי קרטון ונייר יש לחוש בהם משום עמילן חיטה ועל כן צריכים אישור לפסח. [הגרנ"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שיח אות יז). הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 34)].

### השתמש במוצר שיש בו חשש עמילן

אף באופן שיש עמילן במוצרים הנ"ל, הרי הוא בלוע בתוכם (ולא מרוח עליהם), וכיון שעבר כ"ד

אותו ללא תערובת איסור]. אלא שמצוי שהגליצירין נפסל מאכילת כלב. וכיון שיש כמה צדדים בזה והחשש העיקרי הוא טעימת לשון בלבד האסורה מדרבנן, יש מקום להיתר בשעת הצורך להשתמש בהם אף ללא הכשר. [וכן א"ל הגר"ע אויערבאך שליט"א כ"ז שאינו מכון ללקק ליהנות מהטעם. והארננו בזה בס"ד בגליון קל"א]. ובפסח יש להחמיר יותר. [משום חשש רחוק של חמץ. ומ"מ מעיקר הדין מותר כי אף על הצד שיש בו תערובת חמץ הוא פסול מאכילה. (ע"פ מומחי כשרות)].

### משחת שיניים

משחות שיניים מעיקר הדין מותרים אף ללא אישור מיוחד לפסח, כיון שבדרך כלל אין בהם תערובת איסור ואף אם יהיה מעורב בו איסור מכל מקום הוא נפגם ואין כאן אלא טעימת פה ללא בליעה. [הר צבי (י"ד סי' צה ד"ה אולם) ובעל האג"מ (א"ח ח"ג סי' סב), וז"כ הקנה בשם (ח"א סי' כה אות ב) והאור לציון (ח"ג פ"ח אות ו)]. ומכל מקום, במקום שאפשר ראוי לקנות עם אישור מיוחד, בפרט לימי פסח. [עי' בתשובות והנהגות (ח"ה סי' כזו אות יא). ועי' עוד מש"כ לענין שפתון באות הקודם ובשמעתתא עמיקתא גליון קל"א].

### תמרוקים (קרמים, בושם וכדומה)

מעיקר הדין מותר להשהות ואף להשתמש בקרמים, סבונים, בושם וכדו' כי לא מצוי בהם אלכוהול שהוא חמץ ואף באופן שמעורב בהם אלכוהול שהוא חמץ מותר, כיון שהוא נפסל מאכילה לגמרי. ומכל מקום משום חומרא דפסח יש מקום להמנע מלהשתמש בהם (משום חשש סיכה כשתיה), ויש מורים אף למוכרם לגוי. [עי' בשו"ת חזון נחום (סי' מו), באשרי האיש (פסח פס"ב אות ה) בשם הגריש"א זצ"ל ובקובץ תשובות (ח"א סי' מט ד"ה ע"פ), דלא כהדברי מלכאל (ח"ד סי' כב ס"ק ו). וכן פסק הגר"צ ובר שליט"א (גלאט גליון

אישור לפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### מגבונים לחים

יש בהם חששות תערובת חמץ, ועל כן ראוי לקנות עם אישור לפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### כלור למיניו (אקונומיקה וכדומה)

מעיקר הדין אין בו חשש איסור לפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### מפות

מפות, המהדרין נוהגים לכבס לפני הפסח גם המפות החדשות. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### טלק

טלק נקי ללא תוספת וללא ריח אין חשש לפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### אציטון

חומרי אציטון נקי ואציטון 90%, אין בהם חשש לפסח. [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות פסח עמ' 35)].

### שפתון (המיועד ליושב בשפתים)

שפתונים שיש בהם טעם ערב פעמים שמים חומר האסור הנקרא "גליצירין" וחומר זה בחלק מהחברות מיוצר עם תערובת של איסור ובחלק מהחברות מיוצר ללא איסור. [עי' בדרכי"ת (סי' קג ס"ק ע) ד"גליצירין" מיוצר ע"י שומן מן החי, ועי"ש דאוסרו שם בתערובת הראוי לאכילה. וכן דעת המנח"י (ח"א סי' נב אות ט) שהוא אסור. ובצי"א (ח"ו ססי' טז) מתיר, עיי"ש באיזה גוונא. והיום יש עושים

כז עמ' 66). ועי' בכל זה בגליון קע"ט].

שנפגם. הורה הגר"ש ואזנר שליט"א שמתור להשתמש בהם לכתחלה].

## איפור

## סבון

סבון עשוי מתערובת חמץ (או איסור אחר) שנפסל מאכילת כלב, יש אומרים שמתור להשהותו ולהשתמש בו בפסח. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יא), אור לציון (ח"ג פ"ח אות ו)]. וש מחמירים משום חומרא דפסח שאין ראוי להשתמש בו. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ח אות טז). ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא - גלינות קל"א וקע"ט]. ומכל מקום בזמנינו אין בו תערובת חמץ. [ע"פ מומחי כשרות].

איפור (מייקאפ, רימל, תוחמים): אין בהם חשש חמץ. [ע"פ מומחי כשרות. ואף אם ניוחש הם פגומים ושמענו מגדולי הוראה שבאיפור אין משום סיכה כשתיה]. שפתונים (ליפסטיק): מותר להשתמש בהם בפסח מכל החברות (ג'ד, לוריאל, קרליין, וולף, רבלון וכו'). [שמענו מומחי כשרות שלאחר בדיקה ע"י כימאי התקבלה תשובה כי מתוך מאה ועשרים הרכיבים של כל מוצר כזה יש 5-6 רכיבים שהם ספק חמץ או ספק קטניות. האחוז שהופיע היה בפרומילים. כשכל רכיב בעייתי היה בין 3-6 פרומיל. וכמו כן הוא חומר

[פרק ה']

## הכשר כלים

(לפסח ולשאר ימות השנה)

### הכשרת כלים חדשים

ב. כלי טפלון/קרמי, או כלים בציפוי אמאיל חדשים

מחבתות, סירים, תבניות אפיה וכדומה בציפוי טפלון/קרמי, או בציפוי אמאיל, אינם צריכים הגעלה אף לדעת המחמירים באות הקודם. [הוראת הבר"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות תשע"ג)].

א. הכשרת כלים חדשים טרם שימושם

כלים חדשים אף שיש שמושחים אותם בשעת יצורם בדבר איסור, יש אומרים שאינם צריכים הכשר כי האיסור הוא פגום לגמרי ואינו ראוי אף לאכילת כלב. [עי' בצי"א (ח"ב סי' נה). והגר"א וייס שליט"א (קובץ דרכי הוראה ח"ז)]. ובפרט בזמנינו שמשתמשים בעיקר בחומרים סינטטיים. [ע"פ מומחי כשרות]. ויש אומרים שיש להגעילם לחומרא, שמא לא נפגם האיסור. [הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי חודש ניסן)]. ויש אומרים שמכל מקום מועיל להגעילם מבפנים על ידי מילוי הכלי במים ואין צריכים להגעילם על ידי הכנסה בכלי אחר. [הוראת הבר"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות תשע"ג). ועי' בזה מש"כ בזה גליון ס"ב].

ג. להגעיל הכלים החדשים ביורה נפרדת

המכשיר כלים חדשים, בתוך כלי אחר, כגון בהגעלה הכללית, לכתחלה יעשה כן ביורה שלא הגעילו כלים בלועים בחמץ. [שאל"כ הכלי יבלע בליעות של חמץ ואע"פ שאין הכלי נאסר משום דהוי ב"ט בר נ"ט, מ"מ הכי עדיף טפי. וכן שמענו בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א].

## הכשרת כלים מבשר לחלב

### א. הגעלת כלי מבשר לחלב או לחיפך

ואם הטבילם ואחר כך הגעילם יש אומרים שמוותרים בשימוש. [שר"ע (סי' קכא סעי' ב)]. ויש אומרים שצריכים לחזור ולהטבילם. [שר"ך (ס"ק ה)]. ולמעשה יש להחמיר לחזור ולהטבילם לאחר ההכשר ללא ברכה. [חכ"א (כלל עג סוף אות א) וכן איש חי (שנה שניה מטות אות יח)].

בני אשכנז נוהגים שלא להכשיר כלי המיועד לבשרי לחלבי או איפכא. [מ"א (סי' תקט ס"ק יא) ומ"ב (ס"ק כה). אולם המחז"ב (שם) חולק. וכן פסק הכה"ח (שם). ובערוה"ש (יר"ד ס"י פט אות טז) כתב דזה חומרא יתירא].

### ב. כשהכלי אינו בן יומנו

יש אומרים שאם הכלים הצריכים הכשר אינם בני יומם, אינו צריך להכשירם לפני הטבילה. [דגמ"ר (שם) והביאו הפת"ש (ס"ק ג)]. ויש מחמירים אף באופן זה. וכן עיקר. [בית שלמה (יר"ד מ"ת סי' קמח) הובא בדעת תורה (סי' קכא ד"ה ועיי' בדג"מ) וכן משמע מהחכ"א (כלל עג סוף אות א) ומהבן איש חי (שנה ב' מטות אות יח). וכן בדרכ"ת (ס"ק כח) הביא חולקים על הדגמ"ר].

### ב. המנהג בתנור

לא נהגו מנהג זה בתנור אפיה והדומה לו. [עיי' במ"א (סי' תצד ס"ק ח) ומ"ב (שם). וכן הוכיח בתשובות והנהגות (ח"א סי' תל) ובקשו"ע (פפויפר בב"ח עמ' קכח). ועיי' בשער המלך (יר"ט פ"ד ה"ט)].

### ג. המנהג במפות

לא נהגו מנהג זה במפות. [דרכ"ת (סי' קכא ס"ק נט)].

### ג. טבילת כלי חדש לפני הכשרו

אף למחמירים להכשיר כלים חדשים טרם שימושים (עיי' בזה לעיל), יש להקל להטבילם לפני הכשרתם. [הגריש"א זצ"ל (גלאט שנת תשע"א) משום שחובת הכשרתם אינו אלא מחומרא. ועיי' מש"כ בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קכ"ט].

### ד. כשהכלי נטרף או מכשירו לפסח

אם הכלי נטרף מותר לשנותו מבשר לחלב. [מ"ב (סי' תנא ס"ק יט)]. וכמו כן אם מגעילו לצורך פסח מותר לשנותו. [מ"ב (סי' תקט ס"ק כה) בשם החת"ס (סי' קי). ועיי' במהרש"ם (ח"ב סי' רמא) דלהכשיר לפרוה שרי ולאחר זמן יכול לייחדו למין השני. וכמ"כ מותר לשנות הכלי אם עברו יב"ח שלא השתמש בו כלל. ובכל גוונא אם הגעיל מבשר לחלב ונשתמש בו אין איסור בדיעבד].

## חובת הכשרת כלים

### פתיחה

#### א. חובת הכשרת כלים

כלי הבלוע באיסור חייבים להכשירו מן התורה אם הוא בן יומו (כלומר אם לא עברו כ"ד שעות מעת לעת מבליעת האיסור). [שר"ע (סי' קכא וסי' צח) ומש"כ שהוא בתנאי שלא עבר מעל"ע, כן מבואר בשו"ע (יר"ד סי' קג סעי' ה). ועיי' ברמ"א (שם סעי' ז) שמ"מ מצרפים להתירא דעת ר"ת

#### חובת הכשרת כלים לפני הטבילתם

א. טבילת כלים – הכשר כלים מזה קודם כלים הצריכים הכשר (דהיינו כלים שנטרפו), וטעונים גם טבילה, מגעילם ואחר כך מטבילם.



כן דבר שתשמישו על ידי האש ללא משקה, הכשרו בליבון. [שר'ע (סי' תנא סע' ד)].

וכל זה אם הכלי בלע איסור כגון נבלה. אבל אם בלע טעם היתר (היתרא בלע), כגון כלי שבלע בשר או חלב ורוצים להכשירו להשתמש במין השני, די לו בהגעלה. [נקה"כ (סי' צג על הט"ז ס"ק ב), מ"א (סי' תנא ס"ק יא וסי' תקט ס"ק ה), מ"ב (סי' תנא ס"ק יט) ועוד].

## הגעלה

### א. פעולת ההגעלה

הגעלה היא פעולת הפלטה, שעל ידה הכלים פולטים האיסור שבהם. [הגה בש"ע (סי' תנא סע' ג), ט"ז (סי' קכא ס"ק ז) וש"ך (שם ס"ק יז)].

### ב. הגעלה בכלי ראשון שלא עומד על גבי האש

יש אומרים שמועיל להגעיל בכלי ראשון אפילו אחר שהוסר מהאש. ויש אומרים שצריך הגעלה דוקא בכלי ראשון העומד על האש. [עי' בטור (רס"י תנא) שהביא מח' ראשונים בזה. ובשר"ע (סי' תנא סע' ג) משמע שמועיל. ועי' בנוש"כ שם ובשר"ח (מע' ה"א סי' כג)]. ויש מי שמחלק שאם בא להכשיר מבשר לחלב מועילה הגעלה אף כשאין הכלי על האש (וכן הדין בזה לענין חמץ), אבל אם בלע איסור צריך כלי ראשון שעומד על גבי האש דוקא. [גר"ז (אות כה). אולם השד"ח (שם) הביא משר"ת דברי נחמיה בשם הא"ה (סי' נח סוף אות מח) דלא כהגר"ז]. ולמעשה המנהג להחמיר בזה ולהצריך תמיד כלי ראשון שעומד על גבי האש, אף אם הכלי נאסר מבליעה מכלי ראשון שאינו עומד על גבי האש. [פמ"ג (שם מ"ז ס"ק ט)].

הסובר שאם עבר הלילה הטעם נפגם. ועי' בחכ"א (כלל נה אות ה) ובחי' רע"א (שם על סע' ז וסי' קג אות ד) ומצרפים צד זה אפילו לס"ס. ועי' לקמן באות ג'.

### ב. כלי שאינו בן יומו (נותן טעם לפגם בפסח)

כלי שאינו בן יומו, אע"פ שטעמו נפגם ואינו אוסר, מכל מקום גזרו רבנן אינו בן יומו אטו בן יומו, שמא יטעה ויחשוב שהקדרה אינה בת יומא, ועל כן חייב להכשירה. ובדיעבד אם בישל בה אין המאכל נאסר משום שנותן טעם לפגם בדיעבד אינו אוסר. [שר"ע (סי' קכב סע' ב)].

וכל זה לענין שאר איסורים, אבל לענין חמץ בפסח נחלקו הפוסקים אם נותן טעם לפגם אסור או מותר. דעת השו"ע (סי' תמז סע' י) שדינו כשאר איסורים שבדיעבד אינו אוסר. אולם הרמ"א (שם סע' י) מחמיר אף בדיעבד. [עי"ש שכתב דכן נוהגים]. ועי' עוד בענין זה לקמן בפ"ז הלכות הנוגעות לחמץ בפסח.

### ג. קניית כלים חדשים לפסח

יש נוהגים משום חומרא דפסח לייחד כלים מיוחדים ולא להכשיר את כלי החמץ. [וכן מצינו במ"ב (סי' תנא ס"ק יט) לענין סכינים (מחמת שהיה קשה להכשירם). ועי' בשו"ת ירושת פליטה (סס"י כ)].

## סוגי ההכשרים

### פתיחה

כלים שגשתמש בהם בחמין, כפי תשמישן הכשרן. אם תשמישן בכלי ראשון, צריך להכשירן בכלי ראשון. אם תשמישן בכלי שני, הכשרן בכלי שני. כלי שמשתמשין בו בעירו שמערה מכלי ראשון, צריך לערות עליו מכלי ראשון. [שר"ע (סי' תנא סע' ה)].

**ג. מים המים שהיד סולדת בהם**

כאקונומיקה שאינם מעבים את המים, מותר להגעיל בהם אפילו לכתחלה. [הגריש"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פ"ז הגה ז)].

יש מי שאומר שאפילו אם המים לא מעלים רתיחה אלא רק הגיעו לחום שיד סולדת בהם אפשר להגעיל בהם. [מ"א (ס"ק ז)]. אולם דעת רוב הפוסקים שצריך שיעלו רתיחה. [גר"ז (אות יד), לבר"ש (סי' תנב על המ"א ס"ק ג), מ"ב (סי' תנא ס"ק כ) וכה"ח (אותיות עט ופב)]. ועי' בשבט הלוי (ח"ו סי' נו אות ז)]. וכן המנהג. [פמ"ג (שם מ"ז ס"ק ט), ועי"ש שכלי שבלע כשאינו עומד ע"ג האש מעיקר הדין מועילה הגעלה במים שהי"ב ומ"מ המנהג להחמיר].

**ז. המתנה מעת לעת לפני הכשרת הכלי**

נהגו שלא להכשיר שום כלי אלא אם כן הוא אינו בן יומו מבליעת האיסור. (ואם בא להכשירו מבשר לחלב או להיפך יש להמתין מעל"ע מבליעת הבשר). [רמ"א (סי' תנב סע' ב), ומ"ב (ס"ק ט)]. ובשעת הדחק ניתן להכשירו בעודו בן יומו, אלא שבאופן זה עליו להקפיד שיהיה שישים במים נגד הכלי הבלוע (ואם הכלי בלוע חמץ עיין לקמן בדיני זמן הגעלה). או יפגום המים במי אקונומיקה (עיין לעיל אות ו').

**ד. הגעלה לכלי שהאיסור נבלע בו ביותר ממאה מעלות (סיר לחץ)**

מי הגעלה המעלים רתיחה והם על גבי האש, מועילים להפליט איסור שנבלע בכלי על ידי מים או משקין אפילו כשנבלעו באמצעות חום יותר גבוה, ועל כן אף סיר לחץ שנאסר בעת בישול כאשר היה כיסווי מורכב עליו, מועילה לו הגעלה גם כשאין כיסווי עליו. [מנח"ש (תנ' ססי' נא), בצל החכמה (ח"ג סי' נה), מועדים והמנים (ח"ח סי' רפא) ועוד].

**ה. הגעלה בקומקום השמלי**

ניתן להגעיל כלים בתוך כלי פלסטיק שהמים שבו רותחין על ידי גוף חימום חשמלי המורכב בתוכו. [הגר"ק שליט"א (חוט שני פסח עמ' קלח)].

**ח. הרהת הכלי אחר הכשרתו**

נוהגין לשטוף הכלי במים קרים אחר הגעלה מיד. [ש"ע (סי' תנב סע' ז)]. ומכל מקום בדיעבד אף אם לא שטף כלל אין לחוש (אם הגעילו קודם זמן איסור חמץ או שהוא אינו בן יומו או שיש במים ששים נגדו). [מ"ב (ס"ק ז)].

**ו. הגעלה בשאר משקים (הגעלה במים שיש בהם אקונומיקה)**

יש אומרים שאין מגעילין בשום משקה, רק במים, מיהו בדיעבד מועילה הגעלה בכל משקה. [רמ"א (סי' תנב סע' ה)]. ועי"ש במ"ב (ס"ק כו) שהביא בשם הפמ"ג דאם הוא קודם פסח יראה להגעילו פעם שניה במים לבד, אכן אם הגיע פסח מותר להשתמש לכתחלה בהגעלה זו].

**ט. השתמשות במי הגעלה**

לאחר שהגעיל כל הכלים הצריכים הכשר אין להשתמש במי הגעלה. [רמ"א (סי' קכא סע' ב) ומ"ב (סי' תנב ס"ק ג)]. ועי' בביאור הגר"א (י"ד סי' קכא אות ז) שכת' שזה משום חומרא בעלמא. ועי' בדרכ"ת (סי' קכא ס"ק מא) בשם הפ"ת שמוותר להגעיל כלים הרבה כל זמן שהמים רותחים]. אלא שיש אומרים שלא נאסרו המים אלא בשתיה או בישול. [דרכ"ת (י"ד סי' קכא ס"ק מ) בשם נחפה בכסף שמוותר לרחוץ בהם קערות בצונן או לרחוץ בגדים אפילו בחמים]. ויש אומרים שהמים אסורים לגמרי, וכן עיקר. [א"ח (כלל נח אות עה)]. וכן הביא בספר הגעלת כלים (פ"י סוף הגה נב). וכן משמע מסתימת הפוסקים].

ומכל מקום מים עם חומרי ניקוי מימיים

(סי' תנב מ"ז ס"ק ד) להחמיר בזה. וכן פסק הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש פסח פ"ג אות כז).

**י. השתמשות במים שמדיחים בהם הכלים לאחר ההגעלה**

מים שמדיחים בהם הכלים אחר ההכשר דינן כמי הגעלה, שנאסרים בשימוש. [ערוה"ש (י"ד סי' קכא אות כב)].

## ליבון קל

**א. ליבון קל מוח**

ליבון קל פירושו לחמם הכלי הצריך הכשר על ידי האש עד שמתלבן. ועל ידי זה האיסור נפלט מהכלי. [עיי' בפמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ח וסי' תנב מ"ז ס"ק ד)].

**ו. השתמשות במים ששופכין על הכלי לאחר הליבון**

אין להשתמש במים ששופכין על הכלי אחר הליבון קל. [ערוה"ש (סי' קכא אות כב)].

**ב. מתי מועיל ליבון קל**

במקום שהכלי צריך הכשר על ידי הגעלה ניתן להכשירו על ידי ליבון קל.

## ליבון חמור

**א. הכשרת כלי שבלע על ידי האש**

דבר שתשמישו על ידי האש ללא משקה ובלע דבר איסור, הכשרו ב"ליבון חמור", שהוא חימום הכלי עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהכלי. ועל ידי זה נשרף האיסור הבלוע בו. [שר"ע (סי' תנא סע' ד)].

**ג. באיזה חום הכלי נכשר**

יש אומרים שצריכים לחמם הכלי כל כך עד שקש נשרף עליו מבחוץ. [ההגהות מיי' (מא"א פ"ז אות ה) והרמ"א (סי' תנא סע' ד)]. ויש אומרים שדי לחממו בחום שהיד סולדת בו בצד השני. [ס"ז (סי' תנא ס"ק ח), מ"א (שם ס"ק כז) וגר"ז (אותיות י' לז)]. והביא דבריהם ברע"א (שם על סע' ד)]. ובשעת הדחק יש להקל כשיטה זו. [עיי' במ"ב שהשמיט דעת המקילים, אלא סתם כהרמ"א. ובפמ"ג (סי' תנא א"א ס"ק כז וססי' תנב מ"ז) כתב דלא מועיל בכה"ג אלא כשהכלי בלע מכלי שני. והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ג הגה ד) פסק להקל].

**ב. "ניצוצות ניתזין" בכלים המצויים בזמנינו**

כלים המצויים בזמנינו לא נתזין מהם ניצוצות. [עיי' בשו"ת בית אבי (פפויפר סי' כז) ובספר הגעלת כלים (עמ' תמה) הטעם לזה]. ומכל מקום כל שהגיע הכלי ל - 375 דרגות צלזיוס נחשב ליבון חמור. [אג"מ (ספר הגעלת כלים עמ' תמה)].

**ד. המתנה מעת לעת על מנת להכשיר כלי על ידי ליבון קל**

כלי הצריך הכשר על ידי ליבון קל, יש להמתין מעת לעת מהשמוש האחרון על מנת להכשירו. [עיי' בפמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ח) שנשאר בצ"ע בזה, אלא ששוב מסיק שם

**ג. היתר (בשר או חלב) שנבלע על ידי האש**

חובת ליבון לכלי שבלע על ידי האש שלא על ידי

**ז. איסור שנבלע באמצעות קצת משקה**

אף באופן שהאיסור נבלע על ידי קצת שמן או שומן שנמשח על הכלי כדי שלא ישרף המאכל, הכלי צריך ליבון חמור כי לא נחשב שנבלע על ידי משקה (שדי בהגעלה) אלא כשהאיסור רוחש בשמן או בשומן. [גרי"ז (סי' תנא אות לו), פמ"ג (שסמ"ז ס"ק ח) ומ"ב (שם ס"ק טה). והכה"ח (שם אות ע) כתב דאם המשקה הוא בשיעור של טופח על מנת להטפיה נחשב נבלע ע"י משקה ולא צריך ליבון].

**ח. כשהכלי בלע מאיסור שהוסר מהאש**

איסור שהתחמם על האש והוסר, אם תחב בו כלי וכדומה, אינו צריך ללבן את הכלי אלא די לו בהגעלה. [פמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ה ד"ה והוי יודע)].

**ט. כשבלע על ידי תולדות האור**

יש אומרים שכלי שנאסר על ידי תולדות האור אינו חייב ליבון חמור, אלא די לו בהגעלה. [תשובת הר הכרמל (סי' ה), הובא בשערי תשובה (סי' תנא ס"ק כז)]. ויש חולקים שצריך ליבון חמור. [פמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ה) והובא בדרכ"ת (סי' קכא ס"ק נח) ושם מיירי בתנור רותח גרוף וקטום והניחו עליו איסור יבש]. ולמעשה יש להחמיר, אבל יש מקום לצרף לעוד צדדים דעת המקילים. [ש"ת מלמד להועיל (י"ד סי' נא)].

**י. כלי שנאסר על ידי מזיעה**

כלי שנאסר על ידי זיעה מאיסור העומד על האש (כמו שמצוי לענין תנור) אינם צריכים ליבון חמור אלא די להם בליבון קל או הגעלה. [כן מבואר במ"ב (סי' תנא ס"ק פה) שהביא רק הטעם הראשון שכתב הטור, עיי"ש. אולם האור לציון (ח"ג פ"י אות ב) ובהגה ד"ה אולם יש לעיין) נקט להחמיר כטעם השני שהביא הטור, ולפי דבריו בכה"ג צריך ליבון חמור].

משקה, הוא דוקא אם הכלי בלע איסור "איסורא בלע", אבל אם בלע היתר "התירא בלע" (כגון בשר או חלב) מועיל לו הגעלה. [נקה"כ (סי' צג על הט"ז ס"ק ב) ומ"א (סי' תנא ס"ק יא וסי' תקט ס"ק ה)].

**ד. כלי שבלע חמוץ לפני פסח**

נחלקו הפוסקים האם חמוץ קודם זמן איסורו בכלל "התירא בלע" ומועיל לו הגעלה אף כשנבלע על האש ללא משקה או בכלל "איסורא בלע" ואם נבלע על ידי האש ללא משקה צריך דוקא ליבון חמור. ולהלכה נקטו השו"ע והרמ"א (סי' תנא סע' ה) להחמיר בזה. אמנם פעמים שבצירוף עוד צדדים מקילים בזה. [עיי' במ"ב (סי' תנא ס"ק כח)].

**ה. כלים המצויים בזמנינו האם ניתן ללבנם**

בזמנינו בדרך כלל הכלים מתקלקלים על ידי ליבון חמור (וכגון מחבתות מטפולן, תבניות מאמייל וכדו') אי אפשר ללבנם על ידי האש עד שניצוצות נתזים מהם כי מתקלקלים על ידי כך. [עיי' באג"מ (אע"ה ח"ד ססי' ז) ובמבית לוי (ח"ז עמ' כג אות ב)]. אלא שלפעמים ניתן לחמם אותם עד 375 דרגות צלזיוס הנחשב ליבון חמור כמבואר לעיל (אות ב').

**ו. האם איסור לח הנבלע על ידי האור מחייב ליבון**

איסור לח (כגון דם) שנבלע על ידי האש מועיל לו הגעלה ואינו צריך ליבון חמור. [פמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק טז ד"ה שוב ראיתי וסי' תנא א"א ס"ק יב) מ"ב (סי' תנא ס"ק סה) וחזו"א (א"ח סי' קיט ס"ק יט ס"ה והש"ך)].

**יא. ליבון קל במקום ליבון חמור**

מעיקר הדין].

**טז. השתמשות במים ששופכין על הכלי לאחר הליבון**

לכתחלה אין להשתמש במים ששופכין על הכלי אחר הליבון. [ערוה"ש (סי' קכא אות כב)].

**כלי שרוב תשמישו מחייב הכשר קל****א. כלי שרוב תשמישו מחייב הכשר קל**

כלי שרוב תשמישו באופן המצריך הכשר קל (כגון שרוב תשמישו בצונן שאין צריך אלא שטיפה) ומיעוט תשמישו באופן המצריך הכשר החמור (כגון שהשתמש בו ברותחים), יש אומרים שדי להכשירו לפי רוב תשמישו. ויש אומרים שיש להכשירו לפי מיעוט תשמישו. [עיי' מח' הראשונים בזה בב"י (סי' תנא ד"ה לכן כתב אבי העזרי)].

ולענין איסור חמץ בצירוף דעת הסוברים שהוא בכלל התירא בלע. דעת השו"ע (סי' תנא סעי' ו) להקל. אולם הרמ"א (שם) פסק שהולכים אחר מיעוט תשמישו של הכלי המחייב הכשר החמור (אולם אם בלע היתר הולכים אחר רוב). [ועיי' בשו"ע (סי' תנא סעי' כ) דמשמע שאף לסוברים דאזלינן בתר רוב תשמישו חיי' למיעוט הרגיל. אולם באור לציון (ח"ג פ"י אות י' ויא בהגה) כת' דבאמת אין זה אלא חומרא שנהגו בשלחנות שחששו בהם יותר. ועיי' במ"ב (סס"ק קי"ז)].

**ב. כשהכלי בן יומז**

אף למקילים לעיל שהולכים אחר רוב תשמישו של הכלי, אם ידוע שתוך מעת לעת השתמשו בו באיסור או חמץ בחמים, צריך להכשיר על ידי הכשר החמור. [מ"ב (שם ס"ק מו). ועיי' בחזו"א (סי' קיט ס"ק טו

כלי החייב ליבון חמור לא מועיל להכשירו על ידי ליבון קל. [ט"ז (סי' תנא ס"ק ח), מ"א (ס"ק יא) ומ"ב (ס"ק ל). ועיי' בפמ"ג (סי' תסא א"א ס"ק א)].

**יב. האם הגעלה בחומר פוגם מועילה במקום ליבון חמור**

כלי החייב ליבון חמור לא מועיל להכשירו על ידי הגעלה במים מעורבים בחומר פוגם. [חז"ד (סי' צה ס"ק יג) וחזו"א (א"ח סי' קכב ס"ק ו ויר"ד סי' כג ס"ק א) דלא כפלתי (סי' צה ס"ק ד)].

**יג. כבולעו כך פולטו בליבון**

כלי שנאסר על ידי האש צריך להכשירו בדרגת חום שניצוצות ניתזים ממנו ולא מועיל לחממו באותה רמת חום שנאסר. [עיי' בשו"ע (שם סעי' יט) ובמ"ב (ס"ק קי). וכן נקטו החק יעקב (שם סוף אות נד) והפמ"ג (סי' תנא א"א ס"ק ל ויר"ד סי' קח ש"ד ס"ק כ). וכ"כ האג"מ (יר"ד ח"א סי' ס ד"ה ולכן ניחא). ועיי' בערוגת הבושם (ח"ב סי' קיט ד"ה עיין במחצה"ש). ובמנחת יצחק (ח"ג סי' סז אות י' וחי"י סי' ע אות א). ועיי' מש"כ בגליון קפ"ט].

**יד. כשאינו יודע אם השתמש ע"י האור**

כלים שמשתמשים שלא על ידי משקה שדינם בליבון אם אינו ידוע לו אם השתמש רק בסתמא אף דלכתחלה בודאי יש ללבנו מחמת ספק, מכל מקום בדיעבד אם הגעילו ונשתמש בו אפשר דאין להחמיר ובפרט כשהוא אינו בן יומו בודאי יש להקל בדיעבד. [שעה"צ (סי' תנא אות לב)].

**טז. הרהרת הכלי אחר הליבון**

יש אומרים שיש לשטוף הכלי אחר הליבון. ובדיעבד אין הדבר מעכב. [כן הוא בערוה"ש (סי' קכא אות כב) אע"פ שליבון חמור מכלה את הבלוע. ועיי"ש שמשמע שאין זה

ד"ה סימן) דהדין כן אפי' אם ספק לו אם השתמש בו מעל"ע. ועיי' עוד בחז"א (סי' קכב ס"ק ג ד"ה ודוקא) דבעינן שההכשר יהיה דוקא אחר שפגם האיסור, ולא מהני להכשירו תוך מעל"ע כשיש ס' נגד האיסור, על מנת להשתמש בו לאחר מעל"ע מבליעת האיסור. ועיי' בשו"ח (מע' הה"א א"ס"ד אות טז) שמשמע דלא כהחז"א. ועיי' עוד באג"מ (א"ח ח"ה סי' לא על סעי' ו).

### ג. גדר רוב תשמישו

**ב. כשהכלי עלול להתקלקל קלקול מועט**  
כשהכלי עלול להתקלקל קלקול מועט מועט מועיל להכשירו אף לכתחלה. [פמ"ג (ססי') תנב מ"ז קיצור דיני הגעלה] ומגן האלף (סי' תנא ס"ק א).

לא הולכים אחר רוב תשמיש הכלי אלא בחילוף צונן וחמין, או בחילוף בישול ותשמיש ע"י האור, אבל כלי שרוב תשמישו בהיתר ומיעוט באיסור ודאי צריך הכשר אפי' אינו בן יומו. [חז"א (א"ח סי' קיט ס"ק טו), מנח"ש (ח"ב סי' צו אות ד). דלא כהדברי מלכיאיל (ח"ג סי' נו ד"ה הנה לכאורה)].

### ד. האם הכשר הקל מתיר להשתמש אף בדבר חריף

**ג. כשעלול להתקלקל ציפוי הכלי**  
כשעתיד להתקלקל ציפוי הכלי בלבד, אין הדבר נחשב אלא כהפסד מועט. [חת"ס (י"ד ססי' קיג), וכ"כ במהר"ם שיק (י"ד ססי' קמ ד"ה ועוד יש לישב). והכל לפי הענין]. [עיי' באג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז) שכתב דחיי' דילמא חייס כשעלול להתקלקל הציפוי של הכלי. ושם מיירי בכלי מצופה פורצלן].

יש אומרים שכלי שהוכשר על ידי הכשר הקל מחמת היתר של רוב תשמישו הנ"ל, מותר להשתמש בו אף בדבר חריף. [מהרש"ם (ח"א סי' ע ודעת תורה סי' צו סעי' א)]. וש אומרים שבאופן זה לא הותר להשתמש בו בדבר חריף. [בית שלמה (א"ח סי' נה) והחז"א (סי' קיט ס"ק טו)]. והעיקר כהדעה ראשונה. [כן מוכח מסתימת הפוסקים בסימן תנ"א. וכן מבואר בח"ד (סי' צו ס"ק ז)].

### ד. כלי שעשויה להתקלקל ועבר והכשירו

כלי העלול להתקלקל על ידי הכשר ועבר והכשירו אם עשה בשוגג הכלי מותר ואם עשה במזיד הכלי אסור. [ריטב"א (פסחים ל: ד"ה ליעבד), מאירי (פסחים ל: ד"ה קדרות) והרא"ה (חולין עמ' קצב). וכת' הפמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ב) דדוקא בשוגג י"ל דשרי. והערוה"ש (סי' תנא אות כ) כתב דבדיעבד עלה לו הכשור. ובכה"ח (סי' תנא אות כו) הכריע דמ"מ במקום הפס"מ גם במזיד יש להקל].

### כשהכלי עלול להתקלקל על ידי ההכשר

### חומרי הכלים המזויעיל להם הכשר

**א. כלי חרס**  
כלי חרס שנשתמש בהם איסור או חמץ חס אין מועיל להם הכשר. [שו"ע (רס"י תנא). והנה דעת בעל העיטור (הובא בטור י"ד סי' קכא) שכלי חרס שבלועה בהם איסור דרבנן מועיל להם הגעלה ג' פעמים (כל פעם עם מים אחרים). והשו"ע (ססי' קיג)

**א. כשהכלי עלול להתקלקל על ידי ההכשר**  
כלי המתקלקל על ידי ההכשר שמחויבים לעשות, אי אפשר להכשירו, כי חששו חכמים שיחוס על הכלי ולא יכשירונו כדין. [שו"ע (סי' תנא סעי' א וסעי' ו). ועיי'

ס"ק ד, פמ"ג (ססי' תנא), גר"ז (אות כה), מ"ב (ס"ק יח) ואור לציון (ח"ג פ"י הגה א). **ויש מי שאומר שדינם ככלי חרס ולא מועיל להם הכשר.** [חזו"א (א"ח ס' קכ סב) שכלי אדמה דינם כלי חרס]. והמנהג כסברא הראשונה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ג אות ד). ועיין בחשב האפור (ח"א סי' צט)].

### ו. כלי זכוכית בפסח

דעת השו"ע (סי' תנא סע' כו) שכלי זכוכית שהשתמשו אפילו חמץ חם במשך השנה. ואפילו שימושם בכלי ראשון על גבי האש (כגון כלי פיירקס, ועי' בערכו לקמן) מותרים לפסח אחר ניקוי יסודי (ולא צריכים הכשר בחמים). [אור לציון (ח"ג פ"י אות יב בהגה ד"ה ואף)].

אולם דעת הרמ"א (שם) שדינם ככלי חרס ואין להם הכשר. וכן נוהגים בני אשכנז ומבני ספרד. [אור לציון (ח"ג פ"י אות יב)]. **ויש מבני ספרד שנוהגים להכשירם על ידי עירווי במילוי שלש פעמים (דהיינו שממלאים אותם במים מעל"ע ושוב מחליפים את המים ונותנים אחרים מעל"ע וכן ג"פ).** [רב פעלים (א"ח ח"ג סי' כט). ועי' במ"ב (שם ס"ק קנו) שכתב ע"פ החי"א שבמקום שאין בהישג ידו כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים, יכול לסמוך להקל לנקותן יפה יפה ולהכשירו ע"י עירווי ג' ימים, ע"כ].

### ז. הכשר לכלי זכוכית לשאר ימות השנה

מבואר בסמוך שדעת הרמ"א שכלי זכוכית דינן ככלי חרס ואין להם הכשר. אלא שיש אומרים שכוונת הרמ"א להחמיר דוקא לענין פסח. אבל לשאר איסורים הדין הוא שצריך לנקותם (ואין צריכים הכשר בחמים). [פמ"ג (ססי' תנא מ"ז ד"ה אעתיק) בשם כנה"ג (יר"ד סי' קכא הגה"ט אות כה, ומ"ז סי' קה ס"ק א ד"ה ואם)]. **ויש אומרים שיש להכשירם על ידי הגעלה.** [מנח"י (ח"א סי' פו אות ד). ועי' בירושת פליטה (למהר"ם בריסק ססי'

פסק כדבריו באיסורים דרבנן שאין להם עיקר מה"ת. ודעת הפוסקים לצרף דעת בעל העיטור לעוד צדדים. ועיין עוד בחזו"א (א"ח ס' קכב ס"ק ג) שכתב שבעל העיטור מודה שבאיסור חמץ לא מהני הגעלת ג"פ כי חמץ אוסר במשהו, והרי אחר הגעלת ג"פ משהו ע"כ נשאר, ע"כ. וכסברה זו כתבו המהר"ם שיק (יר"ד סי' קמ ד"ה וכן מוכרח) והדברי מלכאל (ח"ג סי' נו ד"ה והנה). אולם בפני משה (ירושלמי תרומות פ"א ה"ד ד"ה א"ל) מבואר שע"י הגעלה זו יוצא הכל].

### ב. כלי חרס שהוא כלי שני

אם השתמשו בחמץ בכלי שני (או צונן לגמרי) דעת השו"ע (רסי' תנא) שמותר להשתמש בהם בפסח (ע"י הגעלה). [ועי' עוד בנושא כליו של השריע (שם)]. אבל לדעת הרמ"א אסור. והמנהג אף לספרדים כדעת הרמ"א שלא להשתמש בהם אף לצורך דברים צוננים. [אור לציון (ח"ג פ"א אות א)].

### ג. גדר כלי חרס

כלי חרס הוא כלי הנעשה מאדמה וחול ונצרך בכבשן. אבל אם נצרך בחמה מועיל להם הגעלה. [מ"א (סי' תנא ס"ק ד), פמ"ג (ססי' תנא), גר"ז (אות כה), מ"ב (ס"ק יח) ואור לציון (ח"ג פ"י הגה א). ועי' עוד בסמוך לענין כלי אדמה].

### ד. כלי פורצלן (לא מצופים)

כלי פורצלן דינן ככלי חרס ולא ככלי זכוכית ועל כן אין להם הכשר. [פמ"ג (סי' קג ש"ד ס"ק ז), מ"ב (סי' תנא ס"ק קט) ואור לציון (פ"י אות א). דלא כהיעב"ץ המובא ביד אפרים (רסי' קכ) דס"ל שלא בולעים. ועי' באג"מ (יר"ד ח"ב סי' מו) שצריך דעת המקילים. ומ"מ עי' בספר הלכות פסח (פ"ג הגה טו) בשם בעל האג"מ דלענין פסח יש להחמיר בכל אופן].

### ה. כלים עשויים מאדמה

כלים העשויים מאדמה שנתיבשו בחמה, אין דינם ככלי חרס ועל כן מועיל להם הגעלה. [מ"א (סי' תנא

כ) שמתר לתת לכתחלה שומן בשרי חם בכוס זכוכית לאחר ששהה בה חלב מעלי"ע. ודעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג הגה 76) שמותר להשתמש לעסודה בשרית בכוסות שהשתמשו בהם לחלב חם באותו היום].

### י. כלי מצופה בפורצלן

כלים של מתכות המצופים בפורצלן אין מועיל להם הגעלה. [אג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז) דהא פורצלן הוא דבר הבלוע ואינו יוצא מדפנו לעולם כמו כלי חרס דכן פסקי רוב האחרונים דלא כהחכ"צ, ובהמצופין פארצללין שהוא רק ציפוי דק אולי גם החכ"צ מודה שבולע].

### יא. ליבון לכלי פורצלן

כלים המצופים פורצלן אין יכולין גם ללבנם מטעם דע"י אור מתקלקל הציפוי, ויש לחוש שלא ילבנו היטב. [אג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז)].

### יב. הכשר לכלי פלמטיק

כלי פלמטיק מועיל להם הגעלה. [חלקת יעקב (ח"ב סי' קסג) ומנחת יצחק (ח"ג סי' סז אות א וטז), צ"א (ח"ט סי' כו אות ד), ואור לציון (ח"ג פ"י אות יג) ועיין בלהורות נתן (ח"ו סי' ט)]. ויקפיד להגעילם כשאינם בני יומן. [עי' באג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז) ובחלקת יעקב (שם)].

ויש אומרים שמאחר שלא ברור לנו אם הגעלה מועילה להוציא כל הטעם הבלוע בהם, לכן אין להתירם בהגעלה מבליעת איסור (כגון נבלה) או מחמץ לפסח. אבל אם נאסר על ידי בליעות של בשר ואח"כ של חלב, כיון שהתירה בלע, אפשר להגעילו כשאינו בן יומן, במים רותחים שעל האש בהכנסה למים ג' פעמים. [הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו פ"ה עמ' ג) ודעת הגר"ק שליט"א (הבית בכשרותו עמ' קצ) שאין מועלת להם הגעלה דדינם ככלי חרס. ועיין במבית לוי (ח"ז עמ' כג אות א)].

### ה. כלי דורלקס ופירקס

כלי דורלקס ופירקס הם כלים מזכוכית שעוברים תהליך סינון וזיכוך המוציא חלק מחומר המתכתי של הזכוכית המונע שישבור, המשפיע שלא יפקעו מחום האש. [עי' בדברי השואל בצ"א (ח"ט סי' כו), באור לציון (ח"ג פ"י אות יב ד"ב ואף) ובסודור פסח כהלכתו (פ"ט הגה 27). ועיי"ש בצ"א מ"ש"כ בזה].

וכלים אלו אם נאסרו מותרים על ידי הגעלה. [חבלים נעיימים (ח"ד סי' ו), מנחת יצחק (ח"א סי' פו), הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו פ"ה עמ' ג)]. אלא שלצורך פסח יש אומרים שיש להגעילם שלש פעמים. [בעל ההר צבי (צ"א ח"ט סי' כו ד"ה מיהו)]. ויש אומרים שאין להקל להגעילם לפסח אלא בשעת הדחק. [המנח"י (שם) ע"פ ספר ירושת פליטה].

### ט. כלי מצופה חרס או זכוכית

כלי מתכת המצופה חרס (כלי אמאייל) נהגו להחמיר שלא להכשירו על ידי הגעלה רק לענין איסור חמץ, אבל בכל השנה הקילו להגעילו אחר מעת לעת. [מ"ב (סי' תנא על סעי' כג בהוספה במהדורה שניה) ובמבית לוי (י"ד בב"ח עמ' מב סוף בהגה ג). ועיין באורחות הבית (שטרנבוך פ"י ה"ג). ועי' בחת"ס (י"ד ססי' קיג) שכתב שע"י שימלא הכלי בגחלים די להכשירו אפילו אם החומר שבפנים אינו נכשר אלא על ידי חום של ליבון קל. ועי' בשד"ח (מע' ח"מ סי' ז), בדעת תורה (סי' תנב על סעי' ו) ובדרכ"ת (סי' קכא ס"ק כ). ועי' עוד באור לציון (ח"ג פ"י אות יד) שיש להמנע מלהשתמש בכלי אמאייל בפסח].

ולפי המחמירים (עיין לעיל) שזכוכית דינה כחרס הוא הדין אם הכלי מצופה בזכוכית. [עי' ברמ"א (סי' 40



## יג. הגעלה לכלי מטפולין

## תערובת כלים

## א. כלי בשרי שהתערב בכלים חלביים (או לחיפך)

כלי בלוע מאיסור שהתערב באחרים או בלוע מבשר בהתערב בכלים בשרים (או איפכא) ואי אפשר להכיר, לדעת השו"ע (י"ד סי' קב סע' ג), אמרין חד בתרי בטיל ומותרים כולם בשימוש.

אולם לדעת הש"ך (ס"ק ח) יש להמתין מעת לעת על מנת שהכלי שהתערב יהיה אינו בן יומו ואז מותר להשתמש בהם. (ואם התערב כשאינו בן יומו בודאי הכל שרי, וכ"כ ביד יהודה (ארוך ס"ק יד ד"ה מיהו כל זה). וכן נוקטים בני אשכנז.

ויש אומרים שבכל אופן יש להחמיר להסיר כלי אחד מהתערובת ולהכשירו. (הב"ח (שם) והש"ך (שם) פקפק בזה). ויש מקילים בזה. (החכ"א (כלל נג אות ג)). ובשעת הדחק יש להקל.

## ב. כלי חמץ שהתערב ברוב כלי פסח

כלי חמץ שנתערב בתוך כלי פסח בפסח דינו כמו יבש ביבש שאיסורו במשהו ולא בטל ועל כן אסור להשתמש בהם בפסח. [מ"ב (סי' תמוז ס"ק צג)]. והדין כן אפילו הכלי אינו בן יומו. [שעה"צ (אות קב). ועיי"ש שאף לדעת השו"ע המתיר נותן טעם לפגם הדין כן, דהא עכ"פ לכתחלה אסור להשתמש בכלי שאינו בן יומו].

ואף כשנתערב בערב פסח נכון להחמיר שלא להשתמש בהם. אכן אם הכלי חמץ היה אינו בן יומו במקום מניעת שמחת יום טוב יש להקל אם נתערב בערב פסח. [מ"ב (שם)].

כלי טפולין שהוא כלי מתכת מצופה חומר פלסטי מועיל הגעלה ברותחין אחר מעת לעת. [אג"מ (אע"ה ח"ד ססי' ז)]. מיהו מחמץ לפסח אין להגעילו. [מבית לוי (ח"ז עמ' כג אות ב) ועי' בסידור פסח כהלכתו (פ"ט הגה \*49 ופ"ח הגה 53) בשם הגרי"א זצ"ל. ועי' בזה בהגעלת כלי פלסטיק לעיל אות י"ב].

## יד. כלי מוגומי

כלי העשוי מ"גומי" יש אומרים שאם הוא עשוי מחומר כימי שהוא חומר חדש שלא נמצא בדברי הקדמונים אין להיתר להגעילו, אך אם עשוי מוגומי טבעי (מעץ), מועיל להכשירו על ידי הגעלה. ואם יש ספק שמא מעורב בו חומר כימי אפשר להגעילו. [אג"מ (א"ח ח"ב סי' צב)]. ויש אומרים שבכל אופן ניתן להכשירו. [אור לציון (ח"ג פ"י אות יג) משום שאף שלא מצינו חומרים אלו בדברי חז"ל מ"מ לא מצינו שלא מועיל הגעלה רק לכלי חרס שהתורה העידה שאין לו תקנה].

## טו. ליבון חמור לכלי מטפולין

כלי טפולין החייב ליבון חמור לא ניתן להכשירו כי מתקלקל על ידי כך. [מבית לוי (ח"ז עמ' כג אות ב), יסודי ישרון (ח"ו עמ' קנב) ורובבות אפרים (א"ח ח"ב סי' קעב אות ז)].

## טז. כלי עשוי מחומר מתערובת חומרים

כלי שנעשה מתערובת חומר שאין לו הכשר וחומר שיש לו הכשר, הולכים אחר רוב החומר. [דרכ"ת (סי' קכא ס"ק כ) בשם קונטרס תורה מציון ועי' בבית יצחק (י"ד ח"א הגהות ומפתחות לסי' קמו אות ז)].

## זמן הגעלת כלים

### א. זמן הגעלת כלים

ממי הגעלה. [ש"ע (סי' תנב) ומ"ב (ס"ק ו)]. [ד'] לא יכניס הכלים עד שירתיחו המים. [ה'] צריך להגעיל היורה הגדולה, שמגעילים בה, תחלה וסוף. ועי' באות הקודמת שיש סוברים שיש להחמיר בשתי התנאים הראשונים אף לפני זמן איסור.

### ג. איך נוהגים

כל הנ"ל הוא מדינא, אבל כבר נהגו לכתחלה להחמיר בכל החומרות הנ"ל באות הקודמת, ואפילו אם מגעיל בשעה ד' או קודם. [מ"ב (ס"ק ג)].

## הכשר כלים בפסח

### א. הגעלת כלים בפסח

אין להגעיל כלים תוך הפסח, שאז חמץ במשהו ואינו מועיל הגעלה משום שחוזר ובלוע. [רמ"א (סי' תנב סע' א)]. ואף שהכלי אינו בן יומו מעת שנשתמשו בה החמץ וגם הכלי גדול אינו בן יומו אסור. [מ"ב (ס"ק יב)]. וכל זה לענין חוה"מ אבל ביר"ט בלאו הכי אסור להגעיל כמבואר בסימן תק"ט סע' ט"ז].

### ב. ליבון כלים בפסח

מותר ללבן כלי בליבון חמור תוך הפסח. [רמ"א (סי' תנב סע' א)]. אבל ליבון קל אסור. [כן צידד הפמ"ג (סי' תנב מ"ז ס"ק ד) כי ליבון קל מפליט].

יש לזהר להגעיל הכלים הבלועים בחמץ קודם שעה חמישית. ואם לא הגעיל קודם זמן זה יכול להגעיל עד הפסח. אלא שצריך לזהר בכל הדברים הנזכרים לקמן. שאין צריך לזהר בהן קודם שעה החמישית. [ש"ע (סי' תנב סע' א) ורמ"א (שם)]. ויש אומרים שמה שמצריכין שלא יהיו הכלים בני יומן או שיהיה במים ששים לבטלן הוא מדינא אפילו קודם זמן איסור חמץ. [מ"ב (ס"ק ג)].

### ב. כשמגעיל אחר זמן האיסור

כשמגעיל אחר זמן האיסור צריך להקפיד: [א'] שלא יהיה הכלי שמגעיל וגם היורה הגדולה שמגעיל בתוכה שניהם לא יהיו בני יומן. [ב'] אם הכלי שמגעיל הוא בן יומו צריך שיהיה במים ששים נגד כל אותו הכלי לבטלו [ואם מגעיל הרבה כלים זה אחר זה צריך שיהיה במים ס' נגד כולם דהאיסור של חמץ שיש בתוך הפליטה חוזר וניעור ומצטרף יחד] אכן אם היורה הגדולה הוא בן יומו אין שום תקנה להגעיל בה אא"כ יכשירה מקודם כדין. [מ"ב (ס"ק ג)]. [ג'] אסור להשהות הכלים לאחר שינוחו המים מרתיחתן דאז חוזרין ובלועין

[פרק ו]

## הכשרת המטבח

שבמטבח על יד עירו רותחין על אבן מלובנת ואחר כך לכסותו. [עי' במ"ב (סי' תנא ס"ק ג). וכ"כ הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ט והגה יח) והגר"ק שליט"א (חוט שני פסח

### א. הכשרת השיש

[א']. מנהג בני אשכנז להכשיר את השיש

שמשלימים פגמים קטנים באבן ויוצרים ציפוי דק שמונע ספיגת נוזלים וכתמים באבן. ועל פי המשווקים הוא סובל עד 300 מעלות חום. ועל כן שיש זה ניתן להגעילו על ידי עירווי רותחים. והמכשיר על ידי אבן מלובנת עליו להזהר שחומה לא יהיה גבוה יותר מהחום הנ"ל. [ועי' לעיל בהגה שמבואר שמספיק שהאבן תהיה יותר חמה ממים רותחים (דהיינו קצת יותר ממאה מעלות)].

**שיש קיסר:** שיש זה עשוי 95% "קוורץ" וחומר דבק מקשר אותו והוא נקרא "אבן קיסר". אף על פי שיש יצרנים שאינם מקבלים אחריות על עירווי מכלי ראשון, מכל מקום לפי נסיונות שנעשו על ידי יצרנים, השיש עמד בעירווי של מים רותחים. ולפי זה ניתן להכשירם על ידי עירווי מכלי ראשון [ויש לכסותה לאחר מכן]. ומכל מקום עדיף לערות מים פושרים על כל השיש לפני העירווי למנוע כל חשש נזק (ויש לייבש את המים הפושרים כדי שלא יקרורו את מי ההגעלה שלאחר מכן). [וכן פסק הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ג אות ד) שמועיל להם הכשר ע"י עירווי. ועי' לעיל בסוגי הכלים אות ד' שלדעת החזו"א לא מהני הגעלה לשיש זה כי הוא בכלל כלי חרס. ולדעתו יש לנקותה ולכסוה כיסוי עבה]. ואין להכשירה על ידי אבן מלובנת כי עלול השיש להתקלקל. (ולאלו החוששים מבקיעת השיש, עליהם לנקות את השיש ניקוי יסודי ולאחר מכן לכסותו כיסוי עבה).

**שיש חברון:** שיש זה עשוי מאבן חברון, והוא אבן חלשה בהרבה מהגרניט, ועלולים להיווצר בה סדקים בקלות על ידי מים רותחים או סיר חם. ועל כן יש לנקותה היטב ולאחר מכן לעטוף אותה על ידי כיסוי עבה.

קובץ ענינים עמ' שיט). ודי שהאבן תהיה חמה בחום גבוה יותר מחום המים דהרי תכליתו שהמים לא יצטננו (והכל לפי הענין). וז"כ בספר הגעלת כלים (פ"א הגה ל עמ' רסג). ועי' בשבט הלוי (ח"י סי' קצב אות ב) שדעתו שאינו די אם מחזיק האבן מעל הכלי, אלא צריך להניח אותה עליהם ממש. ועי' עוד בא"ה (המיוחס לרבינו יונה כלל נח סי' ע) שאבנים קטנות אינן מחזיקות חום זמן רב ועל כן נהוג ללבן אבנים גדולות]. **וינגב השיש תחלה כדי שלא יצטנן המים הרותחין ששופך.** [מ"ב סי' טנא ס"ק ג].

ומכל מקום יש אומרים שעירווי מקומקום חשמלי שבזמננו מועיל כעירווי על אבן מלובנת, כי הברזל המלובן מונח בתוכו, ממילא נחשב כעירווי מכלי ראשון שעל גבי האש. [הגרש"א זצ"ל (שם הגה יח ד"ה ומ"מ)]. וזה מועיל אף כשהוא מנותק מהחשמל. [שמענו מהגר"י גנס שליט"א, כל זמן שגוף החימום רותח. ועי' בספר מגילת ספר (בב"ח נספחים סי" כ אות ד). ועי' עוד בהליכ"ש (פ"ג אות ט הגה 50) שהובא שניתן גם לשפוך "ספירט" על השיש ולהעבירו וחשיב כאש ממש, וכיון שמגיע בכך לחום שהיד סולדת בו הוי כהגעלה]. ובמקום שלא ניתן להכשיר את השיש על ידי מים רותחים (עי' בסמוך בסוגי השיש), יש להמתין מעת לעת משימוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקותו היטב ולכסותו כיסוי עבה. (ועיין לקמן האם מותר לערות מכלי פסח לכלי חמץ על מנת להכשירם).

**ב]. מנהג בני ספרד** להכשיר השיש על ידי עירווי מים רותחים מכלי ראשון. ואם חושש שהשיש יתקלקל יכסונו על ידי כיסוי עבה. (וכל זה לפי המנהג, אבל מעיקר הדין די לשיש בנקיון יסודי בלבד). [אור לציון (ח"ג פ"י אות יא)].

## ב. סוגי שיש

**שיש גרניט:** שיש "גרניט" הוא הנפוץ ביותר בזמנינו. והוא מורכב מאבן גרניט ומצוי שמוסיפים לאבן כ- 1% חומרים פלסטיים

## ג. כיוור

## ו. מקום יציאת מי הכיוור

ראוי לשפוך חומרי נקוי במקום יציאת מי הכיוור, שלפעמים נשאר שם חמץ ויש להפסידו מאכילה, כי יש לחשוש לדעת האומרים שבעת שיערה שם בפסח תבשיל רותח יאסר התבשיל על ידי "ניצוק חיבור". [הוראת הבר"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמ' 149 אות י'). ועי' בספר הגעלת כלים (אות קבו) בשם הגר"ש ואזנר שליט"א].

## ז. תנור (אף המצופה אמאייל)

התנור ניתן להכשיר על ידי ניקוי יסודי ולאחר המתנת כ"ד שעות יש לעשות ליבון קל, על ידי חימום התנור בחום הכי גבוה. (ואם ניתן להדליק גם הגריל עדיף, כי גוף החימום שלו מגולה. וכן בתנורים שמגיעים ל- 375 דרגות צלזיוס שהוא ליבון חמור כנ"ל, יש להכשירם בדרגת חום זו). [עי' מנח"י (ח"ג סי' סו אות ג וח"ד סי' יב אות א), מנח"ש (מ' ת' סי' נא), מבית לוי (ח"א עמ' ל), חוט שני (פסח פ"י ס"ק ב), קשו"ע (פפויפר ב"ח קונטרס הביאורים סי' ה) ועוד. ועי' בחת"ס (יר"ד ססי' קיג) שלכלי אמאייל מהני ליבון קל וליבון חמור].

ואף אם הדלת עשויה מזכוכית מועיל הכשר זה. [הגר"ק שליט"א (חוט שני פסח פ"י ס"ק ב)]. ויש אומרים שראוי לכסות את הזכוכית בנייר אלומניום. [הגר"ח פ"ש זצ"ל (שם עמ' 2 אות 9)].

ומכל מקום אף אחר ההכשר, לכתחלה יש לכסות את התנור או את המאכל המתבשל בתוכו. [הגר"ש"א זצ"ל והגר"ק זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פ"ח הגה 2). ודעת האור לציון (ח"ג פ"י אות ב ובהנה ד"ה והנה כל זה) דכך יש לעשות מעיקר הדין כי לדעתו אין מועיל הכשר לתנור לצורך פסח אף אדו שגוף החימום שלהם גלוי (גריל)].

אלא שיש צדדים שלא לסמוך על ההכשר לענין פסח, ועל כן מי שיכול לייחד תנור אפייה עבור פסח תבא עליו ברכה. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג הגה 8) והגר"ש ואזנר (מבית לוי ח"א עמ' ל)].

[א'] לבני אשכנז: הכיוור יש לנקותו היטב ולאחר המתנת מעת לעת משימוש בחמים האחרון יש להכשירו על ידי עירווי מכלי ראשון (כי מצוי שמשתמשים בו חמץ בחזמין כגון על ידי שפיכת מים של תבשיל של אטריות מכלי ראשון שעמד ע"ג האש וכדו'). ואם הוא עשוי מחומר שלא מועיל הכשר (כגון חרסינה) יש לכסותו. ואף בכיוור שמועיל להם הכשר נוהגים להחמיר לכסותו. [הגר"ח פ"ש זצ"ל (ליקוט הל' לפסח להר"מ פינקלשטיין עמ' 2 אות 5) והגר"ש ואזנר שליט"א (ספר הגעלת כלים אות קכו)].

[ב'] לבני ספרד: די לטושפט ולנקותו היטב. ויש נוהגים לערות מים רותחים (ואם הוא מחרסינה יערה עליו ג' פעמים) ולכסותו בפלסטיק. [אור לציון (ח"ג פ"י אות יא)].

## ד. ברזים

הברזים יש לנקותם היטב. [הגר"ח פ"ש זצ"ל (שם עמ' ב)]. ויש מורים שראוי לערות עליהם ועל הידיות רותחין ובעת שבא לערות הרותחין יפתח תחילה את ברז המים החמים שיצאו ממנו מים רותחים כדי להגעילו מבפנים ומבחוץ יחד. [הוראת הבר"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמ' 148 אות ח)]. ויש נוהגין להניח בד נקי לסינון המים בפסח.

## ה. אריחי החרסינה

אריחי החרסינה מעל השיש לפעמים נבלע בהם חמץ על ידי קדירות רותחות המונחות על השיש ונשפך עליהם רוטב חמץ, או מזיעת אדים העולה אליהם מקדרות חמץ רותחות הסמוכות להם לכן רצוי להגעילם על ידי ניקוי ועירווי רותחים מכלי ראשון]. [הוראת הבר"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמ' 148 אות ט)].

**ה. רשתות ותבניות התנור****י. כיריים חשמליים שזכוכית קבועה עליהם**

כיריים חשמליים שזכוכית קבועה עליהן, יש אומרים דאין ההיסק מועיל להכשירם הואיל ורגילות הוא שנשפך מהתבשילין על גבי הזכוכית ודינם בליבון גמור, והיסק כזה מסתבר דאינו כליבון גמור. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ג ה"ג)]. ועל כן יש לנקותם היטב ולהדליקם כמשך חצי שעה ואחר כך ישים עליו רשת ממתכת שיפסיק בינה לבין הסירים המתבשלים עליו. [ויש להזהר שלא לעוטפו לגמרי על ידי נייר אלומיניום כי הזכוכית עלולה להתפוצץ].

**יא. פלטה חשמלית**

פלטה חשמלית יש לנקותה היטב ולאחר מעת לעת מהשימוש האחרון יש להדליקה כחצי שעה ויכנסה עם נייר אלומיניום. [עי' בספר סדור פסח כהלכתו (פ"ח אות ה) ועיי"ש שאם לא מגיע לחום הנצרך לליבון קל ידליקנה וישפוך עליה מים חמים (ויש להזהר שלא יגרום לקצר חשמלי). וכן הוא במבית לוי (ח"א עמ' ל). והאור לציון (ח"ג פ"י אות ד) כתב שיש לנקותה ולכסותה עם נייר אלומיניום].

**יב. מיקרוגל**

יש סוברים שניתן להכשיר מיקרוגל אחר ניקוי יסודי והמתנה מעת לעת מהשימוש האחרון, על ידי חימום מים (ועדיף שיהיו מעורבים עם חומר פוגם - אקונומיקה וכדומה שאינם מעבים את המים) עד שהוא מתמלא באדים.

אלא שהכשר זה אינו מוסכם לכל השיטות, ועל כן יש להמנע מלהכשירו לפסח. ועל כל פנים בשעת הדחק הסומך להכשירו על כל פנים גם יכסה את המאכל שמחמם שם על ידי שתי כיסויים. אלא שצלחת הזכוכית על כל פנים לבני

תבניות ורשתות שהשתמשו בהם לצורך חמץ צריכים ליבון חמור. [שר"ע (סי' תנא סע' ד)]. והכלים המצויים בזמנינו לרוב אי אפשר ללבנם מחשש שיתקלקלו ועל כן יש לרכוש חדשים לפסח. [ומ"מ לפעמים נתן ללבנם תוך תנורים המגיעים מעל 375 דרגות צלזיוס שבאופן זה נחשב ליבון חמור כמבואר לעיל].

ואם לא השתמשו בהם ישירות בחמץ אלא על ידי הפסק כלי אחר (או נייר אלומיניום) בשעת הדחק ניתן להכשירם כשאר התנור וישתמש בהם על ידי הפסק כלי. [ועי' בדברי הגר"ח פ"ש זצ"ל בליקוט הל' לפסח (להר"מ פינקלשטיין עמ' 2 אות 9)].

**ט. הצובות (העומדות על הגז)**

הצובות יש לנקותם (כולל משטח הגז, וצדדיו והכפתורים), ולאחר מעת לעת מהשימוש אחרון יש ללבנם ליבון קל, על ידי הדלקת האש כ- 30 דקות. [כיון שהצובות שלנו יש חשש שיתקלקלו אם ילבנו אותם ליבון חמור עד שיהיו ניצוצות ניתזין, סומכים על ליבון קל בצירוף דעת הפוסקים שחמץ הוא התירא בלע. ועוד שמתמשים בהם על ידי הפסק כלי, ועוד דאף כשהחמץ נשפך עליו מיד נשרף. עי' מ"ב (סי' תנא ס"ק לד), אג"מ (יר"ד ח"א סי' נט) ואור לציון (ח"ג פ"י אות ג). וכן פסק הגר"ח פ"ש שייברג זצ"ל (שם אות 9). ועי' עוד מש"כ בשמעתתא עמיקתא גליון קל"ג].

ומכל מקום נוהגים גם לכסותם בפח או ברדיד אלומיניום. [הגר"ח פ"ש שייברג זצ"ל (שם), האור לציון (שם) ועוד. ולענין המבערים י"ל שא"צ הכשר ככל דאין רגילות שישפך עליהם חמץ, ועוד דהאש שולטת בהם יותר, ומשום חומרא דפסח יש לעוטפם בנייר אלומיניום כ"ל].

אוסר אילו בדיעבד]. ויערה על הברז רותחין, ולפני העירוי יפתח את הברז על מנת שיצאו המים החמים מהמיחס. [ויש להכשיר את הברז משום שפעמים עולה זיעה מחמץ. ואע"פ שברך כלל אין הזיעה יד סולדת, מ"מ הכי עדיף טפי לצאת ידי כל ספק. וב"ד יש לסמוך ע"ז אע"פ שהברז הוא מפלסטיק].

ומכל מקום עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמ' לה)].

### טז. מדיח כלים

מדיח כלים העשוי מאלומיניום (ולא מפורצלן) ניתן להכשירו על ידי נקיון יסודי ואחר המתנת כ"ד שעות משימוש האחרון יש להדליקו על חום הכי גבוה (כדי שהמים יהיו חמים יותר מכפי הרגילות להשתמש להדחת הכלים), ולפי המנהג (שלא מגעילים כלים שאינם רותחים) צריך שיהיו המים רותחים כ - 100 מעלות. ואם המים לא מגיעים קרוב למאה מעלות יש לחמם המים ולתת בפנים אבן מלובנת. [אג"מ (א"ח ח"ג סי' נח ויר"ד ח"ג סי' נח וח"ב סי' כח ד"ה הנה כבר וח"ב סי' כט ד"ה אך אף וח"ג סי' יג) וספר הגעלת כלים (פ"ג אות רכה)].

ומכל מקום יש להמנע מלהכשירם לפסח, כי יש בהם חלקי פלסטיק (ויש סוברים שלא מועיל להם הכשר) וחריצים שקשה לנקותם. [מבית לוי (ח"א עמ' ל ובהגה אות ו)].

### יז. מפות

מפות ומגבות לכלים שמשמשים בהם בחמץ ניתן להכשירם על ידי כיבוס במים חמים (מעל מ' מעלות) עם חומרני ניקוי. [עיין ברמ"א (סי' תנא סעי' יח). וכן פסק הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות יח). ועיין בצ"א (ח"ד סי' ו סוף אות ג ד"ה והמפות)]. מפות "טרלין" שאי אפשר להרתחן ישתמש בהם על ידי הפסק של כסיו.

אשכנז לא מועיל לה הכשר וצריך מיוחד לפסח. וכן הגלגלים המעמידים את הצלחת כיון שהם מפלסטיק יש להחמיר שלא לסמוך על הגעלה להכשירם לפסח. [עי' בזה בתשובות והנהגות (ח"ב סי' ריב), בחשב האפוד (ח"ג סי' פח) ובסידור פסח כהלכתו (פ"ח אות 8) ובשמעתתא עמיקתא גליון קמ"ב הצדדים בזה בארוכה].

### יג. מיהם מים שלא מניחים עליו חלות

מיהם המשמש לחימום מים אם לא מניחים שם כלל חמץ, צריך רק ניקוי יסודי. [וכ"כ האור לציון (ח"ג פ"י אות ה) ועיי"ש שאף אם יש בו אבנית א"צ להסירה. וכ"כ הגרש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר שליט"א (הגעלת כלים פ"ג הגה שפה)]. ובאופן שמניח חמץ על ידי הפסק כלי, לכתחלה ראוי להגעילו. ומכל מקום עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמ' לה)]. ועי' עוד בסמוך.

### יד. מיהם מים של שבת שמניחים עליו חלות

מיהם המשמש לחימום מים יש לנקותו היטב. ואם שמים על גבי המכסה (ללא הפסק) חמץ יש להגעילו לפסח, על ידי שירתית בתוכו מים עד גדותיו, אחר מעת לעת משימוש האחרון. והמכסה עצמו יגעילו תוך כלי אחר. [וכ"כ האור לציון (ח"ג פ"י אות ה)]. ומכל מקום עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמ' לה)]. ועי' עוד בסמוך.

### טו. מיהם מים של שבת ששופכים ממנו מים על דייסא (או על שאר מיני חמץ)

מיהם המשמש לחימום מים, אם שופכים ממנו מים חמים על דייסא ושאר מיני חמץ, יש להגעילו כמובאר לעיל, אף אם לא מניחים עליו חמץ כלל. [משום דניצוק חיבור עי' ברמ"א (סי' קה סעי' ג). ועיין ביד יהודה (סי' קה פה"ק ס"ק לב) שבאסורו משהו יש לחוש שניצוק

ואם יש חשש קלקול על ידי עירוי רותחים, יש לנקותו היטב ולאחר מכן לכסותו. והמנהג להחמיר ולכסותו אפילו כשעירה עליו רותחים.

ומכל מקום נוהגים ליחד מגבות מיוחדות עבור כלים לפסח. [הגר"פ"ש זצ"ל (ליקוט הלכות לפסח להר"מ פינקלשטיין עמ' 3)].

### כא. שלחנות שבדרך כלל אוכלים עליהם על ידי הפסק מפה

שלחנות שבדרך כלל אין מניחים עליהם חמץ בלי הפסק מפה או כלי, די לנקותם על ידי ניקוי יסודי ואין צריך להגעילם. ונהגו לכסות השלחנות על ידי מפה או נייר אלומיניום. [הגר"פ"ש זצ"ל (ליקוט הלכות לפסח להר"מ פינקלשטיין עמ' 2 אות 6) והוראת הבד"ץ הע"ח (מדריך הכשרות עמ' 149 אות יא). ועי' בכה"ח (אות רלג) ששלחנות שלנו שאין אוכלין עליהם כ"א ע"י מפה א"צ שום הכשר רק ניקוי והדחה, ע"כ. ואף אם פעם הניח שם חמץ רותח נראה דלא חיי' בכה"ג למיעוט התשמיש כי הוא מיעוטא דמעוטא, עי' בחת"ס (בהגהותיו על סע' ג) ואכמ"ל].

### כב. רצפות

בזמנינו אין לנו רצפות עפר (אדמה) בעלי סדקים עמוקים. ולכן די לטאטא ולנקות בחומר ניקוי את רצפת הבית המרוצפת. ואין צורך לבדוק הסדקים הקטנים. [הגר"פ"ש זצ"ל (ליקוט הלכות לפסח להר"מ פינקלשטיין עמ' 2 אות 1)].

### כג. כלי האשפה

פח האשפה וכן כף האשפה יש לנקותם היטב. וישפוך עליהם חומר פוגם את החמץ הדבוק, והמטאטא יש לנקותו היטב מחמץ ועדיף לנקותו בחומר ניקוי הפוגם הפירורי חמץ שעליו. ויש נוהגים להשתמש במטאטא חדש לפסח. ואת הישן מניחים במקום המושכר לגוי.

### כד. צעצועים

צעצועים אם יש בהם חמץ הראוי לאכילה צריך

### יה. ארונות אוכל

ארונות שמעוניינים להשתמש בהם בפסח יש לרוקנם ולרוחצם במטלית ספוגה בחומר ניקוי. ונוהגים לאחר מכן לצפותם בנייר עטיפה. [הגר"פ"ש זצ"ל (שם עמ' 2 אות 2)].

### יז. מקרר ומקפיא

המקרר יש לרוקנו ולנקותו עם מטלית ספוגה בחומר ניקוי. ויש נוהגים לכסות המדפים (כדאי להשאיר חורים לאוורור). [הגר"פ"ש זצ"ל (שם עמ' 2 אות 3)]. ויש לנקות היטב בקפלי הגומי, ואם ישארו לכלוכים שקשה להוציאם כיון שהם מטונפים אין חיוב להוציאם. ואין צורך לפרק את המקרר על מנת להגיע למקומות שעלול להיות שם חמץ. [הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ב עמ' שטז אות ג)].

### כז. שלחנות שמניחים עליו חמץ רותח

שולחן שמשמשים בו ללא מפה כיון שלפעמים נשפך או מניחים עליו חמץ חם דעת השו"ע (סי' תנא סע' כ) שאחר ניקוי יסודי יש לשפוך עליו רותחים. והכרעת המ"ב (ס"ק קיד) שבאופן זה צריך לשפוך מים רותחים על אבן מלובנת. ועי' לעיל באות א' בהכשר השיש, שיש אומרים שהמערה מקומקום חשמלי דינו כעירוי על אבן מלובנת. ועל כן במקום שאין חשש שהשלחן התקלקל על ידי עירוי רותחים יש לעשות כן (ולדעת המחמירים לעיל יש לעשות כן על ידי קומקום). וינגב השלחן תחלה כדי שלא יצטנן המים הרותחין ששופך. [מ"ב (סי' תנא ס"ק ג)].

**כה. עירוי מכלי פסח לכלי חמץ (הכשרת השיש עם קומקום כשר לפסח)**

אין לערות מכלי ראשון עירוי שהיד סולדת בו מכלי המיועד לפסח על גבי כלי חמץ (וכגון על השיש) כדי להכשירו. [שער הציון (סי' תמד ס"ק ד) בשם הפמ"ג (סי' תמד א"א ס"ק ד) משום ניצוק. דלא כט"ז (סס"ז תנב) שתמה על הנהוגים כן. ועי' בפמ"ג (שם א"א ס"ק ד) שדוקא מכלי ראשון שהיטב חי"י. וכן הביא הכה"ח (שם אות כה)]. וכל זה בעירוי שלא נפסק הקלוח. [גר"ז (סי' תנא אות נט)]. ואם עבר והשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה על כלי חמץ, התבשיל מותר אפילו באכילה. [גר"ז (שם) ומהפמ"ג (שם) משמע שאף אם כבר עירה מהכלי אין הכלי נאסר ומותר בשימוש אף לכחתלה].

**כט. עירוי מכלי פסח על כלי חמץ אינו בן יומו**

דין הנ"ל שאין לערות מכלי כשר לפסח על כלי חמץ אפשר שנאמר דוקא במקום שהכלי חמץ הוא בן יומו, אבל אם אינו בן יומו אין חשש, וצריך עיון. [הגר"מק שליט"א (חוט שני פסח פ"י ס"ק כד)].

**ל. הצניעת כלי חמץ**

קדרות שמבשלים בהם חמץ ואפילו קערות שמתשמים בהם חמץ על ידי עירוי או כלי שני, משפשפן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהם, ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהם. [ש"ע (רס"י תנא) ומ"ב (שם)].

ומצניען בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם, כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסגורם בחדר ולהצניע המפתח. [שם].

וכלי חמץ שנתנם לקישוט בארון זכוכית שבביתו צריך לשנות מקומם בפסח ולהצניעם. [אור לציון (ח"ג פ"י אות א בהגה ד"ה ואמנם)].

לנקות ולהוציא, באם לא ניתן להוציא יש לפסול אותו מלהיות ראוי לאכילה (דהיינו שאדם נמנע מלאוכלם) ואין צורך לקרצף את הצעצועים. [הגר"ח"ש זצ"ל (שם עמ' 3)].

**כה. שיניים תותבות מושתלות או מכסים שעל השיניים**

מי שיש בשיניו חותמות (בלומבעס) או מכסים של זהב וכסף שמכסים בהם את השיניים ("כתר"), ואי אפשר להסירם ולהגעילם, אם לא אכל חמץ חם או חריף מעת לעת קודם הפסח אפשר שמותר באכילת דברים חמים או חריפים בפסח כמו חריין (מלבד קורט של חלתית וצנון), ונכון שישתה קודם הפסח מעט מים שהוחם הוא כמו שהוא רגיל בכל ימות השנה. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ז)].

**כו. שיניים תותבות**

יש אומרים שאינן צריכים הגעלה אלא ינקם היטב ודי בכך. [אור לציון (ח"ג פ"י אות טו)]. והגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ו) נהג לנקותן היטב ולהגעילן בערב פסח בכלי ראשון וכדי של יהיה צורך להמתין מעת לעת פגם תחלה את המים (בנפט, סבון או אקונומיקה) לפני החימום.

**כז. טבעות**

טבעות שעל ידי הנשים שמתעסקות בהן כל ימות השנה בתבשילין וכדומה, יש שנהגו לשרותן זמן קצר בדבר הפוסל מאכיל כלב (אקונומיקה וכדו').

[כך נהגו בביתו של הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג הגה 51)].

ויש אומרים שאין בהם חשש ואין צריך לחטט בחריציהן במחט או להגעילם, ואפשר להשתמש בהם בפסח. [אור לציון (ח"ג פ"י אות טו)].



**לא. ברכונים וזמירות שבת**

יש להצניעם לפסח. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ח אות

אין להשתמש בברכונים וזמירות שבת של כל (א)  
ימות השנה, כיון שמצוי בהם פירווי חמץ, ועל כן

[פרק ז]

**טבילת כלים**

ממש כמו צלחות וכדו', ודאי אסירי גם בתשימי ארעי].

**ג. כשאין בידו להטבילו עתה**

אף אם אין בידו להטביל הכלי, וכגון שאין בור  
הטבילה פתוח, או שנמצא בערב שבת ואין שהות  
להטבילו וכדו', אסור להשתמש בו ללא טבילה  
(אפילו לדעת הפוסרים בכלי מלון מחמת שאין  
בידו להטבילם). [הגרש"א זצ"ל (ספר טבילת כלים פ"ד הגה ד).  
ועי' עוד בזה בגליון ק"ג].

**ד. כלי החייב בטבילה ורוצה להשתמש  
בו באופן ארעי בשימוש שאינו מחייב  
טבילה**

כלי החייב בטבילה (ועדיין לא הוטבל) ורוצה  
להשתמש בו באופן ארעי בשימוש שאינו מחייב  
טבילה, וכגון מקלף החייב טבילה (עיין התנאים  
לקמן), וקולף בו עתה מאכל שאינו ראוי לאכילה,  
אינו חייב טבילה. [דהרי חובת הטבילה חלה כשרצונו להשתמש  
בכלי וכמ"ש בחלקת יעקב (י"ד סי' מג) ובמנחת אליעזר (ח"ב סי' לה)].

**ה. השתמשות ארעית בכלי שאינו כלי  
פעודה**

כלי שאינו כלי פעודה כלל, ורוצה להשתמש בו  
באופן חד פעמי לצורך פעודה, לכולי עלמא אינו  
צריך להטבילו. (ואינו דומה לסכין לחתוך בו

**כלים החייבים טבילה****א. כלי פעודה**

כלים החייבים טבילה הינן אלו שמשמשים  
לפעודה כגון כוסות, מזלגות, סכינים שאוכלים  
בהם. אבל כלים שמשמשים בהם שלא לצורך  
דבר מאכל, פטורים. [שו"ע (סי' קכ סע' א וסע' ח) דדוקא כלי  
פעודה חייבים. ועיי"ש (סע' ג) דמבואר דכוסות חייבים טבילה. ועי'  
בברכי' (שם שיר"ב ס"ק ו) דסכין צריך טבילה, וכן הביא הדרכ"ת (ס"ק  
לט). ועי' בתוס' י"ט (ע"ז פ"ה מ"ב ד"ה שפה) ובחת"ס (י"ד סי' ק"ד ד"ה  
והשתא). ועי' עוד בדרכ"ת (ס"ק מו) בשם פ"ת דמזלג חייב טבילה].

**השתמשות בכלי שאינו טבול****א. השתמשות בכלי שאינו טבול**

מלבד חובת טבילת הכלי, יש איסור להשתמש בו  
כל זמן שאינו טבול. אולם איסור זה הינו מדרבנן.  
[ביאור הלכה (סי' שג סע' יז). ועי' במנח"י (ח"א סי' מד אותיות ג-ד)  
ואכמ"ל].

**ב. השתמשות חד פעמית**

כלי העומד לשימוש פעודה החייב טבילה ועדיין  
לא הטבילו, אסור להשתמש בו אפילו ארעי לכולי  
עלמא. [מנח"ש (דפוס ישן ח"ב סי' סו אות יב) דפשוט דכלי פעודה

איסור). ויש אומרים שמותר למתארחים להשתמש בהם ללא טבילה. [הגרש"א זצ"ל (מעדני ארץ שביעית ס' טז אות י מנח"ש דפוס ישן ח"ב ס' טו אות יד)]. ואין להקל אלא בשעת הדחק. [תשובות והנהגות (ח"ה ס' רנט). ועי' עוד בזה בשבט סופר (יר"ד ס' טז), בדרכי"ת (ס"ק ע' וס"ק פח) ובמנחת יצחק (ח"א ס' מד) ועי' עוד בשמעתתא עמיקתא גליונות ק"ג וקמ"ז].

### ט. השתמשות בכלים אצל חשוד על טבילת כלים

כלי הסעודה השייכים למי שחשוד על טבילת כלים. אם ספק הוא ואין בידו לברר (וכגון מחמת חשש שיפגע בבעל הבית וכדו') רשאי להשתמש בהם. ואם ידוע לו בודאי שלא טבל אותם הדין כנ"ל לענין כלי מלון, ובשעת הדחק אפשר להקל. [שם].

## בעלות הכלים

### א. כלי שנרכשו מגוי

הרוכש כלי מתכות מגוי חייב להטבילם, ואף אם קבלם ממנו במתנה. [נצ"ז (נעה), שו"ע (יר"ד ס' קב) וט"ז (שם)]. אבל אם קנה או קיבל כלי מישראל אפילו הוא מומר אינו צריך טבילה (אלא אם כן הישראל רכש אותו מגוי ולא הטבילו). [חת"ס (ח' ליר"ד ס' קב) מהרש"ג (ח"ב סס"י מט), אג"מ (א"ח ח"ג סס"י ד' ד"ה ובדבר), צ"א (ח"ח ס' יט אות ו). ועוד. ועי' מש"כ בזה בגליון ק"ג].

### ב. אינו יודע אם הכלי מבית חרושת של עכו"ם

כלים שאין ידוע אם יוצרו בבית חרושת של ישראל או של עכו"ם, הולכים אחר הרוב שהם של עכו"ם, וחייב להטבילם בברכה. [חז"ר (יר"ד ס' לו

קלפים המובא לקמן שנחלקו בו הפוסקים, כי הוא ראוי גם לצורך סעודה, אלא שעתה מיועד לצורך אחר). [מנח"י (ח"ט ס' פד). וכן מבואר בנן איש חי (שנה ב' פר' מטות). והארכנו בזה בס"ד בשמעתתא עמיקתא בגליון קפ"ו].

### ו. השתמשות ארעית בכלי שפטור מטבילה

כלי העומד לשימוש הפטור מטבילה וכגון שעומד למכירה או לחתוך קלף וכדומה יש אומרים שאם רוצה להשתמש בו לצורך סעודה באופן חד פעמי צריך להטבילו. [הרמ"א (שם ס' ע' ח). וכן נקטו הט"ז (שם ס"ק ז), הש"ך (שם ס"ק טז) והפ"ת (ס"ק יא)]. ויש פוסקים משום שהולכים אחר רוב תשמישו של הכלי. [פ"ח (ס"ק יב וס"ק יט)]. יד אפרים (על ס' ה) ובפת"ש (ס"ק ו) בשם השב יעקב (סי' לא). וכן פסק הערוה"ש (אות מ-מא)]. ואין להקל אלא בשעת הדחק.

### ז. גדר השתמשות ארעית (למחמירים לעיל)

יש רוצים לומר ששימוש חד פעמי המחייב טבילה (למחמירים לעיל) פירושו שימוש תדיר בתשמיש ארעי, כגון שאינו חותך בו לחם הרבה אלא לחם מעט וכל כיוצא בזה, אבל דרך מקרה לא מקרי תשמיש לענין טבילה. [ערוה"ש (אות מא)]. אולם מפשט דברי הפוסקים משמע דאפילו "דרך מקרה" חייבים טבילה. [עי' בדרכי משה (אות ד) ובהנהגות א"ה (סי' פו)].

### ח. השתמשות בכלים לא טבולים במלון או צימר של ישראל

כלי סעודה השייכים למלון או צימר וכדומה (שבעליהן יהודים), חייבים טבילה, ועל כן אסורים בשימוש כל זמן שלא הטבילם (ואחר הטבילה מותרים בשימוש כשאין בהם חשש משום בליעת

ס"ק טו).]

מתכות החייבים טבילה. ושאר מתכות שאינם מוזכרים בפסוק (כגון "אלומיניום"), יש אומרים שגם חייבים טבילה מן התורה. [ערוה"ש (אות כג)]. ויש אומרים שחייבים מדרבנן. [אג"מ (יר"ד ח"ג סי' כב, ועיי"ש יר"ד ח"ב סי' קסד) והגר"י קמנצקי זצ"ל (ספר טבילת כלים עמ' רמג) והוא ז"ל מצדד דאפשר שאפי' מדרבנן פטורים. ועי' במבית לוי (יר"ד עמ' קמ אות ד) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תנא וח"ד סי' קצב)].

### ג. כלי עץ וחרס

כלי עץ, אבן וחרס (שאינם מצופים בחומר המחייב), אינם חייבים טבילה. [ע"ז (עה: וטש"ע (רס"י קכ)].

### ד. כלי זכוכית

כלי זכוכית חייבים טבילה. [ע"ז (עה:)]. וחובב זה הוא מדרבנן. [פ"ח (ס"ק ג), ח"א (כלל עג אות א), מ"ב (ס' תקט ס"ק ל) ואג"מ (יר"ד ח"ב סס"י מ)]. ומברכים על טבילת כלים אלו. ויש נוהגים שלא לברך. [ע"ז במאירי (ע"ז עה:)] שהביא סוברים שאין לברך עליהם, אולם נקט כהפשטות שמברכים. ועי' עוד ברשב"ש (סס"י תסח) שדחה דעת הנוהגים שלא לברך. וכן פסק הא"ה (שער נח אות פב). וכן נקטו השבט הלוי (ח"ו רס"י רמה) והתשובות והנהגות (ח"ב סי' תט) ועיי"ש שיישב הטעם לאלו שנוהגים שלא לברך].

### ה. כלי פורצלן (לא מצופים)

כלי פורצלן דינן ככלי חרס ופטורים מטבילה. [פמ"ג (סס"י תנא מ"ז ס"ה כלי חרס), ערוה"ש (אות כג ואות כט), פת"ש (ס"ק ב), בן איש חי (מטות שנה ב אות ז), שלמת חיים (יר"ד סי' כט) ועוד. ועי' בדרכ"ת (ס"ק יב) ובתשובות והנהגות (ח"ד סס"י קצא)].

### ו. כלי פלסטיק

כלי פלסטיק מעיקר הדין פטורים מטבילה. [חלקת יעקב (יר"ד סי' מה) ועוד]. ויש מחמירים בזה. [ע"ז בדרכ"ת (ס' ככ ס"ק יד) ובמנח"י (ח"ג סי' עז)]. והמנהג כדעה הראשונה.

ויש אומרים שכלים שמסתפקים אולי יוצרו בבית חרושת של יהודי וקנה אותם ממוכר ישראל, אם אי אפשר לברר, יש להטבילם ללא ברכה, וכלי זכוכית שהוא חייב מדרבנן אם אי אפשר לברר אין צריכים טבילה כלל כשיש טרחא גדולה להטבילם, ואם אפשר לברר צריכין לברר אף בשביל הברכה. [אג"מ (יר"ד ח"ב סס"י מ). ועיין בתורת ש"י (סי' עד) ובמבית לוי (יר"ד טבילת כלים עמ' קמז אות א)].

### ג. כלים שיוצרו על ידי בית חרושת שבעלי המניות ישראלים

בית חרושת הנמצא בבעלות יהודי ומניותיו נסחרות בבורסה ויש נכרים המחזיקים במניות אלו, אזי אם מניות אלו מקנות לבעליהן זכות הצבעה נחשב הדבר כשותפות נכרי המחייב טבילה (עי' רמ"א סע' י"א ובנושא כליו שם), ואם אין לבעלי המניות זכות הצבעה אין דינו כשותפות נכרי וישראל ואינם צריכים טבילה. [מבית לוי (יר"ד טבילת כלים אות ג עמ' קמח)].

### חומרי כלים המחייבים טבילה

#### א. כלי מתכות

כלי מתכות חייבים טבילה. [ע"ז (עה:), שו"ע (יר"ד סי' קכ) וט"ז (שם)]. ונחלקו הפוסקים האם חיוב הטבילה הוא מהתורה או מדרבנן. [ע"ז בב"י (יר"ד סי' קכ)]. והעיקר להחמיר שהוא מהתורה. [ט"ז (ס"ק טז) ופ"ח (רס"י קכ). וכ"כ הגר"א (ס"ק כג) בדעת השו"ע. וכן מצדד המ"ב (סי' שכג ס"ק לא). ועי' במנח"י (ח"א סי' מד ס"ק ג) שכן דעת רוב הפוסקים].

#### ב. מתכות החייבים טבילה

התורה פירטה בפסוק [במדבר לא, כב-ג] שש מיני

[מבית לוי (ניסן תשנו) ושכן ידוע בשם החזו"א שכלים אלו פטורים].

### י. כלי מצופה מצד אחד בלבד

כלים המצופים מפנים בלבד, דעת השו"ע (שם סעי' א) שחייבים טבילה בברכה. ואם מצופים רק מבחוץ פטורים לגמרי. ודעת הרמ"א (שם) שאם הם מצופים רק בפנים או רק מבחוץ צריך להטבילם בלא ברכה. [עיי' בש"ד (ס"ק ד) שנקט כן בדעת הרמ"א. וכן נקט הפ"ח (ס"ק ז). ועיי' בנוב"י ובערוה"ש (אות כח)]. ואם מצופים בפנים ובחוץ חייבים טבילה בברכה לכל הדעות. [עיי' במקורות דלעיל].

### יא. כלי העשוי מחומר החייב טבילה המצופה בחומר הפטור מטבילה

כשם שציפוי מחייב טבילה כנ"ל, כך הוא פטור מטבילה, וכגון כלי מתכת המצופה חרס וכדומה. [מהרש"ם (ח"ג סי' כ) והגרש"א זצ"ל (הלכות טב"כ פ"א עמ' קצו הגה ה)]. ועיין לקמן באות י"ד.

### יב. גדר ציפוי המחייב (או פוטר) טבילה

ציפוי מחייב טבילה וכמו כן פטור מטבילה אף כשהוא אינו מעמיד את הכלי (כלומר שאף בלעדו הכלי עומד). [ביאור הגר"א (ס"ק טז) ועוד פוסקים, דלא כהפ"ח (ס"ק ט). ועיי' בערוה"ש (אותיות כז - כח) ובחלקת יעקב (יר"ד סי' מז)].

### יג. כלי שעשאו ישראל וחזר וציפה אותו עכו"ם

כלי שעשאו ישראל וחזר וציפה אותו עכו"ם ראוי להטבילו. [מ"ב (סי' תנא סס"ק עז). ועיי' בפר"ח (ס"ק ט)].

### יד. כלי אמאייל – טפלו

כלי "אמיייל" שהם כלי מתכת מצופים חרס או זכוכית [עיי' בחת"ס (יר"ד סי' קיג) ובמהר"ם שיק (יר"ד סי' קמ)]. ובזמנינו הוא ציפוי עשוי מחול והוא חומר זגוני, יש להטבילם ללא ברכה (משום שהציפוי הוא דק ועל כן יש

### ז. כלי מחומר הפטור מטבילה המצופה במתכת

כלי מחרס (או מחומר אחר הפטור מטבילה) מצופה בציפוי מתכת, חייב טבילה. [טשו"ע (רס"י ק)].

### ח. כלי מחומר הפטור מטבילה המצופה בזכוכית

אף כשהכלי מצופה בחומר החייב טבילה מדרבנן כגון זכוכית, חייב להטבילו. [או"ח (שער נח אות פב), הש"ך (ס"ק ב), הפ"ח (ס"ק ד) והערוה"ש (אות ט)]. ויש פטורים. [פרי תואר (ס"ק ג)].

ולמעשה אם מצופים מצד אחד בלבד פטורים. ואם מצופים מפנים ומבחוץ חייבים טבילה בברכה. [בעל שבט הלוי (מבית לוי י"ד טב"כ עמ' קמא אות ז). והדר"ת (ס"ק יט) הביא כמה פוסקים שטובל בלא ברכה כשמצופה בזכוכית. ודעת בעל שבט הלוי (מבית לוי י"ד טב"כ עמ' קמא אות ז) שאם יש ספק אם מצופים בזכוכית, הוי ספק דרבנן לקולא. ועיי' בא"מ (יר"ד ח"ב סס"מ מ) שאם ניתן לברר רק ע"י טרחא מרובה נחשב כספק מעליא].

### ט. כלי מצופה במתכת, האם חייב בטבילה מן התורה

כלי מחומר הפטור מטבילה מצופה בחומר המחייבו טבילה. אינו חייב בטבילה אלא מדרבנן. [קריית ספר (מא"א פ"ז) ובכנה"ג (סי' קכ סוף אות יח הובא בדר"ת ס"ק טז) שנקטו דכלי מצופה מתכת חייב בטבילה מדרבנן. וכן פסק הרע"א (על הרמ"א סעי' א). וכן משמע מהחכ"א (כלל עג אות א). וכן פסק השבט הלוי (סי' מג ומביל לוי י"ד טב"כ עמ' קמב הגה ג). ועיי' בלבוש (סוף אות ו)].

הכלי, ועל כן יש לטובלו בלא ברכה. [ש"ך (ס"ק יב)].

### יה. כלי שמעמידו חומר החייב טבילה

כלי שעיקרו מחומר החייב טבילה ומעמידו חומר הפטור טבילה, כגון כוס של כסף מחוברת על ידי עץ, יש אומרים שצריכה טבילה. [שו"ע (ס"ק כ סע' ו- ז)].  
ויש אומרים שיש לטובלו בלא ברכה. [ש"ך (ס"ק יב)].

### יט. כשהכלי עומד אף ללא עזרת המעמיד

אם הכלי הוא כהלכתו אף ללא המעמיד לכולי עלמא הולכים אחר עיקר הכלי. כגון כוס ממתכת שיש לה רגל מעץ. [ש"ך (ס"ק יג)]. ועיי' לקמן מש"כ לענין בלנדרים ומקלפים.

### כ. כלים חד פעמיים

כלים העומדים לשימוש חד פעמי פטורים מטבילה. ואף כשנדחק וחוזר ומשתמש בהם שימוש רב פעמי הדין כן. [א"מ (יר"ד ח"ג סי' כג), מנחת יצחק (ח"ה סי' לב) ואז נדברו (ח"ז סי' עא)].  
ויש אומרים שיש להטבילם ללא ברכה. [הגר"ש זצ"ל (קונטרס הלכות טבילת כלים לה"ג ישראלזון זצ"ל אות לה)]. ונוהגים להקל. [וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ד סי' קצב) שכן המנהג].

## סוגי הכלים החייבים טבילה

### א. כלי אחסון

כלי אחסון כצנצנות קפה וכדו', יש אומרים שחייבים טבילה. [ארי"ה (שער נח אותיות פז - פח). ובבן איש חי (שנה שניה מטות אות ה) פסק דל"י קיום צריכים טבילה בברכה (ועיי"ש (אות ח) דמ"מ לענין חביות גדולות שהם כלי חרס מצופין פסק הכהנא"ג)].  
ויש אומרים שפטורים. [בית יהודה (סס"ו) נב ד"ה ונחזור לדיון], הובא ביד אפרים (רס"ו קב). ובמסגרת השלחן (על

לחשוש שהוא בטל לעיקר הכלי ואינו פטור מטבילה). [מהרש"ם (ח"ג סי' ט), הגר"ש זצ"ל (הלכות טבילת כלים פ"א אות ו והגה ו) והגר"ש זצ"ל (קונטרס הלכות טב"כ - ישראלזון אות לג-לד)].  
ויש מחייבים אף בברכה (כי ס"ל שהציפוי ודאי בטל לכלי). [הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי יר"ד טב"כ עמ' קמא אות ו)].  
וכן הדין לענין כלי טפלון (כלי מתכת מצופה חומר פלסטי). [מבית לוי (עמ' קמא אות ז)].

### טו. כלי מצופה בצבע

כלי ממתכת או זכוכית שיש עליו צבע חייב בטבילה. [הגר"ש זצ"ל (הלכות טבילת כלים פ"א הגה ט\*)].

### טז. כלי חרסינה המצוי בזמנינו

כלי חרסינה המצויים בזמנינו עשויים מאדמה חרסית (ומערבים בהם חומרים שונים, וביניהם זכוכית, ומ"מ הרוב הוא מאדמה), וברוב המפעלים לאחר גמר עשיית הכלי מצפים אותם בזכוכית דקה מאוד הנקראת "גלזורה" (ומטרתה לסתום את החומר לגמרי שלא יבלע, ולנוי).  
ויש מיעוט שצובעים אותם בצבע סינטטי. והמנהג להחמיר להטבילם ללא ברכה לצאת מכל ספק. ומכל מקום בשעת הדחק אם אין לו כלי אחר מותר להשתמש בו (ואחר כך יטבילנו ללא ברכה).  
[ועיי' בשמעתתא עמיקתא גליון ר"ח שבארנו שבשעת הדחק יש מקום להקל משום שיש כמה צדדים להקל. ציפוי דק, ציפוי זכוכית ועוד טעמים, עיי"ש].

### יז. כלי שמעמידו חומר הפטור מטבילה

כלי שעיקרו מחומר הפטור מטבילה ומעמידו חומר החייב טבילה, כגון כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ. יש אומרים שאינו טעון טבילה, כי "אין הולכים אחר המעמיד". [שו"ע (ס"ק כ סע' ו- ז)].  
ויש אומרים שיש לחוש שהולכים אחר מעמיד

יש אומרים שחייב טבילה. [הגר"ק שליט"א (שם עמ' ריט אות ו) והאז נדברו (ח"ז ס' עא)]. ויש פוטרם. [א"מ (ח"ב ס' מ וסס"י קלז). וכ"כ בתשובות והנהגות (שם וס"י תמו) ע"פ המהר"ל דיסקין. וכן פסק החלקת יעקב (יר"ד ס' מב)].

### ה. כלים (כגון מקלף ובלנדר) שמשמשים בהם לאוכל ראוי לאכילה

כלים כגון בלנדר, מיקסר, מקלף וכדומה, העומדים לשימוש יקות, בשר ושאר מאכלים הראויים לאכילה כמות שהם, נחשבים כלי סעודה וחייבים טבילה בברכה. [פ"ת (ר"ק ז), ערוה"ש (אות לו), וכן הביא בדרכ"ת (אות מו). וכן הוא במבית לוי (יר"ד ט"כ עמ' קמה אות ה) לענין מקלף. וכ"כ בתשובות והנהגות (אורחות הבית פ"ט אות ז) דבלנדר חייב טבילה בברכה]. ועי' עוד בסמוך.

### ו. כלים (כגון מקלף, ובלנדר) שמשמשים לאוכל שאינו ראוי לאכילה ללא בישול

כלים כגון מקלף העומד לקילוף דברים שאינם ראויים (כגון תפוח אדמה לא מבושלים), וכן בלנדר העומד לחיתוך בשר חי וכדו'. יש אומרים שאינם חייבים טבילה. [ש"ע (סע' ה)]. ויש אומרים שחייבים טבילה ללא ברכה. [ט"ז (ס"ק ז) וביאור הגר"א (אות יד)]. ויש אומרים שכיון שראויים להשתמש בהם במאכל אחר הראוי לאכילה חייבים לטובלם בברכה. [ש"ד (ס"ק יא), חכמת אדם (כלל עג אות ט)]. ולמעשה יש להטבילם ללא ברכה. [פ"ת (ס"ק ח). ועי' בכל זה בשמעתתא עמיקתא גליון ק"צ].

### ז. כלים שמכינים בהם אוכל ראוי לאכילה וגם אוכל שאינו ראוי לאכילה

מקלף, בלנדר וכדומה אם משתמש בעיקר למאכלים שאינם ראויים, ופעמים משתמש בהן לצורך מאכלים הראויים. יש אומרים שהולכים

הקש"ע כלל לז אות ח) כתב דע"כ"פ אין לברך על טבילתם].

יש מחלקים שאם הם גדולים פטורים ואם הם קטנים חייבים. [עי' בשכנה"ג (ס' קכ בהגהת ב"י אות יח) הובא ברע"א (שם על סע' א) ובערוה"ש (אות לט)]. ולמעשה אם רגילים להביא אותם לשולחן יש לטובלם בברכה. ואם לאו יש לטובלם ללא בברכה. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"ט דפ"ח הגה מד). ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קפ"ח].

### ב. קופסאות שימורים

קופסאות שימורים שייצרו עכו"ם יש אומרים שמיד אחר פתיחתם צריך להוציא מתוכם את תכולתם. [כן מטו משמיה דהחז"א (טבילת כלים פ"ד סוף הגה ט) וכן נקט בתשובות והנהגות (ח"א ס' תמו-תמוז) בכלי מתכות. ועי' באורחות שבת (ח"א פ"ב סוף הגה ו) דע"כ החז"א סמך על דברי המהר"ל (ק"א אות קלו ד"ה דעו עו) "עד שעת הפתיחה"]. ויש אומרים שפטורות מטבילה משום שנעשו ראויים לשימוש רק על ידי ישראל. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ ח"ג פ"ט סו הגה י), אור לציון (א"ח ח"א ס' כה) והצ"א (ח"ח ס' כו)]. והמנהג להקל. [הגר"ק שליט"א (חוט שני שם עמ' רכ אות ו עמ' ריט וחוח"מ עמ' שנ אות ג)].

### ג. להחזיר העודף לתוך צנצנת לא טבולה (לפי המקילים לעיל)

אם הוציא את המאכל מהקופסת שימורים ולא השתמש בכל מה שהוציא, מותר להחזיר את הנשאר לקופסה אף על פי שלא טבל אותה. [שש"כ (פ"ט הגה מד בחדש) בשם הגרש"א זצ"ל, עי"ש טעמו. ועי' בתשובות והנהגות (ח"א ס' תמו) שכתב שאבאון זה יש לחייב טבילה].

### ד. כשמייחד הקופסת שימורים לשימוש רב פעמי (למקילים לעיל)

כשאחר השימוש מיחדים אותו לשימוש רב פעמי,

מטבילה, על ידי נתינתו במתנה לגוי ולחזור ולקבלו בהשאלה. [דרב"ת (ס' קכ ס"ק קיב) בשם שלחן גבוה (ס' תנא ח"ב ו' ס' וס' קכ ס"ק יא), בן איש חי (מטות שנה שניה אות ח ואות יא) ומנח"י (ח"ה ס' ככו אות ב). ואף המ"ב (ס' שכנ ס"ק לה) אפשר דיודה ב"ד. ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון ק'].

וכמו כן לפעמים יש לתת עצה לטובלו, על ידי עטיפת חלק החשמלי עם סמרטוט רטוב טופח על מנת להטפוח, המונע ביאת המים. [עי' באמרי יושר (ח"א ס' קצה ח"ה ועכ"פ), במהרש"ם (ח"א השמטות לס' קצט) ובאל"מ (יר"ד ח"ב ס' פה). וכן פסק בתשובות והנהגות. ול"ז לפי הסוברים שמועיל השקה במים תלושים כמבואר לקמן בדיני חציצה אות ט"ז. ונראה שבכלים חשמליים יש לסמוך להקל. ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא בגליון קכ"ח].

### י. תיקן כלי על ידי אומן עכו"ם, האם צריך לחזור להטבילו

כלי של ישראל שנשבר באופן שאין לו שם כלי עליו, כגון שאינו מחזיק רביעית, ותקנו אומן עכו"ם, אם החומר שהאומן מתקן בו את הכלי הוא של ישראל, דעת השו"ע (סע' י) שאין צריך טבילה. ודעת הרמ"א (שם) שיש להטבילו ללא ברכה, ואם החומר של העכו"ם יש אומרים שיש להטבילו אף בברכה. [הש"ך (ס"ק כב)]. ויש אומרים שאין לברך. [הט"ז (ס"ק יב)]. ועי' בזה באורך בגליון קמ"ו]. ולמעשה יטבלנו ללא ברכה.

### יא. תיקן כלי חשמלי על ידי אומן עכו"ם, האם צריך לחזור להטבילו

כלי חשמלי שהתקלקל חלק החשמל באופן שצריך תיקון של אומן, אם אומן עכו"ם תקנו, לכתחלה יש לחזור להטבילו ללא ברכה. [עי' במנח"ש (דפוס ישן ח"ב ס' טו) שמבואר דקלוקל חלק החשמלי של הכלי אינו מוציא מתורת כלי באופן ודאי. ולפ"ז אפשר שאין תיקון של העכו"ם מחייבו

אחר רוב השימוש. [פ"ר"ח (ס"ק יב וס"ק יט)]. ויש אומרים שאף אם רק מיעוט השימוש הוא בדרך המחייבת צריך לטובלו. [רמ"א (שם סע' ח)]. ועל כן יש לטובלו ללא ברכה דספק ברכות להקל. אמנם אם הדרך להשתמש בעיקר למאכלים ראויים לאכילה יש לטובלו בברכה. [עי' באשרי האיש (יר"ד פ"ט אות יח) בשם הגריש"א זצ"ל דחייב טבילה ללא ברכה. ואפשר דהיינו טעמא כי ס"ל שעיקר תשימש לאוכל לא ראוי לאכילה, וכמ"ש באבני ישפה (ח"א ס' קמו). אולם בספר טבילת כלים (פ"י אות ז ופ"י הגה יט) כתב דחייבים בברכה. ועי' באבני ישפה שם בשם ספר הג"ל דהיינו טעמא כי דרכם להשתמש בעיקר לדברים הראויים לאכילה. וכן נקט במבית לוי הג"ל. ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קצ"ג]. ועי' עוד בסמוך.

### ח. בלנדר ומקלף (וכדומה) שמעמידם מחומר הפטור מטבילה

בלנדר שהסכין הוא ממתכת ומעמידו פלסטיק, או מקלפים שהסכין שלהם מוחזק על ידי פלסטיק או שאר חומרים הפטורים מטבילה, חייבים בטבילה ברכה. [אם קיימים התנאים לדליל]. [עי' ברמ"א (סע' ז). ומשמע דחייב טבילה בברכה. והמש"ך שם נראה דמודה לדין זה. וכן הוא בחכ"א (כלל עג אותיות י - יא). וכן פסקו המשנה הלכות (ח"ב ס' לב) והתשובות והנהגות (אורחות הבית פ"ט אות ז). ועי' בשמעתתא עמיקתא גליון קצ"ג].

### ט. כלים חשמליים

כלים חשמליים העשויים מחומר המחייב טבילה, אף על פי שעל ידי הטבלתם במים יש חשש שיתקלקלו, חייבים טבילה.

וכדי למנוע קלקול הכלי יש לפטורו מטבילה על ידי פירוק חוטי החשמל שבתוך הכלי. [הגרש"א זצ"ל (מנח"ש דפוס ישן ח"ב ס' טו) והגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א ס' א)].

ובאופן שהדבר אינו אפשרי יש עוד עצה לפטור

להטביל רק החלקים החייבים טבילה. [שלמת חיים (י"ד סי' לב ועיי"ש סי' כה)]. ואם הטביל מפורק עלתה לו טבילה (אף כשהטביל רק החלקים מחומר החייב טבילה). [מנחת יצחק (ח"ג סי' עז אות ג) ומבית לוי (י"ד עמ' קנג אות ח)]. ויש אומרים שאם יש לו חלקים מחומר הפטור מטבילה, במקום שאפשר יש לפרקו ולהטביל רק החלקים החייבים טבילה. [מנח"י (ח"ג סי' עז אות ג). וכן דעת הגר"ח ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' רס) לענין טרמוס שנכון להוריד הפלסטיק. ועי' בהר צבי (י"ד סי' קח) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תנ ס"ה ונראה)].

### ה. הציצה בטבילת כלים

חציצה מעכבת בטבילת כלים. [טשו"ע (י"ד סי' קכ סעי' יג וסי' רב) וס"ז (שם ס"ק א)].

### ו. הדהחת הכלי לפני הטבילתו

יש להדיח הכלי לפני טבילתו כדי שלא תהא בו שום חציצה. [ר"ן (ע"ז לט: ברי"ף ד"ה ת"ר) בשם הראב"ד]. וסתמית הפוסקים נראה שאין הדבר מעכב. [ועיי' בחוט שני (שבת ח"א עמ' ריט)].

### ז. חציצה ברוב או במיעוט הכלי

רובו ומקפיד עליו חוצץ בטבילה מהתורה, ואם אינו מקפיד עליו אינו חוצץ מהתורה. אלא שגזרו חז"ל על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. [ערובין (ד: וש"ע (י"ד סי' קצח סעי' א)].

### ח. חציצה על כל הכלי

כשהחציצה היא בכלול חוצצת מהתורה אפילו אם אינו מקפיד עליה. [עיי' ביבמות (ע"ח), בחכ"א (כלל קיט אות ג), בפנים מאירות (ח"ב סי' קמז הובא בסד"ט ס"ק יט), באג"מ (י"ד סי' ס"ו) צו ענף ו סד"ה והנה זהו) ובחוט שני (גדה עמ' רעג). דלא כהלחם

בטבילה. אולם בקובץ תשובות (ח"א סי' ג) מבואר דפירוק חלק החשמלי מהכלי פטור מטבילה, וא"כ כשעכ"ם תיקנו צריך טבילה. ויש עוד צדדים לדון בזה והארכנו בס"ד בגליון קמ"ו].

### יב. תיקן הכלי על ידי אומן ישראל

כלי שקנאו מגוי ולא הטבילו, ונתנו לאומן ישראל לתקנו ונתן האומן קצת מהחומר משלו, הכלי נפטר מטבילה. [עיי' בט"ז (סי' קכ ס"ק יג), בש"ך (ס"ק כז), בפר"ח (על סעי' ט), בביאור הגר"א (אות כח), בחי' חת"ס (ס"ק י"א) ועוד. והארכנו בזה בס"ד בשמעתתא עמיקתא גליון ק'].

## צורת הטבילה ודיני הציצה

### א. טבילת כלי במקוה או מעיין

צריך להטביל הכלים במקוה או מעיין של ארבעים סאה. [ע"ז (ע"ה) וטשו"ע (י"ד רס"י קכ). ועיי"ש בפת"ש (ס"ק א) לענין טבילת כלי בשלג].

### ב. טבילת הכלי כולו כאחת

יש להטביל הכלי כולו כאחת שלא ישאר ממנו חוץ למים אפילו כל שהוא. [חכ"א (כלל עג אות טו) ופת"ש (שם ס"ק א)].

### ג. כלים שידותיהם עשויות מחומר הפטור מטבילה

כלי החייב טבילה, אפילו ידותיו עשויות מחומר הפטור מטבילה, יש להטבילו כולו במים. [תשב"ץ (קטן סי' שסג) ודרכ"ת (שם ס"ק צו וס"ק נז) בשם הדעת קדושים והקהל יהדה. ועי' בערוה"ש (י"ד סי' רב אות ז)].

### ד. הטבלת כלי כשהוא מפורק

כלי שעל ידי פירווק לא נשאר תורת כלי עליו, יש להטבילו בדרך תשמישו, ולא לפרקו על מנת



ושמלה (שמלה סי' קצח ס"ק ב)).

**חוצץ.** (ט"ז סי' קצח ס"ק יח) וערוה"ש (שם אות מ). וגדר אין בו ממש הוא כל שלא ניכר על ידי מישוש. (הגר"ק שליט"א חוט שני נדה עמ' רצט ד"ה ודע)).

### ט. כשהעולם מקפיד וחוא אינו מקפיד

יש אומרים שהקפידה תלויה בכל אחד ואחד ולא הולכים אחר רוב העולם. (הרמב"ם (מקואות פ"א ה"ב), ו"כ הבי' (יר"ד סי' קצח) בדעת הרמב"ם).

### יג. להוריד רק חלק מהחציצה

חציצה שחייבים להסירה, די להורידה עד שכבר אין מקפידין עליה, ואין צריך להורידה לגמרי. [שיעורי שבט הלוי (סי' קצח על סע' יז אות א ד"ה ושכח) דלא כהערוה"ש (סי' קצח אות מד). ועיין בשמעתתא עמיקתא גליון ע"א].

### יד. חציצה באחיזת הכלי בשעת טבילתו

הטובל כלי רשאי להחזיקו בידו באופן רפוי (ולא חיישינן שמא יחזיקו בכח ויבוא לידי חציצה). [ש"ע (סי' קצח סע' כח), ה"ט (ס"ק כז) והש"ך (ס"ק לה)]. ומכל מקום במקום שאפשר יתננו מיד ליד בתוך המים, ואם אי אפשר בכך יש להרטיב הידים בכל האפשר במי המקוה. ומכל מקום עדיף להכניסו ברשת מחוררת. [לחוש לדעת הב"ח (אות כז) והלב"ש (חדושי דינים אות קצו), הביאו בפת"ש (שם ס"ד) שמחמירים בזה. ועי' בכל זה בשמעתתא עמיקתא גליון קכ"ח].

### טו. כשאוחז בו בחוזקה

אם מחזיק הכלי בחוזק היד חוצצת וצריך לחזור ולהטביל הכלי בברכה. [ש"ע (שם)].

### טז. השקה

אם אוחז הכלי בדיבוק חזק יש משום חציצה כנ"ל, ומכל מקום דעת הש"ע (סי' קצח שם וסי' קכ סע' ב) שיכול להרטיב ידיו אפילו במים שאינם מי מקוה ובאופן זה אין חשש חציצה. [וכן דעת הגר"א בביאורו (יר"ד סי' קכ)].

מיהו דעת הרמ"א (סי' קכ סע' ב) דדוקא הדחה במי מקוה מועילה. [ועי' בביאור הגר"א (שם) שהשקה עליו דמה מהני

יש אומרים שתמיד הולכים אחר העולם. [הרשב"א (תו"ב שער שביעי בקצר אות ג)]. ולמעשה מחמירים כשתי השיטות, שכל שרוב בני אדם מקפידים חוצץ אפילו הוא אינו מקפיד, וכמו כן אם הרוב אינו מקפיד והוא מקפיד חוצץ. [הש"ע (סי' קצח סע' א וסע' ה) לענין טבילת נדה. ועי' בט"ז (יר"ד סי' רב ס"ק א) שלמד משם לטבילת כלים. וכן פסק בערוה"ש (סי' רב אות ג). ועי' בכל זה בשמעתתא עמיקתא גליון פ'].

### י. מדבקה לנוי

כלי שעליו מדבקה שהיא לנוי אינה חוצצת אפילו היא בולטת ונרגשת על ידי משמוש היד. [ש"ע (סי' קצח סע' יז) וש"ך (שם ס"ק כא). ופסק הבינת אדם (אות יב) שאפי' יש בו ממש הדין כן. וכן פסק בעל השבט הלוי (שיעורי שבט הלוי סי' קצח אות א מ"ה ושכח) דלא כהסד"ט (שם ס"ק לג) דס"ל שאם יש בו ממש חוצץ. והדין כן אפילו אם היא על רוב או כל הכלי. [מ"ב (סי' קסא ס"ק יג), ביאור הלכה (שם ד"ה והיו) ועוד].

### יא. מדבקה שאינה לנוי

מדבקה שאינה לנוי (וכגון מדבקה שעליה המחיר וכדו'), כיון שאנשים מקפידים עליה להורידה, חוצצת. [עי' אורחות רבינו (ח"ג עמ' פו אות נט). ועי' בספר טבילת כלים (הערות ומילואים, מכתב שבסוף הספר אות ב) בשם הגרש"א זצ"ל].

### יב. חציצה שאין בה ממש

כל שאין בו ממש אף על פי שאינו לנוי אינו

סיכום אות א) ובמ"ב (סי' תלו ס"ק טז -יח). ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון ר"ט].

## דינים כללים

### א. טבילת כלי חדש לפני הכשרו (לדעת המחמירים לעיל)

עי' מש"כ בזה לעיל בפרק ה' בדיני הכשר כלים.

### ב. כלי שמסדרים עליו מאכלים למתנה

הקונה כלי על מנת למלאות אותו בדברים ולשלוח את הכלי עם האוכל לאחרים, כגון מגש לצורך משלוח מנות, אין המשלח צריך להטבילו, אלא המקבל. [הגריש"א זצ"ל (קונטרס טבילת כלים להר"ג ישראלזון אות עא). וכן שמענו בשם הגר"ק שליט"א (והדר ביה ממה שהיה נוקט להחמיר בזה). ועי' באורך בזה בגליון צ"ד]. ובדיעבד אם הטבילו, על המקבל לחזור לטובלו ללא ברכה. כמבואר בסמוך.

### ג. כלי העומד למתנה

כלי העומד למתנה אין להטבילו לצורך המקבל, ואם הטבילו על המקבל לחזור ולהטבילו ללא ברכה. ואפילו זיכה הכלי לחבירו לפני הטבלתו לא מהני. [הגרש"א זצ"ל (ספר טבילת כלים פ"ח סה"ג ט) שבכה"ג לא מהני הטבילה. ומ"מ יחזור המקבל להטבילו ללא ברכה. וכ"כ במבית לוי (יר"ד טבילת כלים עמ' קמז אות ה) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תנב). ועי' עוד בזה במנח"י (ח"ח סי' ע). והארנכו בס"ד בזה בשמעתתא עמיקתא גליון ס"ד].

### ד. ספק אם טבל כליו

המסתפק אם טבל כליו, אפילו אם מחויבים טבילה מדרבנן (כגון כלי זכוכית), חייב לחזור ולהטבילם. [מהרש"ם (ח"ד סי' מח). ועי' במנחת שלמה (תנ" סי'

אם מדיחם במקוה הרי כשהוציאם הוה להו תלושים ולא מהני. אולם במטה יהונתן (שם) נקט שגם הרמ"א מודה דלא מהני אם מוציאם, ודעת הרמ"א כדעת הט"ז. וכן נקט באג"מ (יר"ד ח"ב סי' פה) בדעת הרמ"א].

ודעת הט"ז (סי' קכ ס"ק ד וסי' קצח ס"ק כח) לחלק שאם אוחד דיבוק בינוני מועיל אפילו שאין המים מי מקוה, אבל בדיבוק חזק צריך מי מקוה. [וכן נקט הסד"ט (שיו"ט שם ס"ק נז ד"ה עוד כתב הש"ך). אלא יצא לחדש דאנן לא בקיאנן מהו דיבוק בינוני. ומשאר הפוסקים מוכח דלא חיישינן להכי].

ודעת הש"ך (נקה"כ על הט"ז שם) שלא מועיל השקה אפילו במי מקוה במקום דיבוק חזק. ולמעשה כדי לצאת לכ"ע במקום האפשר יש לעשות כמ"ש הלבוש (יר"ד סי' קכ אות ב) הביאו הט"ז (סי' ט) שבתוך המים יתננה מיד ליד [וכן הביא בסד"ט (סי' טז)], ואם אי אפשר בכך יש על כל פנים להרטיב הידים בכל האפשר במי המקוה.

## טבילת כלים על ידי קטן

### א. נאמנות קטן על טבילת כלי מתכות

אין לשלוח קטן אפילו הוא בר דעת, להטביל כלי מתכות החייבים טבילה מן התורה, משום שאין לו נאמנות לומר שהטבילם. [שו"ע (סי' קכ סעי' יד) וט"ז (שם)].

### ב. נאמנות קטן על טבילת כלי זכוכית

יש אומרים שאין לשלוח קטן אף להטביל כלים החייבים טבילה מדרבנן (כגון כלי זכוכית). [רמ"א (סי' קכו סעי' ג), פמ"ג (סי' תנא מ"ז סס"ק ו וסי' סט ש"ד סס"ק מב) ובן איש חי (שנה שניה מטות אות ט)]. ודעת רוב הפוסקים שמתור (אם הקטן הוא בר דעת). [עי' בש"ד (סי' קכו סס"ק לא), במ"א (סי' תלו ס"ק ח), בגר"ז (יר"ד סי' א אות מב), בחכ"א (כלל עב אות טז), ברע"א (יר"ד שם), ביד יהודה (סי' סט פה"א ס"ק מב

סח אות ב, במנחת יצחק (ח"א סי' מד) ובשבט הלוי (ח"י סי' קכח). (שם הובא בדרכ"ת סי' קכ ס"ק לו) ובבאר משה (סי' מה אות ה) דס"ל ועי' עוד בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קל"ח].

**ה. כלי החייב טבילה שהתערב באחרים**  
 כלי החייב טבילה שהתערב ברוב כלים טבולים, יש להטביל כל התערובת, משום דהוי "דבר שיש לו מתירים", אלא אם כן יש טרחה גדולה או הוצאת ממון להטבילם. ומכל מקום אף אם טובל כולם יחד אינו מברך. (הר צבי (ו"ד סי' כג) והגר"ש"א זצ"ל (קונטרס ה' טב"כ לה"ג ישראלזון זצ"ל אות לו). ועי' בתשורת ש"י

**ו. קנה כלי והטבילו ורוצה להחזירו לחנות**  
 קנה כלי והטבילו, רשאי להחזירו לחנות (באופן שאין הונאה), ואין לחוש שמא אחר יקננו ויטבלנו בברכה. [עי' בשואל ומשיב (מ' שת' סי' נא) ובמנחת יצחק (ח"ח סי' ע ד"ה אבל). וכן דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א והגר"א וייס שליט"א. ועי' בזה באורך בשמעתתא עמיקתא גליון קמ"ח].

[פרק ח]

## דיני קטניות

**חצות.** [חק יעקב (סי' תעא ס"ק ב) ושבט הלוי (ח"ג סי' לא)]. ויש אומרים שמצד הדין מותר אלא שנהגו שלא לאכול, ועל כן בשעת הצורך אפשר להתיר. [הגר"ש"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פט"ז הגה \*42)].

**ג. להשהות מיני קטניות בבית**  
 מותר להשהות מיני קטניות בבית בפסח. [רמ"א (שם סעי' א)]. והיינו אפילו נפלו עליהן מים דבשאר תבואה כה"ג אסור להשהות בהא לא גזרינן דלא קבלו עליהו רק לאסור אכילתן. והוא הדין שמותר ליהנות מהן. [מ"ב ס"ק יב].

**ד. איסור הנאה בקטניות**  
 קטניות אינם אסורים בהנאה ועל כן מותר למכור ולקנות קטניות. וכן מותר להדליק שמן קטניות. או להאכילם לבהמתו. [רמ"א (סי' תנג סעי' א) ומ"ב (ס"ק י)].

## א. אכילת קטניות בפסח

מנהג אשכנזי להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח. [רמ"א (סי' תנג סעי' א)]. ונאמרו ב' טעמים בחומרא זו: [א'] כי לפעמים התבואה מעורבת במיני קטניות ואי אפשר לברר יפה ויבא לידי חמוץ כשיאפם או יבשלם. [ב'] כמה פעמים טוחנים האורז ושאר מיני קטניות לקמח, ופעמים שאופין גם כן מהם לחם, ויש עמי הארץ שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן ובין פת לפת של מיני דגן, ואתי לאקולי גם בפת וקמח של מיני דגן, לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל. ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות גם כן אסרו משום לא פלוג, ועוד דדילמא נמצא בהם גרעינין של מיני דגן. [מ"ב (ס"ק ה). ועי' בביאור הלכה (ד"ה ויש)].

## ב. אכילת קטניות ערב פסח

יש אומרים שאסור לאכול קטניות ערב פסח אחר

**ה. נפלו תוך התבשיל**

פג-פד). ועי' עוד בארחות רבינו (ח"ב עמ' פז) בשם החזו"א שדעתו שמ"מ א"א לכופה על כך. ויש אומרים שלא צריכה התרה. [אג"מ (שם) ועי' במנח"י (שם)].

**י. לבשלם בחול המועד לצורך מי שנוהג בהם היתר**

יש אומרים שמי שנוהג איסור בקטניות לא יבשל אותם לצורך מי שנוהג בהם היתר משום חשש מראית העין. אבל אם עושה איזה היכר שאינו מבשל לעצמו מותר. [רב פעלים (ח"ג סי' ל). וכה"ח (סי' תנג אות יז). ועי' בהלכות קטנות (ח"א סי' קיא) שחושש לשמא יבוא לאכול. אלא דיש לדון בזה דשמא קטניות שאינו אלא משום מנהג לא החמירו כולי האי. ועוד דמצינו סוברים דיש לחוש להכי כשעוסק באיסור באופן קבוע, עי' במהרש"ם (ח"א סי' רח) ובדברי חיים (א"ח ח"ב סי' כז). ועי' עוד מש"כ בזה בגליון קל"א. ועי' עוד בזה במנחת יצחק (ח"ז סי' לג)].

**יא. לבשל ביו"ט קטניות לצורך מי שנוהג בהם היתר**

יש אומרים שמי שנוהג איסור בקטניות, אסור לו לבשלם ביום טוב, לצורך אחרים הנוהגים בהם היתר כיון דלא חזי ליה. [רב פעלים (ח"ג סי' ל). והכה"ח (סי' תנג אות טז) הכריע שבעת הצורך יש להקל, עיי"ש טעמון]. ויש סוברים שמתור לו לבשל. וכן עיקר. [נש"כ (פ"ב הגה א)].

**יב. קטניות לצורך חולה או קטן עי' מש"כ בזה לקמן.**

**יג. שביעי של פסח שחל ביום שישי האם מותר לבשל קטניות לצורך שבת עי' מש"כ בזה לקמן בהלכות שביעי של פסח שחל בערב שבת.**

אם נפלו תוך התבשיל אין אוסרים בדיעבד. [רמ"א (שם)]. ומכל מקום אותם גרגרין שמוצאים צריך לזרקם אלא אם כן אינם ניכרים. [מ"ב (ס"ק ח)]. וכל זה כשיש על כל פנים רוב בהיתר שאם לא כן לא מקרי תערובת. [מ"ב (ס"ק ט)].

**יד. בישל בכלים הבלועים בקטניות**

כלים שנתבשלו בהם מיני קטניות אם הם בני יומם אסור לבשל בתוכם, ורק במקרה שכבר בישל בתוכם יש להתיר. [קובץ תשובות (ח"ג סי' פא אות ו) דלא גרע ממ"ש הרמ"א אם נפל קטניות בתבשיל שמתור לאוכלו. ולפי הח"י אפילו אם נ"ט שרין]. וכן בשעת הדחק כשמתארח אצל אנשים שלא בינו ועלולים להפגע מכך, ניתן להקל באינו בן יומן. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי פנ"ט אות ד)].

**ז. כלי אינו בן יומן בלוע בקטניות**

כלי שבושלו קטניות ואינו בן יומן יש אומרים שמתור לבשל בו לכתחלה. [כה"ח (סי' תנג אות כז)]. ויש מחמירים. [הגרש"א (הילכ"ש פ"ד הגה 102)]. ובשעת הדחק יש להקל. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי פנ"ט אות ד)].

**ה. ספרדיה הנשואה לאשכנזי**

אשה ספרדיה הנשואה לאשכנזי נוהגת כבעלה ואסורה בקטניות, ואם אין בעלה מקפיד אינה צריכה לנהוג איסור. [הגרש"א זצ"ל (הילכ"ש פ"ד אות כ). ועי' בתשב"ץ (ח"ג סי' קעט) ובפנים מאירות (ח"ב סי' קה) ועי' בסמורן].

**ט. אשכנזיה הנשואה לספרדי**

אשכנזיה הנשואה לספרדי יכולה לנהוג בהיתר קטניות אם זהו רצון בעלה. [עי' בפנים מאירות (ח"ב סי' קה), באג"מ (א"ח סי' קנח), בהילכ"ש (פ"ד אות כ) ובמנח"י (ח"ד סי' קה)].

## מה בכלל קטניות

זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות יז).

### פתיחה

כל דבר שהנאכל והנזרע אחד, הוא קטניות. [עי' ברמב"ם (כלאים פ"א ח"ח) ובחזו"א (שביעית ס' כז ס"ק ז ס"ה וא"כ)]. ומנהג אשכנז להחמיר שלא לאוכלו בפסח. [רמ"א (ס' תנג סעי' א)]. והארכנו לעיל בטעם הדבר. ומבואר בפוסקים שיש כמה מינים שאינם בגדר קטניות אלא שהם גדלים כדרך חמשת מיני דגן וקטניות, או שעושים מהן תבשילים כעין קטניות וגם עליהם החמירו. [עי' ברמ"א (ס' תסד) ומ"ב (ס"ק ה)].

## דברים שהם בכלל קטניות

### א. בוטנים

יש אומרים שבוטנים אינם בכלל קטניות לענין זה. [אג"מ (ח"ג ס' ג), שרידי אש (ח"א ס' ג) ושו"ת חבלים בנעימים (ח"א ס' ז)]. ויש אומרים שהמנהג (כגון בירושלים) לאסור. [שו"ת מלמד להועיל (או"ח ס' פח) וחלקת יעקב (ס' רז)]. ובמקום שאין מנהג ידוע אין להקל. [אג"מ (שם)].

### ב. שמן בוטנים

שמן בוטנים מותר אם נבררו הבוטנים היטב מחשש דגן, והשמן הופק לפני פסח. ובמקום שנהגו בו איסור אין להקל. [בעל הר צבי (מקראי קדש פסח ח"ב ס' ט) וחלקת יעקב (שם)].

### ג. שמן כותנה

שמן כותנה יש אומרים שאם נעשה בהכשר מותר. [בעל הר צבי (מקראי קדש פסח ח"ב ס' ט) ושכן שמע מהגר"ח סולוביצ'ק. וכן דעת בעל האג"מ (סידור פסח כהלכתו פט"ז הגה 26)]. ויש אומרים שאין להשתמש בו לפסח. [מנח"י (ח"ג ס' קלח) וקובץ תשובות (ח"ג ס' פא). וכן דעת הגרש"א

### ד. תפוח אדמה

תפוח אדמה אינו בכלל קטניות. [הגרש"א זצ"ל (פ"ד אות כח והגה 109) ואג"מ (ח"ג ס' ט) דלא כהנשמת אדם (פסח ס' כ)].

### ה. קמח תפוח אדמה

יש מקומות שנהגו שלא לאכול קמח תפוח אדמה. אולם המנהג הפשוט להקל בזה. [דברי מלכיאל (ח"ב ס"י קיב), אג"מ (ח"ג ס' ט) ועוד].

### ו. קפה

פולי קפה אינם בכלל קטניות. ויש שנהגים להחמיר. [עי' בשע"ת (ס' תנג ס"ק א)].

### ז. גרעינים שבתוך הפרי

האוכל פרי ובתוכו גרעינים (כגון אבטיח או דלעת) אין בבליעת הגרעין משום איסור קטניות. [הגרש"א זצ"ל (פ"ד אות כז) והגר"ק שליט"א (חוט שני עמ' קסא)].

### ח. קטניות חיים ללא מגע במים

יש מתירים לאכול קטניות חיים שלא באו עליהם מים. [גר"ז (ס' תמד אות ה)]. ואף אם באו עליהם מים אם שמרו אותם מחמוץ וכגון שאפו מהם מצות יש אומרים שמתיר. [חיי"א (כלל כזו אות א) ודעת תורה (ס' תמד)]. ויש אוסרים בכל זה. [שואל ומשיב (ק' ח"א ס' קעה) וכה"ח (אות יח). ובמנח"י (סידור פסח כהלכתו פט"ו הגה 29) כתב שמנהג ירושלים כהמחמירים]. והכל לפי המנהג.

### ט. יי"ש הנעשה מקטניות

יש אומרים שיי"ש שמעורב טעם הבא מקטניות אסור. [נשמת אדם (הל' פסח ס' לב)]. ויש אומרים שמתיר. [באר יצחק (א"ח ס' יא)].

[פרק ט]

## מנצה עשירה

### א. אכילת מנצה עשירה

מנצה שנילושה במי פירות. דעת השו"ע (סי' תסב) שמותר לאוכלה אף לכתחלה. אולם דעת הרמ"א (שם סי' ד) דבני אשכנז אין נוהגין ללוש במי פירות.

### ב. אכילת מנצה עשירה בשעת הרהק

בשעת הדחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה ניתן להקל. (רמ"א שם).

### ג. להחמיר על הכלים

הנוהגים שלא לאכול מנצה עשירה יש להם להחמיר גם על הכלים. (הגרש"א זצ"ל פ"ד אות יח).

[פרק י]

## מנצה שרויה

### א. מנהג שלא לאכול שרויה

יש אנשי מעשה שמחמירין על עצמן ואין שורין ואין מבשלין מצות בפסח מחשש שמא נשאר מעט קמח בתוך המצות מבפנים שלא נילוש יפה וע"י השריה יתחמץ. אלא שמצד הדין אין לחוש לזה דאחזקי איסורא לא מחזקינן ובפרט בימינו שנוהגין לעשות רקיקין דקים. [שע"ת סי' תס ס"ק א] ומ"ב (סי' תנח ס"ק ד). ועי' בגר"ז (תשובה ו) מ"ש"כ בה[.]. וכל אחד ינהג בזה כמנהג אבותיו.

המנהג. [א"א מבוטשאטש (סס"י תסג)].

### ג. ריבצה לשנות מנהגו

מי שמנהג אבותיו להחמיר שלא לאכול "שרויה" אם בא לשנות מנהגו צריך התרת נדרים. [חזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' פ), והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יט) ועי' עוד בא"מ (ארו"ח ח"ג סי' ד)]. ואין לשנות אלא במקום צורך גדול. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יט)].

### ד. לשרות במי פירות

אף המחמירים שלא לשרות מצות במים בפסח רשאים לשרותם במי פירות. [גר"ז (סי' תנח ש"ת סי' ו). ועי' מעדני שלמה (סי' קו אות סו)].

### ג. להחמיר על הכלים

יש שנוהגים לאסור הכלים שאכלו בהם "שרויה".

### ב. איסור שרויה ביו"ט שני האחרון של פסח (בחול"ל)

יש אומרים שאף המקפיד שלא לאכול שרויה, ביו"ט שני האחרון של פסח אם מיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד. [גר"ז (שם)]. ויש אומרים שכן

[פרק יא]

## דיני ערב פסח

## תענית בכורות

## א. תענית בכורות

הבכורות מתענין בערב פסח, והטעם זכר לנס שניצלו ממכת בכורות. [ש"ע (סי' תע סעי' א)]. אף מי שאינו בכור אם יש לו בן בכור, האב מתענה בעד בנו עד שיגדל. [הרמ"א (שם)].

## ה. גר צדק שהוא בכור

גר צדק שהוא בכור לאביו פטור מלהתענות. [הגר"ש"א ז"ל (אשרי האיש ח"ג פנ"ה אות ב) ושבת הלוי (ח"ח סי' קיז) אות ב].

## ב. חיוב הנשים

אדם שהתענית קשה לו ואחר התענית אין יכול לאכול רק דברים קלים ובשיעור מועט מאד וקרוב הדבר שעל ידי זה לא יוכל לקיים אכילת מצה ומרור ושתית ד' כוסות כתיקונם מוטב שלא להתענות כדי שיקיים מצות הלילה כתיקונם ומל מקום בזה ובזה טוב יותר שיאכל רק מיני תרמיא. [מ"ב (שם ס"ק ב)]. וישתדל להשתתף בסיום מסכת כדי להיפטר מהתענית. [מבית לוי (ח"א עמ' לט)].

נשים פטורות מתענית זו. [רמ"א (שם)]. וכן הוא לעדות המזרח כמ"ש במחז"ב (שם ס"ק ב), הבן איש חי (פר' צו) והאור לציון (ח"ג פ"ב אות ב)].

## ג. בכור הבא אחר נפלים

בכור הבא אחר נפלים חייב להתענות. [מ"ב (שם ס"ק ב)].

## ז. חיוב תענית למסיים מסכת

נוהגים כהיום להקל ולאכול בסעודת סיום מסכת, ואף שהבכורים עצמם לא למדו את המסכת מכל מקום כיון שאצל המסיים הוא סעודת מצוה מצטרפים לסעודתו, והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שסיים ומסיים לפנייהם המסכת ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו ואחר כך עושין סעודה. [מ"ב (שם ס"ק י)]. ועי' במנח"י (ח"ב סי' צג אות ד) שביאר הטעם שנהגו להקל בזה].

## ד. יוצא דופן

יש אומרים שבכור יוצא דופן (נולד על ידי ניתוח קיסרי) פטור מלהתענות. [כה"ה (סי' תע אות ג)]. ויש אומרים שחייב להתענות. [הגרש"א ז"ל (נשמת אברהם סי' שה ס"ק ה) ותשובות והנהגות (ח"ג סי' קיג)]. ועל כן ישתדל להשתתף בסיום מסכת כדי להיפטר מהתענית לכולי עלמא.

**ח. סיום משניות**

**יב. אכילת שיעור כזית בסעודת הסיום**

לכתחלה יש לאכול שיעור כזית מזונות או עכ"פ תמרים, ולא יסמוך על שתיית י"ש וכיוצא. ואף על פי שהמנהג להקל אף בזה מכל מקום יש להקפיד בדבר. [עי' במנח"י (ח"ט ססי' מה) ובתשובות והנהגות (ח"ג סי' קיד) . וכן נקט האור לציון (שם אות א)].

יש אומרים שאין סומכים אלא על סיום מסכת גמרא ולא על סיום מסכת מהמשניות. ובשעת הדחק יש מקום להקל בזה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ח הגה ט)].

**ט. סיום מקרא הנלמד בעיון**

**יג. כשקיבל משאריות הסיום בביתו**  
אם שלחו לו מהסעודת מצוה לביתו אינו נפטר מהתענית. [עי' ברמ"א (סי' תקסח סעי' ב) ובאר"ד (סי' תקנא ס"ק (כה)].

מי שלמד כל החומש בעיון על פי פירושים של הקדמונים, וכן חבורה שלומדים מקרא בעיון והרב דורש לפניהם מדרשות חז"ל על הפסוקים כשמסיימים סעודתם סעודת מצוה ופוטרת מתענית בכורות. [אג"מ (ח"א סי' קנז)].

**י. כשלא מבין דברי המסיום**

**יד. עשה סיום יום לפני, ועושה הסעודה ערב פסח**  
יש אומרים שאפשר לעשות סיום אפילו למחרת היום שסיים ואפשר דאף תוך שבוע מהסיום מקרי סעודת סיום. [חז"א (חוט שני ח"ד עמ' שסח) ע"פ הח"י (סי' ע)].

יש אומרים שעל מנת להפטר על ידי הסיום צריך שיבין מה שלומדים בעת הסיום. [הגר"ח פלאגי (סי' חיים לראש דף יד ע"ב) והבן איש חי (פר' צו אות כה)]. והמנהג להקל בזה.

**יא. כשלא משתתף בסיום רק בסעודה**

**טו. קטן המסיים מסכתא האם פוטר את עצמו והגדולים מהתענית**  
קטן המסיים מסכת פוטר את עצמו ואת אביו מן התענית, וכן אחרים המשתתפים בסיומו פטורים. וכמו כן אם משתתף הקטן בסיום ומבין את הסיום נראה דנפטר על ידי זה מן התענית. [בצל החכמה (ח"ד סי' ק) ומבית לוי (ח"א עמ' מ). ועי' מש"כ בגליון קל"ו].

אם לא משתתף בסיום מסכת אלא רק אוכל ושותה עמהם בדיעבד נפטר מהצום. [בעל הקהלות יעקב (הובא בתשובות והנהגות ח"א סי' ש וח"ג סי' קיד). ועי' במנחת יצחק (ח"ט ססי' מה) אם לא היה בשעת הסיום אם מסייע לעשות הסעודה סגי. ועי' בביאור הלכה (סי' תקנא)].



[פרק יב]

## אכילת מצה ערב פסח

### א. אכילת פת ערב פסח

נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח. [מ"ב ס"ק יב]. ויש אומרים שהאיסור בערב פסח אינו אלא מעמוד השחר [מ"ב ס"ק יב]. ויש סוברים שהאיסור הוא מהלילה. [רב פעלים (א"ח ח"ג סי' כז). ועי' באג"מ (א"ח ח"א סי' קנה ד"ה ויש גם)]. וראוי להחמיר מליל י"ד. [הגריש"א זצ"ל (הגדה של פסח פסקי הגר"ש עמ' 18)].

אסור לאכול פת (כגון מצה עשירה) משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות (והוא הדין בשר, דגים וביצים), אבל לא ימלא כריסו מהם. ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל. [שר"ע (סי' תעא סע' א) ומ"ב (ס"ק א-ג)].

### ג. קטן באכילת מצה ערב פסח

קטן או קטנה שאינן יודעים מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים, מותר להאכילם מצה בערב פסח. אבל בלאו הכי אסור. [רמ"א (שם)].

ואם הוא איסטניס שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור. [רמ"א (שם)].

### ד. חולה הצריך לאכול מצה ערב פסח

חולה הזקוק לאכול פת רשאי לאכול מצה בערב פסח. [דברי יציב (א"ח סי' קפח)]. והדבר מצוי בבתי חולים בערב החג, ועל כן במקום שנצרך לכך רשאי לאכול.

### ב. אכילת מצה ערב פסח

קודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה. [שר"ע (שם סע' ב)]. אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק יא-ב)]. ויש

[פרק יג]

## איסור מלאכה ערב פסח

### א. עשיית מלאכה ערב פסח לאחר הצות

ב. איסור מלאכה כשעושה בחנם  
איסור מלאכה הינו כשעושה מלאכה להשתכר, אבל כשעושה בחנם מותר. [שר"ע (סי' תסח סע' א)]. וכל זה בעושה מלאכה בעלמא, אבל אם עושה מלאכה גמורה כגון לתפור בגדים, להתספר

אסור לעשות מלאכה ערב פסח אחר הצות. [שר"ע (סי' תסח סע' א) ומ"ב (ס"ק א)]. ועל ידי נכרי מותר. [שר"ע (רמ"א (שם))].

**ו. גיהויץ**

אם לא הספיק לגהץ לפני חצות מותר לגהץ בגדים לצורך המועד אף לאחר חצות. [חזו"א (ארחות רבנו ח"ב) ואור לציון (ח"ג פ"ג אות א)].

וכדומה, אסור אפילו בחנם ואף כשעושה לצורך יו"ט. [רמ"א (שם). ועי' במ"ב (ס"ק ז) ובשע"צ (אות ז) דגדר האיסור הוא כאיסור מלאכה בחוה"מ ואפילו קילא ממנה].

**ג. כיבוס בגדים**

**ז. תפירת קרע או כפתור**

כלי ישן שנתקלקל קצת או בגדיו שנקרעו קצת רשאי לתקן ולתפורם לצורך יום טוב אפילו מעשה אומן מותר בזה. וכן הדין לתפור כפתור וכדומה. [רמ"א (סע' ב) ומ"ב (ס"ק ז)].

אסור לכבס בגדים לאחר חצות. אבל מותר לתת לכובסת עכו"ם אחר חצות אף בשכר. [מ"ב (שם ס"ק ז)]. ומכל מקום מותר להפעיל מכונת כביסה קודם חצות אף שתסתיים פעולתה לאחר מכן. [כן נראה פשוט. ודעת הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"א אות ה) שמותר להעמיד שעון מערב החג שיפעיל את מכונה הכביסה בחוה"מ כי אין כאן מעשה מלאכה. ואם ק"ו בנ"ד דשרין].

**ח. תספורת**

אסור להסתפר אחר חצות היום אפילו על ידי ישראל אחר בחנם. ובדיעבד רשאי להסתפר על ידי נכרי. [מ"ב (סי' תסח ס"ק ה)]. ועי' עוד לקמן אות י"ג.

ויש אומרים שבזמנינו שמכבסים על ידי מכונת כביסה בשעת הדחק גדול יש מקום להתיר לכבס אף אחר חצות. [בעל השש"כ (כן אמר בשמו הגר"י פוקס שליט"א)].

**ט. גילוח הזקן**

יש מי שאומר שמותר לגלח הזקן אחר חצות. [אור לציון (ח"ג פ"ג אות א בהגה)].

**ד. כיבוס בגדי קטנים**

אם לא הספיק או שכח לכבס בגדים של קטנים לצורך יום טוב או חולו של מועד, מותר לכבסם אפילו אחר חצות. [דהרי גם בחוה"מ שרי בכה"ג. ודעת הא"מ (תשובה בספר חוה"מ אנגלית אות יא) שאם בגד של קטן לא מתאים לו (כי השני נאה יותר) מותר לו לכבס מה שמתאים לו. ואע"פ שהגריש"א זצ"ל (אשרי האישי פ"א אות ג) חולק על הא"מ. לענין ערב פסח דקילא טפי יש להקל].

**י. סידור וסירוק פאה נכרית**

מותר לסרק ולסדר פאה נכרית לאחר חצות. ובשעת הדחק מותר גם לעצב אותה על ידי מעשה אומן. [דהרי תכשיטים מותרים אף בחוה"מ כמבואר בשו"ע (סי' תתמו ס' ה). וכן פסק הבאר משה (ח"ז סי' ה והל' חוה"מ אנגלית תשובה לא) לענין פאה נכרית. אלא דדעת בעל הא"מ (שם תשובה יד) לאסור בחוה"מ דזה בגזרת גילוח. ובשעת הצורך יש מקום להקל בדיעבד]. אולם אם אחר עושה בשבילה מותר רק בחנם. [כנ"ל באות ב'].]

**ה. צחצוח נעלים**

אם לא צחצח הנעליים לפני חצות בדיעבד מותר לצחצחם אף אחר חצות. [עי' בבאר משה (ח"ז סי' פח) דאף בחוה"מ שרי. ועי' עוד בדברי בעל הא"מ (הל' חוה"מ בתשובות) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' שא). ולענין ערב פסח יש להקל. ובצחצוח על ידי נוזל המצוי בזמנינו נראה דלכרע יש להקל אף בחוה"מ, ואכמ"ל].

**יא. לספר קטן**

קטן ששערו ארוך אם לא גלחו לפני חצות מותר לגלחו לאחר חצות. [דומיא דחוה"מ דשרי כמבואר בשו"ע (סי' 66

תקלא סע' ו'. וכן א"ל הגרש"ז אולמן שליט"א.

המותרים בחולו של מועד כל שכן שמתרים בערב פסח אחר חצות, וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחולו של מועד כגון הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין [עי' בסי' תקל"א ותקל"ד] מותרין גם כן בערב פסח אחר חצות. [מ"ב (שם ס"ק ז)].

### יב. נטילת צפורניים

לכתחלה יש ליטול הצפורנים קודם חצות ואם שכח ליטול אותן קודם חצות יש להקל אפילו על ידי עצמו או על ידי אחר בחנם. [מ"ב (סי' תסח ס"ק ה)].

### יד. איסור מלאכה קודם חצות

יש מקומות שנהגו בכל זה אף לפני חצות. וכל אחד ינהג כפי מנהג מקומו. [שר"ע (סי' תסח סע' ג) ומ"ב (ס"ק יב). ועי' באור לציון (שם)].

### יג. דבר האבד (ושאר מלאכות המותרות בחולו של מועד)

כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיו"ב משאר דברים

[פרק יד]

## ליל הסדר

### דיני הסיבה

#### ג. לאיזה צד מסיבים

לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה דרך חירות. [שר"ע (סי' תעב סע' ג) ומ"ב (ס"ק ט)]. ולא על ימינו דלא שמה הסיבה, אלא על שמאלו, כיון שצריך לאכול בימינו, ועוד שמה יקדים קנה לוושט, דכשהוא מטה ראשו כלפי ימין נפתח הכובע שע"פ הקנה מאליו ויכנס שם המאכל ויבא לידי סכנה. [מ"ב (תעב ס"ק י)].

#### ד. איטר יד

גם איטר יד מיסב לצד שמאל. [רמ"א (סי' תעב סע' ג) משום חשש שלא יקדים קנה לוושט]. ואם היסב על צד ימין יצא דימין שלו הרי הוא כשמאל כל אדם. [מ"ב (ס"ק יא)].

#### א. מצות הסיבה

תיקנו חז"ל לקיים מצוות ליל הסדר בהסיבה "דרך חירות". [עי' בפסחים (צט:) ורמב"ם (ח"מ פ"ז ה"ז)]. וביארנו לקמן כל אחד במקומה.

#### ב. הסיבה, כיצד

ראשו מוטה לצד שמאל על המטה או על הספסל וכרים תחת ראשו אצל השולחן. [מ"ב (סי' תעב ס"ק ז)]. ויש אומרים שאין להשען על האויר אלא דוקא על כרים וכסתות, או על השלחן או על כסא אחר. [הגר"ש"א זצ"ל (סדור פסח כהלכתו פ"ב אות י'). והאור לציון (ח"ג אות א)]. ויש להטות עצמו ארבעים וחמש מעלות. [אור לציון (שם)]. ומי שמיסב בצורה לא נוחה יש אומרים שלא יצא (ובאופן זה עדיף שלא יסב). [הגר"חפ"ש זצ"ל (חקת הפסח עמ' נב)].

## ה. האם נשים צריכות להסב

מנהג נשות אשכנז שלא להסב. [רמ"א (סי' תעב סעי' ה)].  
ויש אומרים שנשות ספרד נהגו להסב. [כה"ח (אות  
כח)].

## ו. שתה בלא הסיבה

מצות ארבע כוסות יש לקיימם בהסיבה כמבואר  
לקמן. ואם שתה בלא הסיבה לדעת השר"ע (סי' תעב  
סעי' ז) לא יצא ידי חובתו, צריך לחזור ולשתות  
בהסיבה.

אולם לדעת הרמ"א (שם) אם שתה כוס שלישי  
ורביעי בלא הסיבה לא יחזור לשתות בהסיבה  
משום שלאחר כוסות אלו שתיית רשות אסורה  
וכיון שיש סוברים שבזמן הזה אין צריך להסב,  
ואם יחזור וישתה הרי זו שתיית רשות שאסורה.  
[שם ומ"ב (ס"ק כ)].

אמנם אם שתה כוס ראשון או שני ללא הסיבה  
צריך לחזור ולשתות. [שם]. אלא שבזמן הזה שלא  
נוהגים לשתות בין כוס ראשון לשני אין לחזור  
לשתות אף בכוס ראשון. [מ"ב (ס"ק כא)].  
ונכון שקודם שמברך על כוס ראשון יהיה בדעתו  
לחזור ולשתות בין הכוסות הראשונות ואז אפילו  
יטעה וישתה כוס ראשון בלי הסיבה יוכל לשתות  
כוס אחר בהסיבה ובלי ברכה ולא יהא נראה  
כמוסיף. [מ"ב (שם)].

## דיני ד' הכוסות

## א. שתיית ד' כוסות על פדר הגדה

ארבע כוסות צריכים לשתותם על סדר ההגדה.  
ואם שתה הכוסות זה אחר זה ברציפות, לא יצא  
ידי חובתו. וצריך לחזור ולשתות עוד ג' כוסות.  
[שר"ע (סי' תעב סעי' ח) ומ"ב (שם ס"ק כד וכו)].

## ב. להצטער או להכנס בחולי לקיים מצות ד' כוסות

מצטער חייב בד' כוסות, אבל אם יפול למשכב  
מחמת זה פטור, משום שאין זה דרך חירות. [מ"ב  
(שם ס"ק לה) ושער הציון (שם)].

## ג. חולה היוכו בשתיית ד' כוסות

חולה אינו חייב לשתות ד' כוסות של יין אם  
הדבר מזיקו. [ערוה"ש (שם אות יז)].

## ד. חיוב המצטער בשתיית יין

מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך  
לדחוק עצמו לשתות לקיים מצות ד' כוסות. [שר"ע  
(סי' תעב סעי' ז)].

## ה. המתארח אצל הנוהג לברך על כל כוס וכוס האם האורח שאינו נוהג כן חייב לברך על כל הכוסות

המתארח לביל פסח אצל מי שנוהג לברך על כל  
כוס וכוס מד' כוסות, ואולם השומע שיצא מדין  
שומע כעונה אינו מברך אלא על כוס ראשון וכוס  
שלישי, אע"פ שהמשיע לא כוון לפטור כוסות  
אלו מכל מקום כיון שדעת השומע פטרם אינו  
צריך לחזור ולברך. [עני' בפרי תואר (יר"ד סי' יט ס"ק ז). ועיי' בזה  
בשמעתתא עמיקתא גליון ו'].

## ו. מיץ ענבים

יש אומרים שלכתחלה לצורך ד' כוסות יש  
לשתות דוקא יין, ולא מיץ ענבים כי אין בשתייתו  
משום דרך חירות. [הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"י אות  
ב). ואור לציון (ח"ג פ"ט אות ד) וכתב ש"מ לנשים לכתחלה יש להקל  
לשתות מיץ ענבים]. ויש אומרים שמיץ ענבים דינו כיון.  
[הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ט אות יא) והגר"ק שליט"א (חוט שני פ"ז

**ז. יין שיש בו קדושת שביעית**

אף על פי שענבים ויין שיש להם קדושת שביעית חובת ביעור שלהם הוא ביום ראשון של פסח בשנה השמינית, מכל מקום יין לד' כוסות לו ולבני ביתו אינו צריך ביעור כי הוא נכלל במזון שמותר להשאיר. [הגריש"א זצ"ל (דיני שביעית - דגל פכ"א אות ה)]. ולענין להטיף מיין שביעית בעשר מכות, עי' מש"כ בזה לקמן בדיני כוס שני.

**ח. לבישת קיטל בליל הסדר**

יש אומרים שנהגו שלא ללבוש קיטל בליל הסדר. והלובש אין מוחין בידו. [מ"ב (ס' תעב ס"ק ג)]. ויש אומרים שהמנהג ללבושו. [הגרש"א (הליכ"ש פ"ט הגה 136)]. ולענין כניסה לבית הכסא לבוש קיטל, עי' מש"כ בהלכות מצויות לימים נוראים].

ס"ק ז), ועיי"ש שדעתו שמ"מ לכתחלה יוסיפו יין ובמיץ ענבים טבעי דיו בהוספת קצת יין. ועי' בהגה דבסמוך]. וכן יש מגדולי ישראל שנהגו להקל בזה. [כן אמר הגרש"ק שליט"א (הל' חג בחג הגה \*24) שכן נהג החזו"א. והגרי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' ט) נהג למזוג הכוס מחצה יין ומחצה מיץ ענבים. ועי' בתשובות והנהגות (ח"ב ס' רמג)].

**ו. חמר מדינה (מי שקשה לו לשתות יין)**

מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו יכול ליקח לד' כוסות, יין צמוקים או חמר מדינה. [מ"ב (ס' תעב ס"ק ז)]. וחמר מדינה הינו משקה שרגילים לשתות באותו המקום כמשקה חשוב, כגון בירה או מיץ (מיץ טבעי ולא מים עם תמצית סוכר). [מ"ב (ס' רעג ס"ק כה) ושש"כ (פ"ג אות ט). ויש מחמירים במשקים שאינן משכרים אם לא בשעת הדחק]. ומכל מקום לצורך הקידוש בפרט אם יום טוב חל בשבת יש להשתדל לשתות דוקא יין (או מיץ ענבים). [ש"ע (ס' רעב סע' ט) ומ"ב (ס"ק ז)].

**הסדר****קערת לילי הסדר**

והביצה הניתנת בקערה לדעת השו"ע (ס' תעג סע' ד) היא מבושלת. ולדעת הרמ"א (שם) צלויה. (ואם לא הכינה מבעוד יום יכול לבשלה או לצלותה ביו"ט אלא שאם רצונו להשאירה לצורך יו"ט שני או לחול המועד אסור. [מ"ב (ס"ק ז)].

**סידור המינים על הקערה**

**דעת הרמ"א** (ס' תעג סע' ד): הכרפס יהא למעלה מן הכל והחומץ סמוך לו יותר מן המצה, והמצות מן

מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלשה מצות ומרור וחרוסת וכרפס או ירק אחר ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה. [שו"ע (ס' תעג סע' ד)]. ויש אומרים שיש להניח בקערה גם חומץ או מי מלח. [רמ"א (שם)]. ומנהג העולם להניח (החומץ או מי מלח) מחוץ לקערה. [סידור יעב"ץ (הכנת הסדר ח"א ס' קל). וכן הביא הכה"ח (אות נח) ע"פ האריז"ל].

## קדש

המרור והחרוסת, והם יהיו יותר קרובים אליו מן הבשר והביצה. כזה:

## הדחת הכוס

יש להדיח את הכוס הראשון לפני מזיגתו. [מ"ב סי" תעג ס"ק טח וסי' תעט ס"ק א].



## מזיגת כוס ראשון (והדחת הכוס)

מוזגים כוס ראשון ואומרים עליו קידוש היום. [רמ"א סי' תעג סע' א].

ובעל הבית לא ימזוג בעצמו, רק אחר ימזוג לו דרך חירות. [רמ"א שם]. וזה אם אפשר לו. [מ"ב ס"ק ט]. ועי' בערוה"ש (שם) שלא נהגו לעשות כן דמחזי כרמות רוחא].

**דעת האריז"ל** (הובא בבאר היטב סי' תע"ג ס"ק ח' וצ"ן לדבריו המ"ב בס"ק כ"ו): יש לקחת שלש מצות שמורות ויניח אותם מתחת לקערה. ואחר כך יקח המרור, הכרפס והחרוסת וב' מיני תבשילין (זרוע של טלה צלויה וביצה מבושלת) וישים אותם על הקערה. באופן זה:

## ברכת שהחיינו

לאחר גמר ברכת קידוש היום קודם ששותה מהכוס מברך שהחיינו. [ש"ע סי' תעג סע' א]. ויש לכוון לפטור את כל מצוות הלילה. [כה"ח אות ו].



(והמצות מתחת)

## שכח לברך שהחיינו

אם שכח לברך בשעת הקידוש מברך כשנזכר בימות הרגל. [מ"ב ס"ק א] וכה"ח אות ט. ועיי"ש שאם נזכר בליל יר"ט שני של גלויות, יצא יד"ח בברכת שהחיינו שבקידוש].

**דעת הגר"א** (מעשה רב הל' פסח אות קצא): לוקח ב' מצות (כך היה מנהגו של הגר"א לקחת רק ב' מצות ולא שלש) ומרור וחרוסת וזרוע וביצה. כזה:

## נשים בעניית אמן על ברכה זו

אף על פי שנשים נוהגות לברך שהחיינו בהדלקת נרות יר"ט מכל מקום יכולות לענות אמן על ברכת שהחיינו של המקדש ואין בזה משום הפסק. [אג"מ (א"ח ח"ד סי' קא) ושבת הלוי (ח"ג סי' טט)]. ויש אומרים שאף הנוהגות שלא לענות אמן, על ברכת שהחיינו בשאר ימים טובים, בליל הסדר צריכה לענות. [הגרשז"א זצ"ל (מנח"ש דפוס ישן ח"ב סי' ס אות כד), הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"ז אות ג) ושבת הלוי (שם), עיי"ש הטעם].



**חיוב הסיבה**

מברכים על נטילה זו. [ש"ע (סי' תעג סע' ו) ומ"ב (ס"ק כ וכו'א)]. ויש אומרים שאף הנהוגים להקל כל השנה שלא ליטול ידיים לדבר שטיבולו במשקה, בליל הסדר יטלו ידיהם כדי שישאלו התינוקות על השינוי. [שעה"צ (אות ט)].

כוס של קידוש יש לשתותו בהסיבה כי הוא הכוס הראשון מהד' כוסות. [ש"ע (סי' תעג סע' ב)].

**שתה בלא הסיבה**

אם לא שתה כוס זה בהסיבה לדעת השו"ע (סי' תעב סע' ז) צריך לחזור ולשתותו בהסיבה. אולם הכרעת המ"ב (ס"ק כא) שאין צריך לחזור ולשתותו, עיי"ש הטעם. [ועי' לעיל מש"כ בדיני הסיבה].

**שתית רשות לאחר כוס ראשון**

אם ירצה (לאחר כוס ראשון) לשתות כמה כוסות, הרשות בידו, ומכל מקום ראוי לזהר שלא לשתות בין ראשון לשני, אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה. [ש"ע (סי' תעג סע' ג)]. ונוהגים לזהר בדבר. [מ"ב (ס"ק יד) וכה"ח (אות לח)]. וכל זה לענין משקים המשכרים אבל שאר משקים מותר לשתות אף לכתחלה. [מ"ב (ס"ק טז) וכה"ח (אות לח)].

**ברכה אחרונה אחר כוס ראשון**

אפילו אם שתה שיעור אין מברך ברכה אחרונה על כוס ראשון דסומך על מה שיברך ברכת המזון לבסוף ועוד דהרי יברך ברכה אחרונה לסוף ד' כוסות. [ש"ע (שם סע' ב) ומ"ב (ס"ק יא). ואעי"פ שעובר בדרך כלל זמן של שיעור עיכול כתב הגר"ז (אות י) דכל זמן שהאצטומכא פתוחה לאכול אינו מתעכל].

**ורחץ****נטילת ידיים**

נוטלים ידיים קודם שטובלים את הכרפס בחומץ או במי מלח, כדין דבר שטיבולו במשקה. ולא

**כרפס****כרפס מזהר**

כרפס הוא מין ירק שקורין אותו כרפס, ובחרו לכתחלה במין זה שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך. [מ"ב (שם ס"ק ט)]. ואם אין לו ירק זה יכול לקחת ירק אחר מאיזה מין שהוא, אך לכתחלה טוב שיקח מאותו המין שמברכין עליו אותה ברכה שמברכין על המרור כדי שיפטור בזה מרור שאוכל בתוך הסעודה, אבל לא יקח לזה אחד מחמשת מיני מרור כי אחר שמילא כריסו ממרור איך יברך אחר כך על אכילת מרור. [ש"ע (סי' תעג סע' ד) ומ"ב (שם ס"ק כ)]. והרבה נוהגים לאכול תפוח אדמה.

**טיבול הכרפס**

יקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו ברכה אחרונה (אף אם עבר ואכל כשיעור). [ש"ע (סי' תעג סע' ו) ומ"ב (שם)]. ועי' במ"ב (ס"ק כא) שאם יר"ח חל בשבת יש להכין המי מלח לפני שבת, ואם לא עשה כן ואין לו חומץ לטבול בו יכין רק מעט מי מלח, עי' בכה"ח (אות ג)].

ויכוון לפטור בברכת בורא פרי האדמה גם המרור שיאכל אחר כך. [מ"ב (ס"ק נה)]. ומכל מקום אף אם לא כוון אינו מברך עליו. [כה"ח (אות י)].

**הסיבה באכילת הכרפס**

המרור תיכף קודם חצות ואחר כך יאמר הגדה ויסעוד סעודתו. [מ"ב (ס"י תעג ס"ק ו').]

יש אומרים שכרפס צריך הסיבה. ויש אומרים שאינו צריך הסיבה וכל אחד ינהג כמנהגו. [ע"י בכה"ח (ס"י תעג אות קיד)].

**באיזה לשון**

יאמר ההגדה וסיפור יציאת מצרים בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין. [רמ"א (ס"י תעג סע' ו').]

**יחי****בציעת המצות**

יקח המצה האמצעית ויבצענה לשתיים, ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן (וטוב שאותו חלק יהיה יותר גדול) ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות ויגיבה הקערה שיש בה המצות ויאמר: הא לחמא עניא, עד מה נשתנה. [שר"ע (ס"י תעג סע' ו) ומ"ב (ס"ק נח)].

**מגיד****מצות עשה של סיפור יציאת מצרים**

נשים חייבות באמירת ההגדה. [שר"ע (ס"י תעב סע' יד) ומ"ב (ס"י תעג ס"ק סד). וע"י בכה"ח (אות פט)].  
ואם אינן יכולות לשמוע כל ההגדה (כגון שצריכות לטפל בילדיהן), מחויבות על כל פנים לשמוע הקידוש וכשיגיע הבעל הבית "לרבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים וכו'", תכנס ותשמע עד לאחר שתיית כוס ב', שהרי מי שלא אמר "ג' דברים הללו" לא יצא. ונוהגין שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על מצרים כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש ברוך הוא בשביל ישראל. [מ"ב (שם)].

מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן ומצה זו נוהגת מתחלת הלילה אפילו כשאין מצה ומרור מונחים לפניו. [ע"י ברמב"ם (מצה קנז). וכן פסק הפמ"ג (ס"י תפה מ"ז ס"ק א). וע"י בחסד לאברהם (תאומים ס"י נד) והארכנו בזה בס"ד בשמעתתא עמיקתא גליון ט'].]

**כוס שני****הדחת הכוס**

כוס שני אינו צריך הדחה. [מ"ב (ס"י תעג ס"ק סח וס"י תעט ס"ק א). וע"י מש"כ לעיל לענין הדחת כוס ראשון].

**סיפור יציאת מצרים לפני הצות**

יש להקפיד לקיים מצות יציאת מצרים לפני חצות הלילה. ומכל מקום יספר עוד עד שיחטפנו שינה. [משום דמצוה זו עיקרה בזמן אכילת מצה כמ"ש בחינוך (שם). וכן מבואר ברמב"ם (מצוה קנז) ובמ"ח (מצוה כא אות ב). וכן משמע מהמ"ב (ס"י תעג ס"ק ד). וע"י בשמעתתא עמיקתא גליון ט'].]

**מזיגת כוס שני**  
לפני "מה נשתנה" מוזגים כוס שני. [שר"ע (ס"י תעג סע' ז)].

**שתיית כוס שני**

לאחר ברכת גאל ישראל שותים כוס שני. [שר"ע (ס"י

ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל וגם יברך על



## מוציא מצה

[תעג סע' ז].

## חובת הסיבה

## חיוב אכילת מצה בליל פסח

כוס שני יש לשתותו בהסיבה. [שר'ע (סי' תעג סע' ז)].  
 ואם שכח להסב חוזר ושותה בהסיבה. [מ"ב ס"ק  
 (כא)].  
 [שר'ע (סי' תעה סע' ג)]. ויש לכוון בשעת אכילת המצה  
 לצאת ידי חובת המצוה. [מ"ב (סי' תעה ס"ק לג)].

## ברכה על כוס שני

## אחיזת המצות

לדעת השר'ע (סי' תעד סע' א) אין מברכים על כוס  
 שני. אולם לדעת הרמ"א (שם) מברכים. [שר'ע (סי' תעג  
 סע' ז)].

## שתיה אחר כוס שני

## ברכה על האכילת מצה

לאחר כוס שני מותר לשתות. [מ"ב (סי' תעב ס"ק כ)].

## להטיף יין של שביעית בעשר המכות

אין להטיף יין של שביעית בליל פסח בשעת  
 אמירת "דם ואש ותמרות עשן" ועשר המכות.  
 שעל ידי זה מפסיד מהיין. ולכן לכתחלה אין  
 לקחת לכוס השניה מד' כוסות יין שהוא קדוש  
 בקדושת שביעית, כדי שיוכל לקיים המנהג. [ספר  
 השמיטה (פ"ז ס' ג) ודרך אמונה (פ"ה ציון הלכה אות יט)].

## רחצה

## נטילת ידים

נוטלים ידים לסעודה בברכה. [שר'ע (סי' תעה סע' א)].  
 ואם שמר ידיו מלטמא אותם לאחר נט"י שעל  
 הכרפס, יטמא ידיו קודם הנטילה ויברך על  
 הנטילה השניה. [ביאור הלכה (שם ד"ה יטול)].

## אכילת המצה

כיון שיש ספק אם ברכת "על אכילת מצה" חלה  
 על הפרוסה או שחלה על השלמה יש לאכול שתי  
 כזיתים ביחד. [שר'ע (סי' תעה סע' א)]. ובמ"ב (סי' תעה ס"ק ח)  
 ביאר דבעינן ביחד כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת אכילת מצה ברכה  
 לאכילה לכל שיטה כדאית ליה. ועי' בארחות רבנו (ח"ב עמ' ע)

### טיבול המצה במלח

שהחז"א נהג לאכול רק כזית אחד.

אחר הברכות לדעת השו"ע (סי' תעה סע' א) יש להטביל המצה במלח. אולם לדעת הרמ"א (שם) דאין המנהג לטבול במלח (ובח"ל אף ביו"ט שני), משום שפת נקיה אין צריך מלח.

### המסובים באכילת כזית של הלחם משנה

לכתחלה צריך הבוצע לתת לכל אחד מהמסובים כזית מהמצות שבצעו מהם. [רמ"א (סי' קסז סע' א), אג"מ (א"ח ח"ה סי' טז אות ד) והגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"ב)].

כיון שבדרך כלל במצות הדקות אין בהן די לכל הכזיתים לצורך המסובים, יש אומרים שיש לסדר לכל אחד מהמסובים החייבים באכילת מצה שיהיה לכל אחד לחם משנה (והבנות יקבלו מהבנים, ואם יש לו רק בנות גם להן שיהיה לחם משנה). [אג"מ (שם), הגרש"א זצ"ל (שם) והאור לציון (ח"ג פט"ו אות יב). ועיי"ש דאין להוסיף לצורך זה מצות בקערה של הבוצע. ודעת הגר"ק שליט"א (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ב) שמועיל לעשות כן]. ויש אומרים שדי שיאכלו המסובים מעט מהמצה השלמה של הבוצע, וישלימו השיעור במצות אחרות. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"ה הגה טו והליכ"ש פ"ט אות מ)].

### הסיבה

מצות אכילת מצה יש לעשותה בהסיבה. ולכתחלה יש להסב בשתי הכזיתים. [מ"ב (סי' תעה ס"ק י). ועיי' בביאור הלכה (ד"ה לא יצא) שאם היסב עכ"פ בכזית א' ייד"ח].

### שכח להסב

אם לא הסב (אפילו לא בכזית אחד) צריך לחזור ולאכול כזית אחד בהסיבה ללא ברכה. [שו"ע (סי' תעב סע' ז) ומ"ב (ס"ק כב)].

ומכל מקום צריך רק להכניס לפיהו את שני הזיתים בבת אחת ולרסקם, אבל אין מחויב לבולעם בבת אחת, אלא די שיבלע כזית לערך בבת אחת ואח"כ יבלע השאר ובדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט יצא כל שלא שהה מתחלת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס. [מ"ב (שם) ס"ק ט]. והזמן של כזי אכילת פרס התבאר לקמן בפרק ט"ו - דיני השיעורים (עיי"ש שבארנו של ע"י אכילת כזית אחת לפי שיעור החז"א מקיימים דין ב' הכזיתים לפי שיעור הגר"ח נאה וממילא יוצאים יד"ח גם חובת אכילת ב' הכזיתים).

ואם אינו יכול להכניסם וללעוס אותם ביחד יאכל בתחילה כזית מהמצה העליונה שברך עליה "המוציא", ולאחר מכן יאכל את הכזית מהמצה הפרוסה שבירך עליה על אכילת מצה. [מ"ב (ס"ק י)]. ובדיעבד אף אם לא אכל אלא כזית אחד בלבד בין מהשלמה ובין מהפרוסה, ואפילו אם הכניס לפיו מעט ואכלו והפסיק ושוב נתן לפיו מעט ואכלו והפסיק ושוב נתן לפיו מעט ואכל אם לא שהה מתחלת אכילתו עד סופה בכדי אכילת פרס יצא ידי חובתו. [מ"ב (ס"ק יא) וכה"ח (אות יט). ועיי' בארחות רבנו (ח"ב עמ' ע) שהחז"א נהג לאכול רק כזית אחד].

### המסובים באכילת שני כזיתים

יש אומרים שדין אכילת שני כזיתים נאמר רק על בעל הבית הבוצע על לחם משנה ומוציא את המסובים, אבל שאר המסובים די להם בכזית אחד. [הגרש"א זצ"ל והגרש"א זצ"ל (הסדר הערוך עמ' תנו). ועיי' באור לציון (ח"ג) שהביא שהמנהג שכל המסובים אוכלים ב' כזיתים].

**אכילת המצה לפני הצות**

שלא להטביל מצה במים בכל אופן בכל ימי הפסח).

יש להזהר לאכול כזית מצה קודם הצות. [ש"ע (סי) תעז סעי' א.]. ובדיעבד אם איחר יאכל הכזית מצה ללא ברכת "אכילת מצה". [מ"ב (ס"ק ו)].

**פירור המצה**

יוצאים ידי חובה באכילת מצה מפוררת אף שהיא כקמח. ומברכין עליה המוציא ועל אכילת מצה. ובלבד שיאכל כזית. [ביאור הלכה (ד"ה יוצא אדם)].

**שריית המצה במים כדי לרככה**

יוצא אדם במצה שרויה והוא שלא נימוחה (אבל אם בשלה, אינו יוצא בה). [ש"ע (סי' תסא סעי' א)]. והיינו בדיעבד. וזקן וחולה שקשה להם לאכול מצה יבשה מותר אפילו לכתחלה לשרות המצה במים (אך צריך ליזהר שלא יהיה שרוי מעת לעת משום שכבוש דינו כמבושל). [מ"ב (ס"ק יז)].

**שיעור הכזיתים**

לענין שיעור הכזיתים, עיין לקמן בפרק ט"ו דיני השיעורים.

**מצה מחמשת מיני דגן**

יוצאים ידי חובת מצה במצות מחטים, שעורים, כוסמין, שבולת שועל ושיפון. [ש"ע (סי' תנג סעי' א)]. ומכל מקום המנהג ליקח לכתחלה חטים. [הרמ"א (שם)]. וביאר המ"ב (ס"ק ב) דהיינו משום שהוא חביב לאדם ביותר ואיכא משום הידור מצוה].

ומכל מקום יוצאים על ידי מצה שרויה במים דוקא כששורה כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן ידי חובה אם נישרו כל כך עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם. [מ"ב (ס"ק יח)]. ויש לציין שיש נוהגים שלא לשרות המצות משום "שרייה"].

**מצה משיבולת שועל לאנשים שאכילת חיטה קשה לבריאותם (חולי צליאק)**

אנשים אשר אכילת חיטה קשה לבריאותם ושיבולת שועל יותר נח להם, מותר להם לעשות מצה משיבולת שועל (ואין לחוש שהשימור קשה יותר, אף על פי שהשיבולת שועל קשה מהחיטה). [הגר"ש זצ"ל (קובץ דרכי הוראה ח"א עמ' קצד) וחשב האפוד (ח"ג סי' ט). ועי' במנח"י (ח"ט סי' מט)].

**שריית המצה בשאר משקים כדי לרככה**

לענין שריית המצה בשאר משקין ומי פירות או במרק יש דעות בין הפוסקים יש אומרים דאסור לפי שהן מפיגין את טעם המצה ויש מתירים. ועל כן זקן או חולה שאי אפשר לו לאכול מצה השרויה במים מותר לו לשרותה בין או בשאר משקין, אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר משקין חוץ ממים לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן. וכל זה דוקא כש"שורה" את המצה בהן, אבל "להטביל" אותה בהן כתב רבינו מנוח בפשיטות דשרי דבזה לא נתבטל טעם מצה. [מ"ב (שם ס"ק יח)]. (ועי' לעיל בפרק י' - הלכות מצה שרויה, שהבאנו שיש נוהגים

**מצה מקמח נטול גלוטן (לצורך חולי צליאק)**

מצה העשויה מקמח חיטה שהוציאו ממנו הגלוטן [שהוא ממרכיבי החיטה הגורם להחמצה] יש להחמיר שאין יוצאים בה ידי חובת מצה. [הגר"ש

השמש), הנצי"ב (עמק שאלה שאלתא נג אות ג, ועוד מקומות), הר צבי (א"ח ס' ב), אור לציון (ח"ג פ"טו אות י ואות טו) ועוד. ועי' גליון קל"ו.

## מרור

### חובת אכילת כזית מרור

צריך לאכול כזית מרור. ובזמן הזה חיוב זה הינו מדרבנן. [ש"ע (ס' תעג) ומ"ב (שם ס"ק לג)]. ויברך "על אכילת מרור". [ש"ע (ס' תעג סע' ה)].

### אכילת הכזית בבת אחת

מצוה מן המבוחר לאכול המרור כשהוא מרוסק בבת אחת, ומכל מקום מי שהוא חולה או איסטניס מותר לו ליקח מאיזה מין שערב עליו ביותר (עי' לקמן מהם המינים), וגם יאכל הכזית מעט מעט בכדי שיעור אכילת פרס דמעיקר הדין יוצא בזה. [מ"ב (ס' תעג ס"ק מג) ושעה"צ (אות ס)].

### מי שאינו יכול לאכול כזית

מי שאינו יכול לאכול כזית מרור מפני בריאותו על כל פנים יאכל מעט או ילעוס בפיו לזכר טעם מרירות אך לא יברך על זה. [מ"ב (ס' תעג ס"ק מג)].

### חובת הסיבה

מרור אוכלים ללא הסיבה. [ש"ע (ס' תעג סע' ה) ומ"ב (ס"ק יד)].

### ירקות שמקיימים בהם אכילת מרור

מקיימים מצוה זו על ידי אכילת חזרת [חריין] וחסה. ומצוה לחזור אחר חסה אף שהיא עדיין מתוקה. [ש"ע (ס' תעג סע' ה) ומ"ב (שם ס"ק לד ומ"ב)]. ועי' בכה"ח (סוף אות עב). ודעת הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי ח"ב ניסן

ואזנר שליט"א (מבית לוי ח"ח עמ' קיז) וכן מצדד הגר"ש"א זצ"ל (קובת דרכי הוראה ח"ג עמ' מב)]. ומכל מקום מי שאינו יכול לאכול מצוה אחרת מחמת בריאותו עליו לאכול מצוה זו.

### אכילת מצוה למי שהמצוה גורמת לו חולי

יש אומרים שאף מי שאכילת מצוה מזיקה לו כל זמן שהוא בגדר חולה שאין בו סכנה חייב לקיים המצוה. [מהר"ם שיק (א"ח ס' רס ד"ה ע"פ) ושבת הלוי (ח"ה ס' ריט)]. אולם יש אומרים שאין צריך להכנס לחולי כדי לקיים מצוה זו. וכן עיקר. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פסח פ"ס אות עג), הצ"ח (ח"ד רס"ו כז) והתשובות והנהגות (ח"ה ס' קמא)]. ועי' מש"כ בזה בגליון צ"ו].

### כשיש סכנה מחמת אכילת המצוה

חולה שיש בו סכנה שאמרו לו הרופאים שאם יאכל מצוה יסתכן אם אכל עבר על "וחי בהם" ואף אם בסוף לא הזיק לו לא יצא ידי חובת המצוה. [עונג יו"ט (ס' מא) ומהר"י אסאד (א"ח ס' קס ד"ה ע"ד השאלה על החולה). ועי' בצ"ח (ח"ב ס' מג בשולי המכתב)]. ועי' עוד במ"ב (ס' תריח ס"ק ה' וס"ו שכח ס"ק ו). ועי' מש"כ בזה בגליון פ"ח].

### כשאינו יכול לאכול כזית שלם

מי שאינו יכול לאכול כזית מצוה אם יכול לאכול על כל פנים פחות מכשיעור עליו לאכול מה שבידו. אך לא יברך באופן זה ברכת "על אכילת מצוה". [ערוה"ש (ס' תעז אות ג) ואור לציון (ח"א ס' לה). ועי' בברכי" (ס' תפב אות ד), בשאג"א (ס' ק ד"ה ואומר אני) וברב פעלים (ח"ח ח"ג ס' לב)]. ועי' מש"כ בזה בשמעתתא עמיקתא גליון [ה].

### מצוה להרבות באכילת מצוה בליל פסח

מצוה להרבות באכילת מצוה בליל הסדר. [מהר"ה ל (גבורות ה' פמ"ח ד"ה ואמר ר"י בן לוי) הובא בב"ח (ס' תעב ד"ה

**הכנת הרוסת ביו"ט**

יש להכין את החרוסת מערב יו"ט, ואם שכח מותר לעשותו ביום טוב. [מ"ב (שם ס"ק מז)].

**חולה באכילת מרור**

חולה פטור מאכילת מרור אם קשה לו הדבר לבריא אותו. [מ"ב (סי' תעג ס"ק מג)].

**חיוב אכילת מרור כשהדבר גורם חולי**

בן אדם בריא שאכילת מרור מזיק לו, יש אומרים שכל זמן שגורם לו רק חולי שאין בו סכנה חייב לאכול. [מהר"ם שיק (או"ח סי' רס ד"ה ע"פ), שבט הלוי (ח"ה סי' ריט)]. אולם יש אומרים שאין צריך להכנס לחולי לקיים מצוה זו. וכן עיקר. [הגר"ש זצ"ל (אשרי האישי פסח פ"ס אות עג), צ"א (ח"ד רס"י כז), כה"ח (סי' תעג אות פח) ותשובות והנהגות (ח"ה סי' קמא)]. ועי' בזה בשמעתתא עמיקתא גליון צ"ו.

**אכילת מרור לפני חצות**

לכתחלה יש לאכול המרור קודם חצות. ואם נתאחר עד לאחר חצות יאכלנו בלא ברכה. [מ"ב (סי' תעז ס"ק ו)].

**בורך**

נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור וטובלה בחרוסת. [ש"ע (סי' תעה סע' א)]. ויש אומרים דאין לטובלו. וכל מקום לפי מנהגו. [מ"ב (ס"ק ט)]. ואומר: זכר למקדש כהלל, ואוכלן ביחד. [רמ"א (שם)].

**שיעור הכריכה**

יש לאכול כזית מהמצה וכזית מרור ולאוכלם יחד. [ש"ע (סי' תעה סע' א)]. ומכל מקום אין צריך לבלוע

(עמ' נח) שחסה הגדלת מחמות ברכתה בפה"א ויוצאים בה יד"ח אכילת מרור]. ועי' בחז"א (סי' קכד על דף לט. ס"ק ד) שכתב דאין לצאת באכילת חסה אלא משתרד ממנה המרירות. ועי' עוד בזה בהל"ש (פ"ז אות כא והגה לד). ויש להזהר מחשש תולעים. [מ"ב (ס"ק מב)].

**פירור המרור [חריין]**

יש לזהר שלא לאכול את המרור כשהוא שלם, כי קרוב לסכנה לאוכלו כך. ולכן צריך לפררו ולהעמידו כך מגולה ואז מפיג חריפותו. [וכשחל פסח בשבת יפרר אותו מבעוד יום ויניח בכלי ויכסנו עד התחלת הסדר]. [מ"ב (שם ס"ק לו) ועיי"ש שהביא שהגרא"א הנהיג שלא לפרר אותו קודם ביאתו מביה"כ כדי שלא יפיג הטעם].

**מרור כבוש או מבושל**

אין יוצאים ידי חובת אכילת מרור במרור כבוש או מבושל. [ש"ע (סי' תעג סע' ה) ועי' במ"ב (ס"ק לח ולט) מש"כ בזה].

**טיבול המרור בחרוסת**

יש לקחת את הכזית מרור ולפני אכילתו יש לטובלו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו. [ש"ע (סי' תעג סע' ה)].

**הכנת החרוסת**

עושים חרוסת זכר לטיט שנשתעבדו בו במצרים. ואח"כ נותנין בו מעט חומץ או יין אדום זכר לדם. ועושין החרוסת מפירות שנמשלו בהם ישראל: כגון, תפוחים, תאנים, אגוזים, רימונים, שקדים, ונותנין עליו תבלין, כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן שהיו מגבלין בו הטיט. [רמ"א (סי' תעג סע' ה)].

ביחד רק להכניסם בפיהו בבת אחת. [מ"ב ס"ק כב].

צלוייה. [מ"ב ס"י תעו ס"ק ט) וכה"ח (אות כא)].

### חובת הסיבה

צריך לאכול הכורך בהסיבה ואם אכלו ללא הסיבה אינו צריך לחזור לאוכלו. [ש"ע (שם) ומ"ב ס"ק כב].

### מנהג אכילת ביצים

נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, ויש אומרים שהטעם הוא משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. [רמ"א (ס"י תעו ס"ע ב) וע"י במ"ב (ס"י תעו ס"ק יב - יג) ובכה"ח (אות כה)].

## שולחן ערוך

### אכילת סעודת חג

אוכלים סעודת חג. ולא יאכל ולא ישתה יותר מדי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה. [רמ"א (ס"י תעו ס"ע א)]. וכמו כן לא ישתה משקים המשכרים שלא ישתכר וישן מיד. [שם].

### טיבול בסעודה

יש נוהגים שלא לאכול שום טבול בלילה זה, רק ב' טבולים שעושים בסדר (הכרפס במי מלח והמרור בחרוסת), כדי שיהיה ניכר שטיבולים אלו הם לשם מצוה. [רמ"א (ס"י תעו ס"ע ב) וגר"ז (אות ז)].

### הסיבה

לכתחלה יסב כל הסעודה באכילתו ובשתייתו ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה וד' כוסות. [רמ"א (ס"י תעב ס"ע ז) ומ"ב ס"ק כג]. ושמש כיון שהוא טרוד דיינינון ליה כבדיעבד לגבי כל אדם. [מ"ב (שם)]. ויש אומרים שבזמנינו נוהגים להקל שלא להסב כל הסעודה כי אין זה דרך חירות כי אין אנו רגילים בזה. [ויגרד משה (עמ"ד רל)].

## צפון

### אכילת האפיקומן

לאחר גמר הסעודה אוכלים כזית ממצה השמורה תחת המפה, זכר לפסח הנאכל על השובע, ולא יברך עליו. [ש"ע (ס"י תעו ס"ע א)]. ולכתחלה טוב שיקח שני זיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. [מ"ב ס"ק א) וכה"ח (אות א)].

### אכילת בשר צלי

נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל יו"ט (אף ביו"ט שני של גלויות), אף אם נצלה בקדירה בלא מים ומשקה ["צלי קידר"]. ואם היה צלוי ואחר כך בשלו מותר. [ש"ע (ס"י תעו ס"ע א) ומ"ב ס"ק א)].

### חובת נשים

אף נשים חייבות באכילת האפיקומן. [מ"ב ס"ק ב) וכה"ח (אות ב)].

### חובת הסיבה

האפיקומן יש לאוכלו בהסיבה. [ש"ע (שם)].

### אכילת שאר מאכלים צלויים

דגים וביצים מותר לאכלם צלויים. ואפילו הביצה שמניחים על הקערה מותר לאכלה אף אם היא

### אכלו ללא הסיבה

אם אכל האפיקומן ללא הסיבה, אם לא בירך

חולקים וסוברים דעליו ליטול ידיו ללא ברכה ולאכול האפיקומן ולברך ברכת המזון. [מ"ב (ס"ק יא)].  
 ויש (מפוסקי עדה"מ) שסוברים שאם אכל כזית מצה שמורה מלבד מה שאכל לשם מצות אכילת מצה לא יאכל שוב האפיקומן. [אור לציין (ח"ג פט"ו אות כא). ועי' בכה"ח (אות כ)].

### אכילה לאחר האפיקומן

אחר האפיקומן אין לאכול שום מאכל אחר כדי שלא יעבור מפיו טעם מצת האפיקומן. [שר"ע (סי' תעז סע' א) ומ"ב (ס"ק א)].

### שכח ואכל לאחר האפיקומן

אם שכח ואכל לאחר האפיקומן יחזור ויאכל כזית מצה לשם האפיקומן. [שר"ע (שם) ומ"ב (ס"ק א) ועי' בכה"ח (איותג וסי' תעז אות כא)].

### שתיה לאחר אכילת האפיקומן

לכתחלה אין לשתות שום משקה המשכר [חוץ מכוס שלישי ורביעי]. ונכון להזהר שלא לשתות שום משקה חוץ ממים [ועי' בסמוך]. [שר"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ב)]. אמנם במקום צורך גדול מותר לשתות שאר משקין שאינם משכרים. [מ"ב (סי' תפא סס"ק א)]. ומכל מקום מים מותר לשתות אחר האפיקומן כנ"ל. וקפה ותה בלי סוכר דינם כמים. [מ"ב (ס"ק ב) ואור לציין (ח"ג פט"ו אות ג)]. ועי' בכה"ח (אות ד)].

### עד מתי אסור לאכול או לשתות

האיסור לאכול ולשתות הינו כל הלילה עד עלות השחר. [כן משמע מסתימת דברי השר"ע. וכ"כ בשבט הקהתי (ח"א סי' קמד). ועי' באבב"ז (סי' שפא אות ה) נקט שלפי הסוברים דמצות אכילת מצה היא עד חצות, לאחר זמן זה מותר לאכול. ועי' בספר ויגד משה (סי' כח ס"ק טז)]. ואם

ברכת המזון ולא נטל מים אחרונים ולא אמר הב לן גברך, חוזר ואוכל בהסיבה, ואם כבר בירך ברכת המזון אינו חוזר לאכול. [עי' במ"ב בסי' תע"ב (ס"ק כב) שכתב שאפיקומן אם שכח לאכול בהסיבה לא יחזור ויאכלנו דהא אסור לאכול שני פעמים אפיקומן. אולם בסימן תע"ז (ס"ק ד) כת שצריך לחזור. ותירץ הא"מ (ח"ג סי' מג) לחלק בין לפני ואחרי בהמ"ז. ועי' בכה"ח (סי' תעב אות מה וסי' תעז אות ז) ובמנח"י (ח"ט סי' מו)].

### סוף זמן אכילת האפיקומן

לכתחלה יש לאכול את האפיקומן לפני חצות, כי הוא נאכל זכר לקרבן פסח הנאכל עד חצות. ובדיעבד אם איחר עד לאחר חצות מכל מקום עליו לאכול. [שר"ע (סי' תעז סע' ט), מ"ב (ס"ק ו) ופמ"ג (א"א ס"ק א)].

### אכילת אפיקומן בשתי מקומות

כיון שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח אין לאוכלו בשני מקומות ואפילו בחדר אחד אין לאוכלו מקצתו בשלחן אחד ומקצתו בשלחן אחר. [שר"ע (סי' תעז סע' א) ומ"ב (ס"ק ד)].

### שכח לאכול האפיקומן

שכח לאכול האפיקומן אפילו אם כבר נטל מים אחרונים או אמר "הב לן וגברך", יאכל עתה את האפיקומן ללא ברכת המוציא. [שר"ע (סי' תעז סע' ב)]. ומ"ב (ס"ק ח)]. ואם נזכר לאחר ברכת המזון לפני ברכת הגפן על כוס שלישי שהוא כוס של בהמ"ז, צריך ליטול ידיו בלא ברכה, ויברך המוציא ויאכל האפיקומן, ויברך ברכת המזון פעם שניה וישתה כוס שלישי. [מ"ב (ס"ק ט). ועי' בשה"צ (אות ט)]. ואם שתה כוס שלישי ואחר כך נזכר שלא אכל האפיקומן, דעת השר"ע (סי' תעז סע' ב) שאינו אוכל האפיקומן וסומך על המצה שאכלה בתוך הסעודה. ויש

[מ"ב ס"ק ה].

### מזיגת כוס רביעי

אחר שתיית כוס שלישי מוזגים כוס רביעי. [שר"ע  
[סי' תפ סע' א]].

## אמירת ההלל

### אמירת ההלל קודם חצות

לכתחלה יש לגמור את ההלל שלאחר ברכת המזון  
(עם הברכה) קודם חצות הלילה. [רמ"א (סי' תעט סע' א)  
ומ"ב (שם ס"ק א)].

### אמירת ההלל בשלשה

מצוה לחזר אחר זימון באמירת הלל כדי שאחד  
יאמר ויענו אחריו "הודו לה". ומצוה מן המובחר  
שיהו שלשה (כדי ששנים יענו אחריו). [שר"ע (סי' תעט  
סע' א) ומ"ב (ס"ק ט)]. ויכול לצרף לזימון כדי שיענה  
אחריו, אף את מי שלא אכל עמהם. [רמ"א (שם)].  
ואם אין בביתו ג' אנשים יכול לצרף את אשתו  
ובניו שהגיעו לחינך. [מ"ב (ס"ק ט)]. ובאופן שאין  
שלשה אלא רק שנים שניהם אומרים "הודו". [מ"ב  
(ס"ק יא)].

## כוס רביעי

### הדחת כוס רביעי

אין צריך להדיח את הכוס הרביעי. [מ"ב (סי' תעג ס"ק  
סח וסי' תעט ס"ק א)]. ועי' בערוה"ש שנקט שרק כוס ראשון צריך  
הדחה. והכה"ח (שם אות א) כתב ע"פ זוהר דד' כוסות צריכים שטיפה  
והדחה].

נרדם ושוב התעורר יש מתירים לשתות (אף  
משקים המשכרים) אפילו אם עדיין לא הגיע  
עלות השחר. [כן נקט בעיקר החק יעקב (סי' תפא ס"ק א)  
הובא בפמ"ג (שם א"א רס"י תפא)]. ומ"מ זה לדעת הסוברים  
דדוקא משקה המשכר אסור לשתות לאחר האפיקומן].  
ולמעשה יש להחמיר אף באופן זה. [התעוררות  
בתשובה (סי' רעא)]. וכן הוא לפי המ"ב שהרי מחמיר לשתות  
אף שאר משקים].

## ברך

מברכים ברכת המזון. ואם יש להם זימון, נהגו  
בלילה זה שבעל הבית האומר ההגדה הוא מברך  
ברכת המזון אף אם יש שם אורח. ומכל מקום  
יכול ליתן רשות לברך לאחר יברך. [רמ"א (סי' תעט),  
גר"ז (אות ט) ומ"ב (ס"ק יג)].

## כוס שלישי

### הדחת כוס שלישי

יש להדיח את הכוס השלישי. [מ"ב (סי' תעג ס"ק סח וסי'  
תעט ס"ק א)]. אולם הערוה"ש נקט שרק כוס ראשון צריך הדחה].

### שכח ושתה ולא הסיבה

אם שכח ושתה כוס שלישי בלא הסיבה, דעת  
השו"ע (סי' תעב סע' ז) שיש לחזור ולשתותו בהסיבה.  
ולדעת הרמ"א (שם) אינו חוזר לשתות. [מ"ב (ס"ק ב)  
ואור לציון (ח"ג פט"ו אות כג), ועי' בכה"ח (אות ד)].

### שתיית שאר משקים אחר כוס שלישי

אחר שתיית כוס שלישי אין לשתות יין ושאר  
משקה משכר מלבד שתיית כוס רביעי. [שר"ע (סי'  
תעט סע' א) ועי' הטעמים לזה במ"ב (ס"ק ה)]. וכמו כן יש  
להחמיר שלא לשתות משקה שהוא חמר מדינה.



## שתית כוס רביעי

אחר גמר ההלל שותים כוס רביעי בהסיבה. [ש"ע (סי' תפ סע' א)].

## ברכה על כוס רביעי

דעת השו"ע (סי' תפ סע' א) שלא מברכים על כוס זה (מחמת שנפטר בברכת כוס השלישי). ודעת הרמ"א (סי' תעד) שמברך אף על כוס רביעי (כי כל כוס היא מצוה בפני עצמה). [ועיי' ש במ"ב (ס"ק ז)].

## חובת הסיבה

שותים כוס רביעי בהסיבה. [ש"ע (סי' תפ סע' א)].

## שתה בלא הסיבה

אם שתה כוס הרביעי בלא הסיבה, דעת השו"ע (סי' תפ סע' ז) שחוזר ושותה בהסיבה ומברך על הכוס. ודעת הרמ"א (שם) שאינו חוזר ושותה. [ועיי' במ"ב (שם) ס"ק ט וסי' תעב ס"ק ב)].

## נרצה

אחר כוס רביעי נוהגים לומר פיוטים כפי המנהג. [מ"ב (סי' תפ ס"ק ו)].

## ספור יציאת מצרים

## לספר ביציאת מצרים עד שיחטפנו שינה

חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה. [ש"ע (סי' תפא סע' ב)]. ולימוד הלכות חג הפסח בכלל מצוה זו. [בצל החכמה ואור לציון (ח"ג פט"ו אות ז)].

## קריאת שמע על המטה

נוהגים לקרות על מטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין. [רמ"א (סי' תפב סע' ב)]. וצריך לברך ברכת המפיל. [מ"ב (ס"ק ד)].

## אכילת מצה בשאר ימי החג

## מצוה לאכול מצה כל ימי החג

מצוה לאכול מצה כל ז' ימי החג, אלא שאינו חייב. [הגר"א (מעשה רב אות קפה) מובא במ"ב (סי' תעה ס"ק מה)]. וכן פסק באור לציון (ח"ג פט"ו אות טו) והוסף דבשאר הימים מקיימים את המצוה אף במצה עשירה (לנוהגים בה היתר). ועיי' עוד מש"כ בגליון צ"ו].

[פרק טו]

## דיני השיעורים

אלא אם כן אוכל כזית ללא שיהוי זמן שהוא יותר מכדי אכילת פרס. ודבר זה הוא מהשיעורים שנמסרו מהלכה למשה מסיני. [עיי' בפסחים (מד) וברש"י (שם)].

## שיעור אכילה

## א. אכילה כדי אכילת פרס

אין אכילת כזית במצוות ואיסורים נחשבת אכילה

**ב. שיעור כדי אכילת פרס**

ולהלכה דעת השו"ע (סי' תפו סע' א) כדעה הראשונה (שהוא חצי ביצה). והכרעת הפוסקים להחמיר כדעה זו במצות מן התורה. [מ"ב (ס"ק א) ועיי"ש שהוא חצי ביצה בקליפתה. אולם דעת החזו"א (א"ח סי' לט ס"ק יז) שהיא בלא קליפתה]. ועי' עוד בסמוך.

**ד. האם משערים לפי ביצה של זמנינו**

יש אומרים ששיעור ביצה הוא שיעור ביצה המצויה בזמנינו. [הגר"ח נאה (שיעורין של תורה). ועי' בכה"ח (סי' קסח אות מו וס"י קצ אות טז) שהביא הרבה מפוסקי הספרדים שס"ל כן. ועי' באור לציון (ח"ג שיעורי המצוות ענף ג) שכן מנהג הספרדים]. ויש אומרים שהביצים של זמנינו נתקטנו. [צ"ח (פסחים קטז); גר"א (מעשה רב סי' קה), חת"ס (א"ח סי' קצז), חזו"א (א"ח סי' לט קונטרס השיעורים) ועוד. והובאו דברי הצ"ח בביאור הלכה (סי' רעא ד"ה של רביעית) ובמ"ב (סי' תפו ס"ק א)]. והכרעת המ"ב (סי' תפו ס"ק א וס"י רעא ס"ק סח) שבדינין שחיובם מן התורה יש להחמיר.

**ה. האם משערים לפי משקל או לפי נפח**

יש אומרים שמידות אלו נמדדות לפי נפח (שהוא פחות ממשקל מכזית). [כן מוכח מהרמ"א (סי' תפו) ונושא כליו שם. ויש לציין שרק במים מידת הנפח ומידת המשקל מקבילות, כלומר מים שנפחם הוא 1 סמ"ק (1 ס"מ אורך על 1 ס"מ רוחב בגובה 1 ס"מ של מים) משקל המים הוא 1 גרם. ונפח של 57.6 סמ"ק מים הוא 57.6 גרם]. ויש אומרים שמודדים לפי משקל. [עי' בכה"ח סי' קסח אות מו וס"י קצ אות טז וס"י תפו אות ג) שהביא שיטות הפוסקים בזה ושהמנהג אצל בעלי הוראה למדוד לפי משקל. ועי' באור לציון (ח"ג שיעורי המצוות ענף ב) מה שהביא בזה ומ"מ מסיק שם שמודדים לפי נפח].

**ו. שיעור כביצה**

שיטת הגר"ח נאה (לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנינו): הוא הנפח של כ – 57.6 גרם מים

שיעור אכילת פרס, יש אומרים שהוא שיהיו זמן של אכילת ד' ביצים, ויש אומרים ג' ביצים (שוחקות). [שו"ע (סי' תריב סע' ד)].

ולענין הלכה כל שהוא בשל תורה הלך אחרי המחמיר, וכל שהוא בשל דבריהם הלך אחרי המיקל. [מ"ב (סי' תריב ס"ק ח)].

ושיעור אכילת ד' ביצים בדקות, יש אומרים שבאכילות של מצוה כגון מצה ומרור על כל פנים צריך להיזהר שלא לשהות באכילת הכזית יותר מארבע דקות ולכתחלה נכון לחוש שלא לשהות מתחלת הכזית עד סופו יותר משתי דקות. [שיעורין של תורה (שיעור המצוות אות ל). ולענין שיהיו באכילת חולה שיש בו סכנה ביו"כ עיין מש"כ בס"ד בהלכות מצויות ליו"כ].

**ב. אם השיעור מתחיל מהלעיסה או מהבליעה**

יש אומרים ששיעור אכילת פרס מונים משעת הבליעה (ולא משעת הלעיסה). [אור לציון (ח"ג פט"ו אות ג)]. ויש אומרים משעת הלעיסה. [שבט הלוי (ח"ט סי' קעג)].

**ג. שיעור כזית וכביצה**

כל מצוה שנצטוונו בלשון אכילה היינו אכילה בשיעור כזית. [עי' עירובין ד. וסוכה ה: דשיעור זה הוא מהלמ"מ וכ"כ הרמב"ם (מא"א פ"ב ה"א)].

ונחלקו הראשונים מה שיעור של כזית: יש אומרים שהוא כחצי ביצה בינונית. [עי' ב"י (סי' תפו) שכתב שכן נראה דעת התוס' (חולין קג: ד"ה חלקו)]. ויש אומרים שהוא כשליש ביצה. [עי' ברמב"ם (שבת פ"ח ה"ה ועירובין פ"א ה"ט) שמבואר שהגרוגרת היא כשליש ביצה. וכתב הפר"ח (רס"י תפו) שכזית הוא פחות מגרוגרת. ועי' בחזו"א (א"ח סי' לט ס"ק יז) ששיעור זה הוא בביצה בקליפתה. ועי' בסמוך].

בקיורב (OZ.2). ועי' בוזאת הברכה (עמ' 8).

שיעור של כ - 33.5 סמ"ק. [חז"א (קונטרס השיעורים ס"ק

ז' ושיעורין של תורה בשיעורי המצוות ס"ק כד ושונה הלכות ס' תפו אות ג)]. והוא כ - 20 גרם.

**שיטת החז"א** (לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנמם): הוא הנפח של כ - 100 גרם (OZ. 2.8). [שיעורין

של תורה שיעורי המצוות (אות י"ח ו"א)].

**ט. איך לנהוג למעשה בשיעור אכילת מצה ביו"ט שני**

ביו"ט שני של גלויות אפילו בכזית מצה הראשון אפשר להקל בשיעור הקטן. [הגרש"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' יז)].

**י. איך לנהוג למעשה בשיעור אכילת אפיקומן**

במצות שחיובם דרבנן, כגון אכילת מצה של אפיקומן, אפשר להקל בשיעור הקטן והיינו כדעת הסוברים שכביצה הוא שליש ביצה המצויה בימינו. [מ"ב (סי' תפו ס"ק א)]. והוא כ - 20 סמ"ק. (כ-15 גרם).

**יא. איך לנהוג למעשה בשיעור אכילת מרור**

לענין אכילת מרור לכתחלה יש להחמיר כשיטת המחמירים דהיינו שיעור חצי ביצה, שאף על פי שמרור הינו מדרבנן בזמן הזה, מכל מקום כיון שמברכים על אכילתו יש בזה חשש ברכה לבטלה ועל כן יש להחמיר לאכול כשיעור הגדול. ובדיעבד אם אכל רק כשיעור שליש ביצה יצא. [מ"ב (סי' תפו ס"ק א)].

**יב. מי שקשה לו לאכול שיעור גדול**

מי שקשה לו לאכול שיעור גדול (וכמו שמצוי באנשים שעברו ניתוח בריאטרי - קיצור קיבה) יכול להקל כדעת המקילים לעיל שכזית הוא שליש ביצה. [מ"ב (סי' תפו ס"ק א)]. והוא כ - 20 סמ"ק.

**ז. שיעור כזית**

**שיטת הגר"ח נאה** (לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנינו): הוא נפח של כ - 27 סמ"ק (OZ.1) והוא קצת יותר מהנפח של קופסת גפרורים (לא הסוג הצר יותר), או כנפח של כוסית קטנה של משקה חריף. [שם. ובוזאת הברכה (עמ' 8)].

**שיטת החז"א** (לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנמם): הוא הנפח של כ - 33.5 סמ"ק (OZ. 1.3) מים. [שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות י"ח ו"א)]. והוא קצת יותר מהנפח של קופסת גפרורים. ודעת הפוסקים שיעור כזית הוא חצי ביצה השיעור הוא 50 סמ"ק.

**ח. איך לנהוג למעשה בשיעור אכילת מצה**

במצות אכילת מצה שחיובה מן התורה יש לתפוס כשיטת הפוסקים המחמירים שכזית הוא חצי ביצה וכמו כן כדעת הפוסקים שביצים שלנו התקטנו, והוא נפח של כ - 50 סמ"ק. [מ"ב (סי' תפו ס"ק א) ושיעורין של תורה (שיעור המצוות ס"ק כא)]. ולפי בדיקות שנערכו הוא קרוב לשני שלישי מצה **מכונה**. [שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות כז). ומשקל מצת מכונה המצויה הוא כ-33-32 גרם, ומ"מ הדבר עלול להשתנות. ועי' עוד באור לציון (ח"ג שיעורי המצוות ענף ב) כתב שיש לשער לפי נפח של כ-29 סמ"ק, עיי"ש]. **והוא כ - 30 גרם**. [עי' בהגה הקדומת. וכ"כ הבד"ץ העדה החרדית (מדריך הכשרות עמ' 160)].

יש אומרים שאפשר להקל (אף בכזית מצה) כדעת הסוברים שכזית הוא שליש ביצה. והוא

לכתחלה יש לשתותה כולה. ויש חולקים שבאופן זה די בשתיית רביעית או עכ"פ רוב רביעית וכן עיקר. אלא שלכתחלה יש לחוש לשיטה הראשונה ועל כן יש לדקדק לקחת כוס שמחזיקה רביעית וישתה כולה. [שם]. ובכוס רביעית לכולי עלמא לכתחלה יש לשתות רביעית דוקא על מנת שיוכל לברך ברכה אחרונה. [שם (ס"ק ל)].

[עיי' לעיל בשיעור של הגר"ח"ג]. ואם גם זה אינו יכול יאכל על כל פנים כפי שיעור זית של זמנינו. [שיעורין של תורה (ס' יא)].

**והוא כ - 20 גרם (מצה או מרור) לפי שיעור החז"א וכ - 15 גרם לפי שיעור הגר"ח"ג.** [הוראת הבד"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות עמ' 160)]. (ואם גם זה אינו יכול יאכל מה שבידו לאכול עכ"פ תוך תשע דקות).

### ג. זמן צירוף השתיה

כתב השו"ע (ס"י תרי"ב סע' ז) שאם שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפים לכשיעור, ואם לאו, אין מצטרפים. ויש אומרים ששיעור צירוף השתיות כדי אכילת פרס, כמו צירוף אכילות, ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק לא) שמלשוננו משמע שהעיקר כדעה ראשונה, אבל הפר"ח והגר"א כתבו שהעיקר כדעה השניה, ע"כ.

ולמעשה לענין שתייה בקיום מצוות יש להחמיר לשתות תוך שיעור של כדי שתיית רביעית.

וסתם שתיית רביעית משערים כדרך שתיית בני אדם, שאינו שותהו בבת אחת כי אם בשתי פעמים. [שער הציון (ס"י רי אות יא). ועיי' באור לציון (ח"ב פ"ז אות יד)].

### ד. שיעור רביעית

רביעית הוא רבע ממידת הלוג. והלוג הוא שש ביצים ומידת רביעית היא ביצה ומחצה. [עיי' ברשב"ם (ב"ב פט: ד"ה תומן) וברמב"ם (עירובין פ"א ה"ג)].

והנה מבואר לעיל שנחלקו הפוסקים בענין שיעור הביה בזמנינו. ולדעת הסוברים שמודדים לפי גודל הביצה המצויה בזמנינו הוא הדין לענין זה. אולם לדעת הסוברים שהביצים נקטנו עד מחצה שיעור רביעית הוא כשלוש ביצים של זמנינו. [עיי'

### ה. שיעור שני הכזיתים הראשונים

מבואר לעיל (בהלכות ליל הסדר) שהבוצע צריך להחמיר לאכול שני כזיתים מהמצות. ועל כן יקח 25 סמ"ק מהאמצעית ו-25 סמ"ק (כ-15 גרם) מהעליונה ונמצא שאוכל שני כזיתים קטנים שדי בהם לקיים הדין של אכילת שני כזיתים, ועל ידי שיעור זה מקיים גם אכילת כזית אחת לחומרא של 50 סמ"ק (כ-30 גרם) של קיום מצות אכילת מצה. [בעל האג"מ (קונטרס לתורה והוראה חוברת א'), הגריש"א זצ"ל והגר"ק שליט"א (סידור פסח כהלכתו פ"ח הגה 24)].

## שיעור השתייה

### א. כוס של קידוש

כוס של קידוש צריך שיחזיק לפחות רביעית. וצריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית. [ש"ע (ס"י רע"א סע' יג)].

### ב. כוס של ד' כוסות

כל כוס של ד' כוסות צריך שיחזיק לפחות רביעית. וצריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית. [ש"ע (ס"י תע"ב סע' ט)]. ולכתחלה צריך לשתות את כל הכוס בכל אחת מהד' כוסות. ובדיעבד אם שתה רוב הכוס יצא. [מ"ב (ס"ק ל)]. ויש אומרים שאף בכוס גדולה שיש בה יותר מרביעית

ביאור הלכה (סי' רעא ד"ה של רביעיית) ושעה"צ (סי' תפו אות ה)). הקליפה].

**שיטת הגר"ח נאה** (לשיטתו הוא שיעור ביצה ומחצה) שהוא הנפח של כ - 86 סמ"ק (OZ.3). והוא קצת פחות משיעור של חצי גביע אשד, לבן, שמנת שנפחם 200 מ"ל. [שיעורין של תורה (עמ' קעז). ועי' בזאת הברכה (עמ' 6)].

**שיטת החזו"א:** הוא הנפח של כ - 150 גרם (OZ. 5.3). [שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות י"ח וכו"א)].

### ה. שיעור לקטנים החייבים מדין חינוך

קטן החייב לאכול מצה ולשתות ד' כוסות ושאר המצות מדין חינוך, יש להקל בשיעור הקטן וכן לענין שיעור כדי אכילת פרס יכול לשער השיעור הקל ביותר דהיינו תשע דקות. [הגרש"א זצ"ל (חינוך הבנים למצוות להגר"י נויבירט, הגה עב)].

### ט. מדידת השיעורים ביו"ט

אם לא מדד שיעור הכזית מערב יו"ט, בדיעבד מותר למדוד אף ביו"ט משקל המצה וכו' בכלי משקל ביתיים שניכר שהיא מדידה לצורך מצוה. [הגרש"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' תק ס"ק ב). ודעת האור לציון (ח"ב פכ"ה אות א) שמתגר לעשות כן לכתחלה כיון שהיו לצורך מצוה. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (הלכות שבת בשבתו ח"ד עמ' קו)].

[פרק טז]

## לקיחת תרופות לצורך חולים וקטנים

**א. חולה באכילת חמץ לצורך רפואתו**

**ב. חמץ שלא כדרך אכילה לחולה שאין בו סכנה**

אף על פי שחולה שאין בו סכנה אסור לו לאכול חמץ, מכל מקום אם צריך חמץ להתרפאות, כגון

### ה. שיעור מלא לוגמיו

שיעור "מלא לוגמיו" הוא נפח המים שמכניס לפיו ומסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו כל אחד לפי גודלו. ובאדם ביוני הוא רוב רביעית. [ע"י שו"ע (סי' רעא סע' יג) ובמ"ב (שם) ובביאור הלכה (סי' תעב ד"ה וישתה)].

**ולשיטת הגר"ח נאה:** הוא כ - 44 גרם (OZ. 1.6). **לשיטת החזו"א:** הוא כ - 76 גרם. (OZ. 2.8).

### ו. איך לנהוג למעשה בשיעור שתיית רביעית של קידוש

לענין קידוש הלילה שהוא מן התורה (עכ"פ בשבת) יש להחמיר שהכוס יחזיק כ - 150 גרם (OZ 5.3). [מ"ב (סי' רעא ס"ק סח) וביאור הלכה (שם ד"ה של רביעיית). ועיי"ש שכתב דעכ"פ יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כב' ביצים עם

החמץ, ויצוה לקטן שיאכיל לתינוק, אבל הוא בעצמו אין לו להאכילו, וכל זה אם אין התינוק מסוכן לזה, דביש סכנה אין צריך לדקדק בכל זה. (מ"ב ס' תנ ס"ק יח).

### ז. חולה באכילת קטניות לצורך רפואתו

כשיש צורך באכילת קטניות לצורך רפואה, כגון בעמילן קטניות וכדו', אף לבני אשכנז המחמירים על עצמם שלא לאכול קטניות בפסח, מכל מקום לחולה שאין בו סכנה (אם אין תחליף) שרי אלא שבמקום שאפשר ללתותם לפני (כלומר תת אותם במים בשעה שהם רותחים) צריך לתיתה. (מ"ב ס' תננ ס"ק ז).

ובתרופות בדרך כלל אי אפשר לעשות כן כי התרופה עלולה להתקלקל. [ובלא"ה אם הקטניות שבתרופה נפסלו מאכילת כלב ליכא איסור כלל כמ"ש בשבות יעקב (ח"ב ס' ה). ועי' בנשמת אברהם (ח"א ס' תסו עמ' רסה ד"ה ובזמניו) שברוב נפסל].

### ח. קטן באכילת קטניות לצורך רפואתו

קטניות מותרים לצורך קטנים שיש להם מיחושים (אפילו אינם חולים) ולא צריכים לתיתתה. [הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ט אות ח - ט)]. ומותר לתת לו אף תוך פיו ואין בזה משום איסור ספיה לקטן. [שד"ח (חמץ ומצה ס' ו אות ו)].

### ט. איך לנהוג בהכנת קטניות לצורך חולה או לצורך קטן

כשמבשל קטניות לצורך חולה או לצורך קטן (עי' לעיל אופנים המותרים) צריך לייחד כלים מיוחדים לצורך הקטניות. [מהר"ם שיק ס' רמא]. וכן פסקו הגר"ש ואונר שיליט"א (מבית לוי (ח"א עמ' מד) והגר"ק שיליט"א (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יב)]. ומכל מקום יכול לבשלם על כירה שמבשל בה גם

תרופה שיש בה חמץ ראוי לאכילה (ואין לה תחליף). רשאי לאוכלה שלא כדרך הנאתה. [רמב"ם (יסה"ת פ"ה ה"ח), ש"ך (סי' קנה ס"ק יד), מ"ב (סי' תסו ס"ק א)]. ושלא כדרך הנאתו, היינו כגון שיערבב בה דבר מר. [רמב"ם (יסה"ת פ"ה ה"ח), בחזו"א (א"ח ס' קטז ס"ק ז ד"ה שם ה"ב) ועוד]. או שיכרכנה בנייר וכדומה. [ש"ע (סי' תעה ס' ג) ובמשנה למלך (מא"א פ"ד ה"י-יא)].

וכן מועיל לעטוף בקפסולה נקיה המצויה בזמנינו בבתי מרקחות. [הוראת הבר"ץ העדה חרדית (מדריך הכשרות עמ' 77) לענין תרופות בפסח שיש בהם משום איסור חמץ. אלא דשר"מ דדעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות יח) להסתפק דאפשר דחשיב בליעה כדרכה ולא ככרוך ע"י סיב כיון דנעשה מפני שע"י כן נוח יותר לבלוע].

### ד. גדר חולה שאין בו סכנה שהותר לו אכילה שלא כדרכה

גדר חולה שאין בו סכנה להיתר אכילה שלא כדרכה, הוא כמו שמצינו בהלכות שבת (ש"ע ס' שכח ס' יז) דחולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו אף על פי שהולך, בכלל חולה שאב"ס ניהו. [אור לציון (ח"ג פ"ח בהגה אות ב ד"ה ובגדו), ועי' מה שהסתפק במנח"ש (ק' ס' יז אות ג). ולמעשה מסתימת הפוסקים משמע כהארז לציון].

### ב. קטן באכילת חמץ לצורך רפואתו

תינוק אפילו חולה קצת הזקוק לתרופה שהיא חמץ גמור, ניתן לתת לו על ידי עכו"ם שיאכילנו מחמץ שלו (של העכו"ם) מחוץ הבית של הישראל. [מ"ב (סי' שג ס"ק ה)]. ואם אי אפשר למצוא נכרי על כל פעם ופעם, יש להקל שישאיר העכו"ם חמץ בביתו של ישראל כדי שישפיק לתינוק לכמה פעמים, ויאמר בפירוש שאינו רוצה לקנות את

חמץ שעבר עליו הפסח. [כן משמע מהשער הציון (ס' תסו אות ד)]. ויש אומרים שמותר דוקא להתרפאות בו שלא כדרך אכילה. [כה"ח (ס' תסו אות ח) ע"פ הח"י].

### ו. שימוש בתרופות שנמכרו במכירת חמץ

עיינין בזה לעיל בדיני מכירת חמץ.

לפסח ויקפיד לנקותה לאחר השימוש ויזהר שלא יתיז מהתבשיל מקטניות על מאכלים אחרים [ומכל מקום בדיעבד אם ניתז, אם יש רוב, התבשיל מותר כמבאר לעיל]. [הגר"ש ואזנר שליט"א (שם)].

ה. להתרפאות מחמץ שעבר עליו הפסח מותר לחולה שאין בו סכנה להתרפאות על ידי

[פרק יז]

## חמץ בפסח

חמץ לעבדו. [שעה"צ (שם אות ל) ומ"ב (ס' תנ ס"ק טו)].

### ד. לאכול בשלחן שעכו"ם אוכל חמץ

אסור לאכול בשלחן שעכו"ם אוכל עליו חמץ אפילו על ידי הפסק מפה. שמא יתערב חמץ במאכלו של ישראל. [ש"ע (ס' תמ סע' ג) ומ"ב (ס"ק יז)].

וכל זה כשאוכלים בשעה אחת אבל בשעה שאינו אוכל מותר לו להניח לעכו"ם לאכול על שלחנו רק שיזהר הישראל לנקות השלחן ולהדיחו יפה אחר אכילת העכו"ם שלא ישארו שם פרורין מחמצו (וזה מועיל דוקא אם אכל חמץ צונן וכדומה, שאינו מטריף את השלחן). וכן צריך ליהרר כשילך העכו"ם מביתו שיטול כל חמצו ולא ישתיייר ממנו מאומה. [מ"ב (ס"ק יז)].

### ה. לקנות חמץ לצורך עכו"ם

אסור לקנות חמץ לצורך אינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של האינינו יהודי. [רמ"א (ס' תנ סע' ו)]. ומ"מ אם לא כוון לקנותו לעצמו וגם לא קיבל עליו אחריות כלל יש לצדד להקל באכילה ובהנאה

### א. הנאה מחמץ בפסח

הזהרנו מן התורה שלא להנות מחמץ, הן מחמץ של ישראל הן מחמץ של עכו"ם. [עי' בפסחים (כא)]. וכן פסקו הרמב"ם (ח"מ פ"א ה"ב) והרמ"א (ס' תמ סע' א)].

### ב. להריח חמץ בפסח

אסור להריח פת חמה של עכו"ם. [בביאור הלכה (ס' תמג ד"ה אפילו)]. ואם אינו מכוון להנות מותר. [עי' בש"ע (י"ד ס' קמב סע' ו), רמ"א (שם) וש"ך (ס"ק לד). וש"ר שכן פסק המהרש"ם (ס' תמז ססע' א ד"ה ונשאלתי)].

### ג. עכו"ם האוכל חמץ ברשות ישראל

אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו, אינו זקוק להוציאו אף על פי שהישראל רואה חמץ של אינו יהודי אין בכך כלום. [ש"ע (ס' תמ סע' ג)]. אלא שכל זה בתנאי שאין מזונותיו עליו ואינו מושכר אצלו לשנה אבל בלאו הכי אין להניחו שיכנס לבית לאכול חמצו אף אם החמץ הוא של עכו"ם, משום מראית עין שיחשדו אותו שהוא מאכיל

לאחר הפסח. (מ"ב ס"ק כב).]

אינו בטל אפי' בס' וחיבי לבערו, וכמו שפסק המ"ב (ס' תמב ס"ק כה). ומ"מ הרבה פוסקים דין מעמיד הוא דרבנן, עיי' במ"א (ס' תמב ס"ק ט), בפמ"ג (שם ויר"ד ס' ק מ"ז ס"ק א), בחכ"א (כלל נג אות כט), בהר צבי (יר"ד ס' פג ד"ה הנה) ועוד].

## ו. קנה כרטיס טיסה הכולל מנת אוכל שיש בו חמץ

הקונה כרטיס טיסה לחול המועד פסח אין לחשוש שזוכה בחמץ משום הזכות אכילה בטיסה, כי אין כוונתו לזכות בו. ומכל מקום עדיף שיגלה דעתו בפה מלא שאין דעתו לקנות החמץ. [תשובות והנהגות (ח"ג ס' קיט)].

## דין חמץ שהתערב בתבשיל

### א. חמץ שהתערב בתבשיל

החמירו חכמים שחמץ בפסח אוסר בין במינו בין שלא במינו במשהו אפילו בהנאה. ויש חולקים וסוברים שחמץ בטל בששים. והעיקר כדעה הראשונה. [שר"ע (רס"י תמוז)]. ובטעם חומרא זו נחלקו הראשונים, יש אומרים שהוא משום שיש בו כרת ולא אוכלים ממנו כל השנה. ויש אומרים שהוא משום דבר שיש לו מתירין. [עיי' ביאור הלכה (ס' תמוז על סעי' ב ד"ה חמץ) ומ"ב (שם ס"ק א). ועיי' עוד ביר"ד סס"י ק"ב]. ומכל מקום במקום שיש הרבה צדדים להקל, ניתן לסמוך על דעת המקילים שחמץ בפסח שווה לשאר איסורין ובטל בששים. [מ"ב (ס' תמוז ס"ק ב). ועיי' במ"א (ס' תסז ס"ק יב) דספק משהו מותר, אבל הרע"א מפקפק עליו. ועיי' בבית יצחק (אור"ח ס' טו) ובשבט הלוי (ח"ז ס' נד)].

### ב. חמץ שהתערב בתבשיל בערב פסח

אם נתערב החמץ קודם פסח ונתבטל בס', דעת השר"ע (ס' תמוז סעי' ד) שהמאכל כשר. אולם דעת הרמ"א (שם) שבתערבות יש ביבש החמץ חוזר וניעור בפסח ואינו בטל. [והיכן שהחמץ הוא דבר המעמיד

### ג. סוגי התערבות

חמץ שהתערב אפילו בפסח מצינו חילוקי דינים, לפי סוג החמץ שהתערב, בין לענין איסור בל יראה ובל ימצא ובין לענין איסור אכילה:

[א'] חמץ גמור שעל ידי שנתערב אינו ראוי למאכל אדם (אבל ראוי לאכילת כלב):

חמץ שעל ידי שהתערב אינו ראוי למאכל אדם אע"פ שיותר לקיימו כיון שאינו ראוי לאכילה, מ"מ אסור לאכלו עד אחר הפסח, דכיון דהוא אכלו אחשביה, ואע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא הרי זה אסור באכילה. [שר"ע (ס' תמב סעי' ד) ומ"ב (שם)]. והנה לדעת השר"ע דין זה הוא אף כשנתערב לפני פסח. ומ"מ ביאר המ"ב (ס' תמב ס"ק כב) דבהנאה מותר כשנעשה התערבות קודם פסח. אלא דעיי' ברמ"א (שם וס"י תמוז סעי' ד) שחולק על השר"ע ופסק להיותר בגוונא שהתערב לפני פסח. ועיי' מה שהקשה עליו במ"ב (ס' תמב ס"ק כג). ומש"כ ע"ז החז"א (אור"ח ס' קיז ס"ק ה ד"ה ואמנם). ודעת החז"א (ס' קטז ס"ק ז ד"ה שם ה"ב) דה"ה חמץ שנפסל לאדם לחוד, כל שנמוח ואינו ראוי לחמץ בו בטל ברוב. ועיי"ש דהיינו שאינו יכול להפרידו מהתערבות ויהיה ראוי לאכילה].

### [ב'] חמץ נוקשה:

חמץ נוקשה הוא דבר שאינו חמץ גמור כגון עיסה שלא נמצא בה שום סדק רק שהכסיפו פניה או שאינו ראוי לאכילה רק קצת. [מ"ב (ס' תמב ס"ק ב)]. ואם התערב יש אומרים שאף על פי שאינו ראוי לאכילה לפני שהתערב מכל מקום לא פלוג חכמים ואינו בטל. [ס"ז (סס"י תמוז) ופרי"ח (שם)]. ויש



### ב. משהו ונטל"פ אם שרי בפסח (למחמירים לעיל)

נותן טעם לפגם (למחמירים לעיל) אוסר אף במשהו. [רמ"א (סי' תמוז סעי' ז). ועיי' במ"ב (ס"ק צח) שבמקום שאין מנהג ידוע יש להורות דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב. ועיי"ש (ס"ק צט - ק) שכת' לענין הנאה אם התבשל נאסר ממהו נטל"פ מ"מ יש להקל למוכרו לעכ"ם. והפמ"ג מצדד שביר"ט אחרון יש להקל אם מתרמי שניהם יחדיו אפילו באכילה].

### ג. נותן טעם לפגם ביום טוב שני של פסח (בחר"ל)

אף על פי שלדעת הרמ"א הנ"ל כלי הבלוע מחמץ שאינו בן יומו אוסר אף בדיעבד בפסח, מכל מקום ביום טוב אחרון של פסח מקילים בזה. [רמ"א (סי' שמוז סעי' ה). ועיי' הטעם בזה במ"ב (ס"ק סא). ועיי' עוד במ"ב (סי' תמב ס"ק כה)].

### ד. נותן טעם לפגם בערב פסח

אף על פי שלדעת הרמ"א הנ"ל כלי הבלוע מחמץ שאינו בן יומו אוסר אף בדיעבד היינו דוקא אם התבשל בפסח, אבל אם נתבשל בו קודם פסח בדיעבד התבשיל מותר בתנאי שיערה אותו קודם פסח לכלי של פסח. [מ"ב (סי' תמוז ס"ק נח)].

ה. בישראל דבר חריף בכלי שאינו בן יומו מאכל חריף שטוגן בכלי חמץ או שהתבשל בו אף אם הכלי אינו בן יומו המאכל אסור. וישאל שאלת חכם.

### ו. חתך מואכל צונן עם סכין הבלוע חמין

מאכל שנחתך עם סכין בלוע חמץ, אם הסכין נקי לגמרי אין המאכל נאסר. [שר"ע (סי' תמוז סעי' ז) וביאר המ"ב (ס"ק פב) דדוחקא בצונן אינו מפליט אפילו משהו]. ואם הסכין

אומרים שבטל בששים אפילו תוך הפסח. [מ"א (סי' תמוז ס"ק ה)]. ולמעשה אם התערב בפסח, בשעת הדחק יש לסמוך להקל שבטל בס'. [מ"ב (סי' תמוז ס"ק טו)].

### ג] חמץ שנפסל מאכילת כלב:

חמץ שנפסל מאכילת כלב אף על פי שמוותר לקיימו בפסח [שר"ע (סי' תמב סעי' ט)] ומותר בהנאה [מ"ב (שם ס"ק מג)], מכל מקום אסור לאוכלו משום "אחשביה". [מ"ב (שם)]. אלא שאם נפל לתוך המאכל אפי' אין ששים, אין לאוסרו באכילה, שהרי חמץ זה הוא כעפרא בעלמא. [מ"ב (סי' תמב ס"ק מג). ועיי' בלבושי מרדכי (א"ח סי' 19) לענין גדר אינו ראוי לכלב].

## השתמש בכלי חמין בפסח

### א. כלי שאינו בן יומו (נותן טעם לפגם בפסח)

כלי שאינו בן יומו, אע"פ שטעמו נפגם ואינו אוסר, מכל מקום גזרו רבנן אינו בן יומו אטו בן יומו, שמה יטעה ויחשוב שהקדרה אינה בת יומא, ועל כן חייבים להכשירה. ובדיעבד אם בישל בה אין המאכל נאסר משום שנותן טעם לפגם בדיעבד אינו אוסר. [שר"ע (סי' קכב סעי' ב)].

וכל זה לענין שאר איסורים, אבל לענין חמץ בפסח נחלקו הפוסקים אם נותן טעם לפגם אסור או מותר. דעת השר"ע (סי' תמוז סעי' ז) שדינו כשאר איסורים שבדיעבד אינו אוסר. אולם הרמ"א (שם סי' ז) מחמיר אף בדיעבד. [עיי"ש שכתב דכן נוהגים. ועיי' בסמוך].

לא היה בחזקת נקי יש להדיח או לגרד את המאכל במקום שנחתך. [מ"ב (ס"ק פה). ולענין מדוכה עיי"ש בשו"ע ובמ"ב (ס"ק ג)].

ז. התך מאכל חריף עם סכין הבלוע המנין דבר חריף שנחתך עם סכין בלוע חמץ אפילו אינו בן יומו עם חמץ חס, המאכל נאסר אף אם נחתך ערב פסח. [מ"ב (סי' תמוז ס"ק פ)].

[פרק יח]

## טיפול בבעלי חיים

[אות ה].

### א. להאכיל המנין לבעלי חיים בפסח

#### ג. נתינת בהמתו לעכו"ם שיאכילה בימיו הפסח

אסור ליתן בהמתו לאינו יהודי להאכילה בימיו הפסח, אם הוא יודע שמאכיל אותה פסולת שעורים שהוא חמץ. [שו"ע (סס"ו תמו)]. אלא שאם מעמיד בהמתו אצל נכרי זמן רב קודם פסח שהנכרי יזון אותן משלו ואין מתנין בפירוש על חמץ ובתוך המשך חל פסח, מותר אף שנודע לו שמאכילה חמץ. [מ"ב (ס"ק לא)].

#### ד. מכירת הבהמות לנכרי מערב פסח

כשאי אפשר באופן אחר המנהג למכור הבהמה לנכרי, והנכרי יאכילה מזונות משלו, ולא יהיה ליהודי שום עסק עמהם בפסח, וכמו כן לא יאמר לעכו"ם שיאכילה חמץ.

ואפילו אם אין הישראל רגיל להאכילה חמץ גמור ורק שרוצה ליתן לבהמתו תבואה בפסח המנהג למוכרה גם כן לנכרי עם הרפת והנכרי מאכילה, דאם לא ימכרנה יצטרך ליתן לה מעט מעט ובמקום נגוב. [מ"ב (סי' תמוז ס"ק לג). ובשער הציון (אות פ) שע"פ במקום שמקילין בודאי אין למחות בידם].

בערב פסח, מתחילת שעה שישית החמץ נאסר בהנאה, ואסור להאכילו לבעלי חיים. [שו"ע (סי' תמוז ס"ק ו), מ"ב (ס"ק כו) וכה"ח (אות קז)]. ואיסור זה תקף אף אם הבעל חי הוא מהפקר או שייך לעכו"ם. ואף אף אם החמץ איננו שלו. [שם, מ"ב (ס"ק כז) וכה"ח ושעה"צ אות עו] וכה"ח (אות קד)].

כמו כן אסור לתת את בהמתו לעכו"ם על מנת שיאכילה מחמצו בפסח, בין עושה זאת בשכר בין עושה בחינם משום שבעל הבהמה הנהגה שבהמתו מתפטמת מהחמץ של הנכרי. [שם (ס"ק ז) ומ"ב (ס"ק כט-ל)].

ועל כן מי שיש ברשותו בעלי חיים כגון אקווריום של דגים או צפורים למיניהם, עליו להכין להם לצורך פסח מזון שאינו חמץ. ועיי' בסמוך.

### ב. מאכלי בעלי חיים שאינם ראויים לאכילת אדם

המטפל בדגי נוי או שאר בעלי חיים, מותר לאכילם מזון שיש בו תערובת חמץ, אם הוא אינו חמץ בעין וגם נפסל מאכילת אדם. [עיי' בשו"ע (סי' תמוז ס"ק ד) ובמ"ב (שם וס"ו) תמוז ס"ק כב] שחמץ שאינו ראוי לאדם בתערובת מותר בהנאה. ולפי"ז ה"ה ב"ד. וכ"כ באור לציון (ח"ג פ"ח

ה. להאכילם חמין שעבר עליו הפסח

חמין שעבר עליו הפסח אסור בהנאה ואסור להאכילו לבעלי חיים. [מ"ב (סי' תמח ס"ק כו)].

[פרק יט]

## שביעי של פסח שחל בערב שבת

אולם דעת הרבה פוסקים להחמיר בזה. [מהרש"ם  
דעת תורה סי' תקכו אות כ, חז"א (סי' מט ס"ק טז), מנח"י (ח"ז סי'  
לג), להורות נתן (ח"ח סי' כח - כט) ועוד].

**ג. שבת שחל מוצאי פסח, האם מותר להשתמש בכלי חמין שנמכרו לעכו"ם**

שבת שחל מוצאי שביעי של פסח, יש אומרים שמותר להשתמש בשבת זו בכלי חמין ובחמין שנמכר לעכו"ם אף שעדיין לא קנו מהנכרי את החמין כיון שכתוב בשטר מכירה שנתן רשות להשתמש. ואין משום מוקצה שאין אומרים מיגו דאיתקצאי בבין השמשות בדבר שנאסר מחמת יום שעבר. [עי' ביאור הלכה (רס"י תרסה ד"ה אתרוג) ובלוח אר"י (להגר"מ"ט) שיש מקילים בזה. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (מאור השבת שם) כיון שהכלי אינו בן יומין]. ויש חוששים משום מוקצה. [מנח"י (ח"ז סי' לג) ובלוח אר"י (להגר"מ"ט) הביא שיש מחמירים בזה].

**ג. שבת שחל מוצאי פסח, האם מותר לאכול חמין וקטניות הנמכר לנכרי ושרויה**

עי' לעיל שהבאנו מחלוקת בזה. אלא שיש מחלקים, שבקטניות יש להקל ובחמין גמור יש מקום להחמיר. [הגרש"א זצ"ל (מאור השבת מכתב יא אות יב)]. ושרויה מותר לכל הדעות. [עי' במקורות לדעיל].

### א. עירוב תבשילין

יום טוב שחל בערב שבת, אין אופין בו, אין מבשלין בו ואין מכינים בו כל מאכל לצורך שבת. אבל מכין תבשיל ופת בערב יום טוב וסומך עליו שיהא בהכנה זו משום תחילת הכנתו לצורכי שבת, רשאי לאפות ולהכין כל מאכל ביום טוב לצורך השבת, ותבשיל זה שהוא סומך עליו נקרא עירובי תבשילין. [עי' בש"ע (סי' תקכו)]. ועי' הפרטים בזה בשמעתתא עמיקתא - הלכות מצויות לימים נוראים.

### ב. שביעי של פסח שחל ביום שישי האם מותר לבשל קטניות לצורך שבת

יש אומרים שאם שביעי של פסח חל בערב שבת מותר לבשל לצורך שבת (אם עשו עירוב תבשילין) קטניות או פירות יבשים כצימוקים (שמנהג בני אשכנז שלא לאוכלם בפסח) כיון שמצוי חולים שאין בהם סכנה המותרים באכילת קטניות (ועל כן אמרינן "הואיל"). [רע"א (ח"א סי' ה וחי' ביצה מערכה ו) שואל ומשיב (מהד"ת ח"ד ססי' קמב) ועי' בחת"ס (אר"ח סי' עט)]. בפרט במקום ששכיחים בני ספרד שאינם נוהגים איסור באכילת קטניות. [שד"ח (מע' חו"מ אס"ד סי' ו ס"ק ו) ולוח אר"י (להגר"מ"ט). וכן מצד הגרש"א זצ"ל (מאור השבת מכתב יא אות יב)].

[פרק כ]

## חמין שעבר עליו הפסח או שנמכר לעכו"ם

תלוי אם רוב הישראל הם שומרי תורה ומצות שמוכרים חמצם הולכים אחר הרוב שלא עבר עליו הפסח.

### חמין שעבר עליו הפסח

#### א. חמין של נכרי שעבר עליו הפסח

חמין של נכרי שעבר עליו הפסח מותר. [טשו"ע (רס"ו תמח)].

#### ב. חמין של ישראל שעבר עליו הפסח

חמין של ישראל שעבר עליו הפסח אסור אף בהנאה. [טשו"ע (רס"ו תמח)].  
ואפילו ביטל החמין אלא שלא ביערו אסורו חכמים, כי חששו שיניח חמצו לאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח. [שו"ע (שם סע' ה) ומ"ב (שם ס"ק כה)].

#### ג. ספק אם הוא חמין שעבר עליו הפסח (חמין ספק אם נמכר לעכו"ם)

חמין שנמצא אחר הפסח ולא יודעים אם של עכו"ם הוא או של ישראל הוא. יש אומרים שמתר בהנאה ואסור באכילה. יש אומרים שגם באכילה מותר כשאר ספיקות דרבנן שהם לקולא. [מ"ב בס"י תמ"ט (ס"ק ה). ועי' בס"י תמ"ח (ס"ק ט) שנקט לעיקר כדעה המקילה].

#### ד. כשיש רוב

אם באותו מקום יש רוב ישראל מצויים אסור בהנאה דודאי מישאל נפל. [מ"ב (ס"י תמ"ט ס"ק ה)].  
ומכל מקום היום שמוכרים החמין לעכו"ם הדבר

#### ה. כשניתן לתלות שנאפה אחר הפסח

וכל זה כשנמצא מיד אחר הפסח או שהפת יש שאי אפשר לומר שנאפה אחר הפסח אבל אם אפשר לתלות שנפל אחר הפסח מותר אפילו באכילה בכל ענין דיותר יש לתלות שמאחר הפסח הוא משנתלה לומר שמישראל נפל קודם הפסח דזמן מרובה כזה לא היה מונח בדרך. [מ"ב בס"י תמ"ט (ס"ק ה)]. ומכל מקום בזמנינו בדרך כלל אפשר לבדוק אם המאפה נאפה לפני פסח על פי קוד הייצור כמבואר לקמן בפרק כ'.

### חמין שנמכר לגוי

#### א. חמין של ישראל שנמכר לגוי

ישראל שמכר או נתן במתנה גמורה חמצו לאינו יהודי, אפילו שיודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר. [שו"ע (שם סע' ג)].

#### ב. שכח לבטל החמין אבל מכרו לגוי

מי ששכח לבטל החמין אבל מכרו לעכו"ם, אין החמין נאסר. [משמעות השו"ע (שם סע' ג). עיי"ש בריש הסע' שמייירי במי שלא ביטל החמין כלל (עי' בביאור הלכה (שם) ואח"כ כתב שאם עכ"פ מכרו לעכו"ם אינו נאסר. ודלא כהבכור שור (פסחים כא).

נוהגים ההכשרים המהודרים כגון בד"ץ שארית ישראל ובד"ץ העדה החרדית, ועוד. ועל בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קל"ז].

הסובר להחמיר בכה"ג. ועל בנש"א (כלל קל אות ח ד"ה גם מה) שבאמת תמה על הבכ"ש. ועל עוד בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קל"ז].

### ה. חמין בתערובת שנמכר לעכו"ם

אף המחמירים כהגר"א הנ"ל היינו בחמץ בעין, אבל בתערובת אף אם עבר עליו הפסח מותר. [מ"ב (ס' תמו ס"ק קא). ועיי"ש (ס"ק קה) לענין חמץ שעבר עליו הפסח והתערב].

### ו. מוצרים שיש בהם חשש חמין

על לעיל בפרק ג' - הלכות מכירת חמץ, רשימת מוצרי מזון שיש בהם חמץ.

### ז. קוד יצור לבירור מתי נאפה החמין

ניתן לברר על פי קוד הייצור אם המוצר מיוצר אחר הפסח. וכגון מספר 5102, המספר הראשון מסמל את השנה בלועזי, וג' הספרות האחרונות מסמלות את מספר הימים בשנה מתחילת השנה לועזית. ועל כן מוצרים שהקוד שלהם עד 5102, פירושו של דבר שיוצרו לפני סוף הפסח תשע"ה. [דוגמה נוספת 2-102-15 מספר 15 מציין שנת הייצור למינים הספרות 102 מורים על מספר הימים בשנה מתחילת השנה הלוועזית. והספרה 2 מציינת שהייצור הנוכחי היה במשמרת השניה]. [מדריך הכשרות - בד"ץ העד"ח].

### ג. לסמוך על מכירת חמין לכתחלה

מעיקר הדין מכירת חמץ מועילה אף לכתחלה. [שר"ע (שם סע' ג) וכן פסק הגרש"א זצ"ל (שם הגה יג)]. והגר"א נהג להחמיר על עצמו. [מעשה רב (אות קפא)]. ועל כן יש מקום לירא שמים להחמיר שלא למכור חמץ בעין בערב פסח בפרט במקום שיש לו חמץ מרובה כגון סחורה (שמא לא יבטל יפה ושמא אין המכירה מועילה ונמצא עובר על איסור תורה) ועליו לשורפו. [אור לציון (ח"ג פ"ט אות א)]. ודעת הגרש"א זצ"ל (שם) דמ"מ אין להורות כן לרבים שלא יבואו לערער על המכירה]. אולם לקנות לאחר הפסח ממי שכבר מכר קיל טפ"י. [דאף למחמירים רק משום קנסא אתינן עלה. וכן פסק באור לציון (שם אות ה). ועל בזה בשמעתתא עמיקתא גליון קל"ז].

### ד. מכירת חמין של אינו שומר תורה ומצוות

אפילו אם המוכר החמץ לעכו"ם אינו שומר תורה ומצוות דיש לחוש שאינו מוכר חמצו בכל ליבו. מכל מקום דברים שבלב אינם דברים והמכירה חלה. [כת"ס (ס' צ ד"ה ומ"ש). וכן פסק הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ו אות ט). ומ"מ דעת הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פנ"א אות יד) דבכה"ג יש להוסיף שהמכירה תחול גם ע"פ החוק שיהיה גמירות דעת. וכן



